

Tutkija liikkuu - esseitä akateemisesta työstä

Keijo Räsänen (toim.)

Tutkija liikkuu -

esseitä akateemisesta työstä

Keijo Räsänen (toim.)

Aalto-yliopiston julkaisusarja
KAUPPA + TALOUS 1/2018

ISBN 978-952-60-8070-3 (painettu)

ISBN 978-952-60-8071-0 (pdf)

ISSN 1799-4799 (painettu)

ISSN 1799-4802 (pdf)

Unigrafia Oy
Helsinki 2018

Tutkija liikkuu - esseitä akateemisesta työstä

Esipuhe	1
I Tutkijan motiivit ja identiteetit	
Rakkaus liikuttaa feminististä tutkijaa toiminnan kentillä <i>Inkeri Tanhua</i>	8
Matruusi Hanneliuksen matka kasarmilta tohtori-opiskelijaksi <i>Samuli Orko</i>	23
Tekeekö tohtorintutkinto minusta asiantuntijan? <i>Anna Leinonen</i>	39
Miten teen itsestäni tutkijan? Jatko-opiskelijan mietteitä ammatillisesta identiteetistä <i>Laura Kangas-Müller</i>	52
II Perinteet, omaperäisyys ja aitous	
Aloittelijan mieli - kokemattomana akatemian kentällä <i>Tomi Koljonen</i>	65
Tutkijan vapaus traditioiden varjossa <i>Nina Laaksonen</i>	75
Tutkimustyö ja autenttisuus <i>Olli Rappe</i>	85
III Tutkijan voima ja vastuu	
Akateeminen vapaus ja vastuu <i>Jenni Savonen</i>	95

Asunnottomat valokuvasivat asunnottomuutta – valokuvaaja-tutkija jäljestää moraalisia vaikuttimiaan <i>Liisa Söderlund</i>	104
Weighing ethnography on my moral scale: thoughts on utilizing ethnography in business research <i>Kristina Leppälä</i>	117
Valtaa ja vastuuta – tutkija julkisen keskustelun herättäjänä <i>Heidi Lehmuskumpu</i>	139
IV Taiteilija-tutkija opettaa ja kehittää koulutusta	
Paras työpäivä <i>Marja Nurminen</i>	150
Äänisuunnittelun koulutus ja pedagogiikka ekosysteeminä <i>Antti Ikonen</i>	166

Esipuhe

Tässä kirjassa tutkijat kertovat työstään, sen puitteista ja itsestään. He kirjoittivat nämä esseet kevätkausilla 2017 ja 2018 Aaltoyliopiston kauppakorkeakoulun tohtoriopintojen kurssilla ”Ammattitaidon kehittäminen yliopistotyössä”. Kymmenen kertaa toteutetun tapahtuman tarkoituksena on toimia tutkija-opettajien keskustelufoorumina ja tukea osallistujien ammatillisia identiteetti- ja tutkimusprojekteja (Räsänen 2009; Räsänen & Korpiaho 2011; ks. myös Räsänen & Trux 2012). Edellisillä kursseilla kirjoitetut esseet löytyvät kirjoista *Tutkija kirjoittaa, Joko tunnet tämän tutkijan, Tutkijat kertovat, Tutkijat keskustelevat, Tutkija kasvaa ja kehittyy, Tutkija, hyvä ja paha* sekä *Tutkija elää* (Räsänen 2009, 2010, 2011, 2012a, 2013, 2015, 2016).

Suunnittelimme Akateemisen työn kurssin alun perin yhden aineyksikön piirissä pakolliseksi osaksi tohtoriopintoja (Helsingin kauppakorkeakoulun aineessa Organisaatiot ja johtaminen). Osallistujien taustat ovat vähitellen monipuolistuneet, kun mukaan on tullut ihmisiä Kauppakorkeakoulun muista aineista, Aallon muista kouluista ja muista yliopistoista. Tätä esseekokoelmaa rikastavat esseillään erityisesti neljä Aallon Taiteen ja suunnittelun korkeakoulun taiteilija-tutkija-opettajaa sekä kaksi Taideyliopiston Sibeliuksen Akatemiassa opiskelevaa taidealan ammattilaista. Osallistujien taustojen ja kokemusten moninaisuus tarjoaa hyvän lähtökohdan vertaisoppimiselle.

Kurssin vetäjänä toivoin kunkin osallistujan kirjoittavan aiheesta, jonka itse koki tärkeäksi. Näin kahdella kurssikierroksella syntyi 16 esseetä, joista kolme ei ole mukana tässä julkaisussa. Yksi kirjoittaja ei halunnut julkaista esseetään ja kahdelle kirjoittajalle julkaisuprosessin aikataulu oli liian tiukka.

Olen ryhmitellyt esseet neljän pääotsikon alle. Neljä esseetä käsittelee tutkijan identiteettejä ja motiiveja. *Inkeri Tanhua* kertoo opiskelu- ja tutkijaurastaan eri kentillä. Hänen habituksensa on muuttunut sen mukaan ketä ja mitä hän on kulloinkin rakastanut. *Samuli Orkon* esseessä seikkailee matruusi ja yrittäjä *Hannelius*, joka päättyy lopulta ja hyvästä syystä tohtoriopiskelijaksi. *Anna Leinonen* hakeutui samaan asemaan erilaista polkua mutta osin samasta syystä: hän halusi tulla asiantuntijaksi. Nyt hän alkaa nähdä myös vaihtoehtoja asiantuntijuuden esittämiselle ja suorittamiselle. *Laura Kangas-Müller* pohtii kirjallisuuden avulla sitä, onko identiteetissä kyse itselle sopivan, valmiin lokeron löytämisestä vai jostakin muusta.

Toisen luvun kolmessa esseessä pohditaan suhtautumista perinteisiin ja tohtoriopiskelijaan kohdistuviin vaateisiin. Ovatko vapaus, aitous ja omaperäisyys mahdollisia niiden varjossa? *Tomi Koljonen* näkee perusteltuna säilyttää sellaisen aloittelijan mielen, joka arvostaa kokeneempia ammattilaisia mutta pystyy silti uudistamaan alaansa. *Nina Laaksosen* esseessä väritutkija kohtaa perinteen taakan ja hakee omaperäisen tutkimuksen mahdollisuutta. *Olli Rappe* pohtii autenttisuuden mahdollisuutta nojaten filosofiseen kirjallisuuteen ja erityisesti Heideggeriin.

Kolmannen luvun viidessä esseessä keskitytään tutkijan voimaan ja vastuuseen. *Jenni Savonen* avaa keskustelun siitä, millainen vastuu löytyy akateemisen vapauden takaa. *Liisa Söderlund* pohtii vaikuttimiaan tutkia osallistuvaa valokuvausta. Onko hän hyvällä asialla vai ei, kun hänen hankkeessaan asunnottomat tekevät itse elämänsä näkyväksi? *Kristina Leppälä* tekee etnografista tutkimusta omalla työpaikallaan ja arvioi tällaisen tutkimuksen moraalialia – ja samalla pureutuu moraalifilosofisen termin ”hyvä” merkityksiin. *Heidi Lehmuskumpu* haluaa parantaa taideorganisaatioiden mahdollisuuksia varainhankinnassa ja hahmottelee sitä kenttää, jossa tällainen vaikuttaminen voisi tapahtua.

Viimeisen luvun kaksi esseettä käsittelee yliopistokoulutusta ja nimenomaan taiteen yhteydessä. *Marja Nurminen* kertoo kuvataiteen kurssista, jonka opettajana hän tunsikin tekevänsä hyvää työtä. Hän tuo esiin myös sen, kuinka nykyiset olosuhteet tekevät hyvin opettamisesta jatkuvaa moraalista kamppailua. *Antti Ikosen* esse dokumentoi yhden tasokkaan koulutusohjelman, ”Soundin” synnyn ja toimintatavat. Myös hän näkee edessä uhkan, että tämä henkilökohtaiseen ja vapaaehtoiseen yhteistyöhön perustuva ekosysteemi tuhoutuu johtamisideologialle vieraina tapana tehdä hyvää työtä.

Kun julkaisimme 2016 edellisen kokoelman, tunnelma yliopistomaailmassa oli ankea rahoitusleikkausten ja irtisanomisten johdosta. Kuten tämän kirjan essee kertovat, tilanne näyttää ”normalisoituneen”. Tohtoriopiskelijoiden asemaan ei ole tehty parannuksia, mutta elämä jatkuu. Moni kirjoittaja pohtii klas-

sisia kysymyksiä tutkijan identiteetistä, vapaudesta ja vastuusta, ilman yhteyttä ajankohtaiskiistoihin.

Kun analysoin aiemmin julkaistuja esseitä (62), tulokset olivat mielenkiintoisia (Räsänen, arvioitavana). Kirjoittajille moraalisesti tärkeät 'hyvät asiat' (engl. good) akateemisessa työssä ovat sangen perinteisiä – työrauhasta ja oman äänen etsinnästä kriittiseen, refleksiiviseen ja relevanttiin tutkimukseen sekä akateemisten käytänteiden omatoimiseen uudistamiseen. Johtaja- ja suorituskeskeinen hallintalogiikka ei siis ole, ainakaan vielä, onnistunut murtamaan tätä työmoraalia. Vuoden 2009 jälkeen on kuitenkin tapahtunut sellainen muutos, että nuoret tutkijat eivät enää koe itseään niin vahvoiksi poliittisiksi toimijoiksi, että he voisivat uudistaa akateemisia käytänteitä ja vaikuttaa yliopiston toimintaan. Näin ollen he joutuvat hakemaan mieltä työhönsä tekemisen tavoista ja tyyleistä tai työn moraalista aspektista. He tutkailevat sitä, kuinka voisi olla "erilainen" eli vähemmän suoritekeskeinen ja silti kelpoinen tutkija. Kun ei voi saada aikaan suuria hyviä, on tyydyttävä pieniin hyviin – tai ihmeteltävä nykymenon moraalista kestävyyttä.

Kahden kokeneemman, aikaisemmin yliopistotyön aloittaneen opettajan essee tässä kokoelmassa antavat kyllä hieman erilaisen kuvan tilanteesta: He kertovat siitä, mitä hyvää he ovat pystyneet saamaan aikaan koulutuksen saralla nykyolosuhteissa tai niistä huolimatta. Toki hekin ovat huolissaan siitä, miten heidän aikaansaannoksilleen jatkossa käy. Ymmärrän heidän huolensa hyvin. Olen itse kokenut sen, että monivuotisen ja kollektiivisen kehittämistyön tulokset tuhottiin ja parhaat opettajat karkotet-

tiin muualle. Mutta, pääasia on se, että halua ja kykyä koulutuksen kehittämiseen löytyy sieltä ja täältä – kunhan tätä oma-toimista kehittämistyötä ei vain tehdä mahdottomaksi. Vaara piilee sen korvaamisessa johtolähtöisellä ”laatutyöllä”, jonka ainoa tarkoitus on miellyttää ulkopuolista arvioitsijaa, ja jonka seurauksia ovat koulutuksen ”prosessien” formalisointi, standardointi ja samanlaistaminen (ks. myös Räsänen 2012b). Opettajan moraalialia koettelevat päättäjiä pyrkimys tehdä koulutuksesta yhä ”tehokkaampaa” eli halvempaa ja sen ilmeinen seuraus: yliopistokoulutuksen tason heikentäminen.

Kaikella on aikansa. Takana on kymmenen kurssikierrrosta ja kahdeksan esseekokoelmaa. Ehkä on syytä järjestää akateemisen työn kurssi vielä yhden ja viimeisen kerran...

Viitteet

- Räsänen, K. (2009) Understanding academic work as practical activity - and preparing (business-school) academics for praxis? *International Journal for Academic Development* 14:3, 185-195.
- Räsänen K., toim. (2009) *Tutkija kirjoittaa - esseitä kirjoittamisesta ja kirjoittajista akateemisessa työssä*. Helsinki: HSE Julkaisuja B-104. E-kirjana: <http://epub.lib.aalto.fi/pdf/hseother/b104.pdf>
- Räsänen, K., toim. (2010) *Joko tunnet tämän tutkijan? Esseitä akateemisesta työstä*. Helsinki: Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu, Sarja B:116. E-book: <http://epub.lib.aalto.fi/pdf/hseother/b116.pdf>
- Räsänen, K., toim. (2011) *Tutkijat kertovat – kymmenen esseitä akateemisesta työstä*. Helsinki: Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu, Sarja Liiketoiminta + Talous 9/2011. E-kirjana: http://epub.lib.aalto.fi/pdf/hseother/Aalto_Report_KT_2011_009.pdf

- Räsänen, K., toim. (2012a) *Tutkijat keskustelevat – esseitä ja kirjeitä akateemisesta työstä*. Helsinki: Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu, Sarja Liiketoiminta + Talous 3/2012. E-kirjana:
http://epub.lib.aalto.fi/pdf/hseother/Aalto_Report_KT_2012_003.pdf
- Räsänen, K. (2012b) "That's dangerous". Autonomous development work as a source of renewal in academia. Teoksessa: B. Stensaker, J. Välimaa & C. S. Sarrico (toim.) *Managing Reform in Universities*. Basingstoke: Palgrave, 179-197.
- Räsänen, K., toim. (2013) *Tutkija kasvaa ja kehittyy*. Helsinki: Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu, Sarja Liiketoiminta + Talous 4/2013. E-kirjana:
http://epub.lib.aalto.fi/pdf/hseother/Aalto_Report_KT_2013_004.pdf
- Räsänen, K., toim. (2015) *Tutkija, hyvä ja paha – esseitä akateemisesta työstä*. Helsinki: Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu, Sarja Liiketoiminta + Talous 4/2015. E-kirjana:
<https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/17337/isbn9789526062563.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Räsänen, K., toim. (2016) *Tutkija elää – Essays on academic practice in Finnish and English*. Helsinki: Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu, Sarja Liiketoiminta + Talous 2/2016. E-kirjana:
<https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/21175/isbn9789526068831.pdf?sequence=1>
- Räsänen, K. (arvioitavana) Suorittamassa vai hyvällä asialla? Nuorten tutkijoiden moraalikäsitteitä Aalto-yliopistossa ja naapurikorkeakouluissa. Teoksessa: K. Filander, M. Korhonen & P. Siivonen (toim.) *Huiputuksen moraalijärjestys*, Tampere: Vastapaino.
- Räsänen, K. & Korpiaho, K. (2011) Supporting doctoral students in their professional identity projects. *Studies in Continuing Education* 33:1, 19-31.
- Räsänen, K. & Trux, M.-L. (2012) *Työkirja – ammattilaisen paluu*. Helsinki: Kansanvalistusseura.

I Tutkijan motiivit ja identiteetit

Rakkaus liikuttaa feminististä tutkijaa toiminnan kentillä

Inkeri Tanhua

Johdanto muuntuviin habituksiin

Tämä on tarina siitä, kuinka olen liikkunut eri toiminnan kentillä: tasa-arvotyönteon ja feminismien kentällä, kauppa- ja korkeakoulussa ja sukupuolentutkimuksen parissa. Tämä on myös tarina minusta. Olen tasa-arvotyöntekijä, feministi, väitöskirjantutkija, kauppatieteilijä ja sukupuolentutkimuksen maisteri. Tarinaa eteenpäin kuljettaa Bourdieun habituksen käsite, jonka avulla analysoin tapojani olla, toimia, suhtautua asioihin ja tehdä työtä näillä eri kentillä. Samalla pohdin myös, kuinka suhteeni feministisiin teorioihin on muuttunut eri aikakausinani.

Koska yksi analyysini keskeinen väline on habituksen käsite, aloitan kertomalla, mitä tarkoitan habituksella. Bourdieun käyttämä habituksen käsite voidaan jäsentää esimerkiksi kuvaamalla sitä neljän ulottuvuuden kautta: ruumiillisuutena, yksilön toimijuutena, samanaikaisesti yksilön ja yhteisön tuottamana, sekä niin menneisyyden kuin nykyisyydenkin tuottamana (Reay 2004). Habitus on siis sekä olemista että toimintaa: tapa toimia ja ajatella, tapa olla omassa kehossaan, jotakin mikä on rakentunut toimintamme kentillä omaksumiemme ja kokemiemme asioiden

perusteella. Habitus koostuu dispositioista, tietyistä taipumuksista ajatella, suhtautua ja toimia eri kentillä. Esimerkiksi tietyllä henkilöllä ja tietyillä ryhmillä on omanlaisiaan habituksia, kuten tietynlainen ryhti, ruumiinrakenne, tapa puhua, käyttäytyä ja ajatella. Habitus on myös yksilöllistä ja muuttuu uusien kokemusten myötä, vaikka Bourdieu painottikin lapsuuden ja koulun merkitystä esimerkeissään.

Bourdieuun mukaan habitus on mukana tuottamassa toimintaa ja käytäntöjä seuraavan kaavan mukaan: [(habitus) (pääoma)] + kenttä = käytännöt (Bourdieu 1984). Habitus yhdessä erilaisten pääomien, esimerkiksi kulttuurisen pääoman ja koulutuksen, kanssa vaikuttaa siihen, minkälaisia käytäntöjä kukin valitsee tietyllä kentällä, tai kuinka hän suhtautuu siellä vallitseviin käytäntöihin. Tästä johtuen käsite sopiikin hyvin työn teon käytäntöjen analysointiin.

Bourdieu on habituksen käsitteen avulla havainnollistanut, kuinka keho on yhteiskunnassa (habituksemme vaikuttaa siihen, kuinka muut näkevät meidät eri kentillä ja tilanteissa), ja yhteiskunta on kehossa (eri kokemuksemme toimintamme kentillä muokkaavat habitustamme). Habituksen käsitteen tarkoitus on myös rikkoa yksinkertaistavia dikotomioita, kuten dikotomiaa sen välillä, johtuuko tietty yksilön toiminta hänen vapaasta tahdostaan vai yhteiskunnan rakenteista (Reay 2004). Mielestäni habituksen käsitteen vahvuus on siinä, että sen avulla voi samanaikaisesti huomioida kehollisuuden, subjektin toimintamahdollisuudet, sekä kuvata performatiivisesti joka hetkessä uusinnettavia tapoja olla ja tulkita toisten olemista.

Tässä esseessä esiintuomani tapani nähdä habitus on jossain määrin erilainen kuin Bourdieun. Oma habitukseni tuntuu olevan muuntuvaisempi kuin Bourdieun esimerkit. Habitukseni, tapani olla ja toimia, on muuttunut elämäni aikana paljonkin. On ollut kiinnostavaa nähdä, kuinka habitukseni muutokset ovat vaikuttaneet siihen, miten minut on kulloinkin nähty eri kentillä. Yhtä lailla jännittävää on se, että habitukseni muutokset eivät ole olleet vain pinnallisia muutoksia ulkonäössäni ja tavoissani: habituksen muutokset ovat vaikuttaneet myös siihen, miten itse hahmotan ympäristöä ja miten teen työtäni.

Mikä sitten on saanut aikaan habitukseni muutokset? Olenko liikkunut kentiltä toisille ihan vain elämäni haasteita etsiäkseni ja habitustani heilutellakseni? En toki. Minua liikuttanut voima on rakkaus: olen hypännyt kentältä toiselle rakkauden perässä tai sitä etsiessäni. Olen rakastunut ihmisiin ja sen myötä erilaisiin tapoihin olla ja ajatella. Toisaalta olen myös halunnut löytää kentän, jossa voin rakastaa itseäni ja johon tunnen kuuluvani.

Lähipiirini on joskus ollut jopa peloissaan siitä, kuinka olen kykeneväinen muuttamaan ruumiillista olemustani rakastuessani. "Olet kuin Hollywood-näyttelijä joka muuntautuu täysin uuteen rooliin, koko olemus ja keho muuttuvat, ruumiinrakennetta myöten," sanoi pitkäaikainen ystäväni minulle ker-
ran. Toisaalta, vaikka habitukseni onkin ollut hyvin muuntuva, kaikki kokemukseni myös entisissä habituksissani ovat minulle läsnä nykyisyydessä ja rakennan elämäni ja maailmankuvaani

niiden avulla: en siis ole vain pomppinut yhden kentän toimintatavoista toiseen ja unohtanut edellisiä.

Haluan esseelläni myös herättää lukijan pohtimaan, kuinka paljon habitukset vaikuttavat ja saada lukijan katselemaan sekä toisten habituksia että omaa habitustaan uusin tavoin. En kuitenkaan usko, että olisi mahdollista vapautua toisten habitusten tulkitsemisesta tai omasta habituksestaan. Toisten ihmisten arviointi heidän olemuksensa ja käyttäytymisensä perusteella on ihmiselle tärkeä taito. Normien mukaisten habitusten toistaminen myös helpottaa toimintaa tietyllä kentällä. Arvioidemme ja oman olemuksemme uusintamista voi silti oppia tiedostamaan, ja mielestäni tämä tiedostavuus voi tuottaa hyviä oivalluksia.

Mitä iloa feministille voi olla Bourdieusta?

Ennen kuin lähden analysoimaan tapojani olla ja suhtautua käytäntöihin eri opiskelu- ja työympäristöissä habituksen käsitteen avulla, minun on pakko sanoa muutama sana Pierre Bourdieusta, jolta olen lainannut habituksen käsitteen. Bourdieu ei ole vaikuttanut feministiseen tutkimukseen yhtä paljon kuin esimerkiksi Foucault, Derrida tai Deleuze ja Guattari. Etenkin Ranskassa toisen aallon feministit, eli 1960–1990 -luvulla toimineet feministit, ovat olleet hyvin kriittisiä Bourdieuta kohtaan, koska Bourdieu ylenkatsoi heidän työtään ja moitti heitä siitä, että he tarkastelivat sukupuoleen liittyviä valta-rakenteita sosiaalisena ongelmana (Bilge 2006). Bilgen (2006) mukaan deterministinen tulkinta Bourdieun teorioista ei myöskään

sopinut yhteen myöhemmän postmodernin feministisen ajattelun kanssa. Hiljattain feministit ovat kuitenkin alkaneet hyödyntää Bourdieun teorioita enenevässä määrin (Adkins and Skeggs 2004).

Feministisenä tutkijana minusta on tärkeä tuoda esille historiallinen eripura feministien ja Bourdieun välillä Ranskassa. Bourdieu ei kyennyt ymmärtämään tai arvostamaan aikansa ranskalaisia feministejä, joiden ajattelulle minunkin feminismini monilta osin rakentuu. Yhdessä viimeisimmäksi jääneistä teoksistaan *Masculine Domination* (Bourdieu 2001) hän tosin tarttuu sukupuolittuneen habituksen käsitteeseen aiempaa määrätietoisemmin. Uskonkin, että Bourdieun käsitteitä on hedelmällistä lähteä kriittisesti uudistamaan feminististen teorioiden avulla.

Tapani toimia eri kentillä ja suhteeni feministisiin teorioihin

Ensimmäiset yliopistoni

Niin kuin Bourdieu juuri ennen kuolemaansa kirjoittamassaan itseanalyysissä (Bourdieu 2008), tarkastelen minäkin esseessäni ensimmäiseksi suhdettani yliopistoihin. Ensimmäinen aloittamani yliopisto oli Turun kauppakorkeakoulu. Jo valmennuskurssilla tuntui, että sovin joukkoon hyvin. Aloin hioa sopivaa kauppakorkeakoululaisen habitusta ja opinnot alkoivat mukavasti. Erityisesti pidin ensimmäisen vuoden tiimikurssista, jolla tutustui kanssaopiskelijoihin. Perhekin oli tyytyväinen kun näytti siltä, että seuraan sukuni miesten jalanjälkiä ekonomiksi.

Muutamista toistuvista pienistä tilanteista kauppakorkeakoululla tuli kuitenkin ikävä ristiriitainen tunne, ja ne nakersivat joukkoon kuulumisen kokemustani: dispositioni tiettyjä ajattelutapoja kohtaan muuttui. Yksi tällainen tilanne tapahtui markkinoinnin peruskurssilla. Luennoitsija oli juuri esitellyt erään markkinointitutkimuksen. Opiskelija esitti kysymyksen siitä, miksi tutkimuksessa oli annettu sukupuolen vaihtoehdoiksi kolme eri vaihtoehtoa. Luennoitsijan vastaus tähän oli, että kolmanella vaihtoehdolla vain karsitaan joukosta sellaiset vastaajat, jotka eivät ole tosissaan. Vastaus tuntui lyöntinä kasvoille, se oli vastoin sitä mitä ajattelin sukupuolesta, se mitätöi queer-yhteisön jossa myös elin. Tämän ja muiden pienten sattumusten myötä opin, että queer-kenttää ja kauppakorkeakoulua on vaikea yhdistää.

Feministinen teoria auttoi jäsentämään tämän tyyppisiä kokemuksia. Butlerin (2004) olemattomaksi tekemisen (being undone) käsite kuvaa hyvin sitä, mitä tilanteessa tapahtui. Lukeamalla lisää hänen teorioitaan tunsin pysyväni järkevänä. Tunsin, että tarvitsen feministisiä teorioita ja aloin jäsentää itseäni osana feminististä historiaa: vuosien kuluessa tästä tietämyksestä tuli osa kulttuurista pääomaani ja habitustani.

Hankkiuduin myös uusille kentille. Hain kauppakorkeakoulun lisäksi Turun yliopistolle, ja ryhdyin lukemaan yleistä kirjallisuustiedettä ja naistutkimusta. Habitukseni ja maailmankuvani alkoi muotoutua näiden kenttien mukaisesti, koska niiden tavat ja arvot tuntuivat vastaavan sitä, mitä halusin olla. Habitukseni

muutokset eivät pääosin haitanneet opiskeluani kauppakorkeakoulussakaan, sillä jotenkin vahingossa onnistuin olemaan pääosin ihailua herättävällä tavalla omanlaiseni. Ehkä taiteiden tutkimus kuulosti kaupplaisista jännittävältä ja tarjosi minulle syyn olla erilainen. Kerron silti yhden ikävän esimerkin tilanteesta, jossa minua rankaistiin habitukseni takia. Olin menossa kysymään apua laitokseni professorilta kauppakorkeakoulussa. Koputin hänen puoleksi auki olevan huoneensa oveen ja kysyin, voinko esittää kysymykseni. Hän katsoi minua päästä varpaisiin pöytänsä takaa ja lausui sitten epäuskoa äänessään: "Oletko sinä meidän opiskelijoitamme?" Ilmeisesti habitukseni ei hänen mielestään sopinut "meidän opiskelijallemme".

Toisaalta yhteisöjen normit harmittivat silloinkin, kun ne olivat minulle eduksi. Esimerkiksi yliopistolesbojen ja homojen järjestössä minut otettiin sinällään hyvin vastaan: näytinhän siinä vaiheessa hyvin uskottavasti juuri siltä kuin siellä kuului näyttää. Minua kuitenkin harmitti, että muita kauppakorkeakoululaisia ei toiminnassa pahemmin näkynyt, eikä tyyppillisen kauppishabituksen omaava nainen olisi joukkoon varmasti päässytkään. Tuntui tekopyhältä, kun järjestö samalla kiinnitteli ympäri kampusta mainoksia, joissa luki: "tule sellaisena kuin olet". Entä jos "sellaisena kuin olet" ei vastannutkaan normia?

Jäsensin kahden eri yliopiston ja eri tiedekuntien välillä liikkuessani suhdettani näihin eri kenttiin. Kauppakorkeakoululaisten normeista identifioiduin ennen kaikkea siihen, että halusin nähdä, tehdä ja kokea, esimerkiksi matkustaa ympäri maailman. Matkustamisesta ja ulkomailla työskentelystä kertyi

ajan kuluessa eräänlaista kulttuurista pääomaa, joka oli minulle yhteistä etenkin muiden kauppislaisten kanssa.

Opintojen loppuvaiheessa kauppakorkeakoulusta löytyi lisäksi vaihtoehtoisia ryhmiä, ja tehdessäni harjoittelua assistenttina huomasin solahtavani henkilöstön joukkoon johtamisen ja organisoinnin laitoksella aika lailla mukavasti, ja paremmin kuin enää siinä vaiheessa opiskelijoiden joukkoon. Löytyi kiinnostavia tutkimuksen aiheita ja tuntui, että melkein olisin voinut jäädä laitokselle. En kuitenkaan jäänyt, sillä minun oli pakko päästä eteenpäin: ajattelin siihen aikaan, että kyseisen pikkukaupungin queer-yhteisö oli liian pieni ja liian marginaalissa.

Tasa-arvotyönteon kenttä

Pääkaupungissa ajattelin hetken kokeilla, minkälaista olisi työskennellä tasa-arvon edistämiseen tähtäävässä kehittämisprojektissa. Sen jälkeenhän voisin hakea töihin konsultointi-firmoihin, joissa muutkin kauppislaiset työskentelivät, tai usein ainakin aloittivat työelämän. Tasa-arvoprojekti vei kuitenkin mensesään ja jatkoin tasa-arvotyöntekijänä. Myös tämän työn kautta pääsin tutustumaan lukuisiin eri työorganisaatioihin, ja vielä erittäin mielenkiintoisesta näkökulmasta. Samalla omasta työyhteisöstä ja lähimmistä yhteistyökumppaneista muodostui ryhmä, jossa todella tuntui siltä, että sai olla oma itsensä, vaikka olimme kaikki hyvin erilaisia habitukseltamme ja elämänkokemuksiltamme.

Ensimmäinen otteeni tasa-arvotyöhön oli jokseenkin kauppi-
lainen ja managerialistinen: ajattelin että nyt asiat kuntoon, esi-
miehet ja johto koulutukseen, suunnitelmat käyttöön. Tämän
ajan ajattelustani kertoo osuvasti tasa-arvoprojektissa kirjoitta-
mani selvitys ”Tasa-arvosuunnittelun motivointi ja tiedotus”
(Tanhua 2008). Kirjalla on toki monia ansioita: se antaa käy-
tännön vinkkejä ja motivoi tasa-arvosuunnitteluun yritysjo-
hon näkökulmasta. Suosittelen kirjan läpiselausta edelleen esi-
merkiksi siinä tilanteessa, kun on juuri menossa johtoryhmään
kertomaan miksi yrityksen tulisi tehdä tasa-arvosuunnitelma.
Sen sijaan kirja ei kovin hyvin hyödynnä feminististä tutkimusta.
Vaikka olin lukenut myös naistutkimusta, minun oli vaikea
suoraan soveltaa tieteenalan oppeja organisaatioiden kehittä-
miseen, sillä en ollut taiteiden tutkimuksen laitoksella opiskellut
niitä siitä näkökulmasta, ja olin soveltanut feminististä teoriaa
ennen kaikkea oman henkilökohtaisen elämäni ristiriitoihin.

Pian tasa-arvotyö sai kuitenkin minut kaipaamaan feministisiä
teorioita aivan uudella tavalla. Toteutin työssäni tasa-arvokon-
sulttina henkilöstön tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskyselyjä. Ky-
selyjen avoimet vastaukset sekä työorganisaatioissa kuulemani
tarinat pysäyttivät. Tällaista työelämä todella yhä oli? Minua
alkoivat puhutella myös toisen tyyppiset feministiset tekstit ja
teoriat kuin opiskeluaikoina, jolloin en vielä kyennyt näkemään
niiden yhteyttä suomalaiseen nykytyöelämään. Feminismini
liikkui queer-teorioista perinteisempien feminististen teorioiden
kentälle. Monet vanhemmat ja uudemmat tekstit auttoivat jäsen-
tämään organisaatioiden maailmaa (ks. esim. Kanter 1977; Acker
1990, 2006; Kantola 2005; Ahmed 2007, 2012), mutta toisaalta

tarjosivat suhteellisen vähän konkreettisia ratkaisuja tilanteen muuttamiseksi. Ratkaisut muutokseen oli löydettävä muualta, yhteistyössä organisaatioiden kanssa, kollegoiden tuella.

Toisinaan tasa-arvotyön tekeminen tuntui hyvältä, ja uskoin positiiviseen muutokseen. Olin täynnä sympatiaa niin syrjintää kohdanneita kohtaan kuin syrjintää uusintavien tapojen toistajiakin kohtaan. Toisinaan olin aidosti vihainen. Tuntui, etteivät organisaatioissa sisällä olevat ymmärtäneet maailmaa sen ulkopuolella, eivätkä käsittäneet miten raa'asti normiin sopimattomat ihmiset oli suljettu sen ulkopuolelle. Näihin erilaisiin dispoitioihini tasa-arvotyön kentällä vaikuttivat myös henkilökohtaisen elämäni muutokset. Kun tuntui, että ystäväilläni ja lähipiirilläni oli vaikeaa, oli vaikea uskoa positiiviseen muutokseen. Samaan aikaan oma habitukseni oli kuitenkin aina sellainen, että onnistuin tasa-arvokonsulttina kävelemään sisään kaikkiin asiakasorganisaatioihimme. Vaikka habitukseni muuntui, en ilmeisesti tässä työssä koskaan ylittänyt sellaista radikaaliksi tulkittavan rajaa, että minut olisi pysäytetty ulko-ovelle.

Positiivinen voima elämässäni oli, että sain puhua kokemuksestani ja havainnoistani, käsitellä ja jakaa niitä. Jatkoin myös sukupuolentutkimuksen opiskelua saadakseni hyödynnettyä feministisiä teorioita paremmin työssäni. Valitsin Linköpingin yliopiston maisteriohjelman, koska se antoi mahdollisuuden opiskella työn ohessa etänä ja jäsentää tasa-arvotyön tekemistä feministisen kirjallisuuden kautta. Tosin ruotsalaisilta ei aina ollut pelkästään helppo ottaa vastaan oppia: ruotsalaisessa yliopistossa opiskelu käynnisti sivutuotteena identiteetti-

sessin, jossa pohdin suhdettani angloamerikkalaiseen ja ruotsalaiseen feministiseen tutkimukseen suomalaisena tasa-arvotyöntekijänä.

Maisteriohjelman osana tekemäni gradutyö tarjoaa uuden ikkunan tarkastella tapojani jäsentää tasa-arvotyön kenttää. Tutkimus kertoo Suomen ministeriöissä tehdystä tasa-arvotyöstä, ja sen empiirisenä aineistona ovat ministeriöissä työskentelevien sisäisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasiantuntijoiden haastattelut (Tanhua 2015). Gradututkimukseni kuvaa yhtä tasa-arvotyön maailmaa: ministeriöiden sisäistä maailmaa, jossa asiantuntijat (järjestöjen tuella) neuvotellen ja lobaten työntävät sukupuolen ja yhdenvertaisuuden näkökulmaa ministeriöiden toiminnan valtavirtaan, osaksi päätöksiä, lainsäädäntöä, suunnitelmia ja linjauksia. Yksi esittämäni käytännön parannusehdotus on, että nämä sisäiset neuvottelut tulisi tehdä näkyvämmiksi ja kirjoittaa esille myös julkaistaviin dokumentteihin. Neuvottelujen näkyvämmäksi tekeminen auttaisi sekä poliitikoita että kansalaisia ymmärtämään tasa-arvon edistämisen tilaa ministeriöissä. Toisaalta työn tavoitteiden hieman epämääräinen kirjaaminen on sekin tietoista tasa-arvotyön taktiikkaa ympäristössä, jossa työ kohtaa myös vastustusta.

Sivusin tutkimuksessani myös tasa-arvotyöntekijän omaa identiteettiä ja habitusta. En nostanut näitä kysymyksiä keskiöön gradussani, mutta voin tässä pohtia niitä omalta kohdaltani. Pääsin siis habitukseni ansiosta tai siitä huolimatta aina sisään asiakasorganisaatioihimme. Sikäli voisi ajatella, ettei tasa-arvokonsultin habituksella ole väliä. Sillä kuitenkin on väliä viestin

vastaanottamisen kannalta. Erilainen habitus vetoaa organisaatioissa eri tahoihin, ja tietyllä kentällä liian radikaaliksi tulkittu habitus ei ehkä kehenkään. Feministisen tiedon välittäminen voi myös aiheena olla sellainen, että tiedon välittäjän habitukseen kohdistuu tavallista enemmän huomiota. Toisaalta, omia habituspaineitani lievensivät esimerkiksi habitukseltaan erilaiset kollegat: yhdessä näytimme ikään kuin siltä, että tasa-arvo on monenlaisille naisille tärkeää, ja että on tärkeää toimia yhdessä.

Paluu yliopistolle ja post-queer

Viime vuonna palasin yliopistolle väitöskirjatutkijaksi. Yliopistolle paluu tuntuu paluulta, vaikka aloitinkin minulle täysin uudessa kauppakorkeakoulussa, Hankenilla. Olen ollut kerrassaan rakastunut tähän uuteen toiminnan kenttään. Minusta on ollut mukavaa vaihteeksi työskennellä organisaatioissa, jossa meille on tarjolla yhteisiä identiteettejä, sen sijaan että olen muista erillinen konsultti. Näitä annettuja identiteettejä, kuten aloitteleva väitöskirjatutkija, voisi myös käsitellä kriittisesti. Esimerkiksi Koskinen-Sandberg (Koskinen-Sandberg 2015) on akateemisen työn kurssilla kirjoittamassaan esseessään kuvannut kauppakorkeakoulussa uusiin jatko-opiskelijoihin kohdistuvia toisinaan aika väheksyviäkin käsityksiä. Luettuani hänen esseensä, tunnistan mistä hän puhuu. Samalla huomaan, että oma identiteettityöni on ensimmäisen opiskeluvuoteni aikana keskittynyt johonkin ihan muualle.

Uudessa yliopistossa aloittaminen ajoittui suunnilleen samaan hetkeen, jolloin menin naimisiin. Ehkä tämä naimisiin meno,

etenkin kun rekisteröity parisuhde vielä virallisestikin muuttui avioliitoksi viime maaliskuussa, on johtanut siihen, etten koe enää olevani queer, ainakaan samoin kuin ennen. Outouden tilalle on tullut ruusunpunainen honeymoon, niin vaimoni kuin yhteiskunnan ja uuden työorganisaationikin suhteen. Suurin hiljattain läpikäymäni identiteettityö on keskittynyt tämän yhtäkuisen yhteiskunnan valtavirtaan pääsemisen sulatteluun. Olen onnellinen, kiitollinen, ja vereslihalla. Normeja on juuri nyt muutettu niin, että minut on hyväksytty tämän yhteiskunnan jäseneksi.

Samalla kun olen onnellinen, olen myös huolissani queer-kokemukseni menetyksestä. Sehän oli kuitenkin ensimmäinen asia, joka sai minut kiinnostumaan feminismistä. Olenko nyt siis menettämässä kykyä arvioida organisaatioita kriittisesti? Yksinkertainen vastaus tähän on, että en tietenkään. Totta kai pystyn edelleen tarkastelemaan organisaatioiden toimintatapoja ja rakenteita eri ryhmien kannalta, eikä tasa-arvotyön kokemukseni ja osaamiseni ole minnekään hävinnyt. Näen myös ne, jotka on suljettu ulos yhteiskunnan uusien valtavirtanormien voimin. Toisaalta, oma kokemukseni hyväksynnästä ja onnellisuudesta ei ole täysin vailla vaikutuksia, vaan muokkaa nykyistä habitustani ja tulevaisuuttani. Yhdessä menneiden kokemusteni, identifikaatioideni ja itselleni merkityksellisiksi kokemieni yhteisöiden historioiden kanssa nykyiset kokemukseni muodostavat tämänhetkisen dispositioni tällä kentällä. Myös se, minkälaisia feministisiä teorioita tarvitsen, on jälleen murrosvaiheessa.

Väitöskirjatutkimukseni aihe liittyy siihen, miten ihmiset päätyvät tietyille koulutus- ja urapoluille, ja kuinka tämä valikoitumisprosessi tuottaa esimerkiksi sukupuolen mukaista ammatillista segregaatiota. Ehkäpä väitöskirjani aihekin on saanut minut pohtimaan tässä esseessä juuri dispositioitani ja habitustani eri työ- ja opiskelukentillä. Reflektoin näin omia koulutus- ja urapolkujani.

Lopuksi: minä feministisenä tutkijana

Olen tässä esseessä käsitellyt dispositioitani ja habitustani eri työ- ja opiskelukentillä. Samalla olen jäsentänyt suhdettani feministisiin teorioihin. Essee paikantaakin minut feministisenä tutkijana. Löysin feminismin ja queer-teorian opiskellessani yliopistossa, koska tarvitsin niitä selvittääkseni ja jäsentääkseni kokemuksiani opiskelukentillä. Sen jälkeen suhteeni feministisiin teorioihin on muuttunut eri aikakausinani ja eri teorit ovat koskettaneet minua eri aikoina.

Henkilökohtaiset kokemukseni ovat tärkeä syy siihen, minkälaista tutkimusta ja minkälaista työtä teen. Tästä syystä olen esseessäni halunnut kertoa kokemuksistani ja analysoida niitä. Valitsin analyysini avuksi Bourdieun habituksen käsitteen. Käsite kuljetti minua läpi tarinani, ja sai minut keskittymään sekä kehollisuuteen että tapoihini toimia ja suhtautua käytäntöihin eri kentillä. Samalla huomasin muuntavani Bourdieun käsitteitä analyysini myötä. Habituksesta tuli paitsi eri kenttien, myös rakkauden myötä muuntuva.

Lähteet

- Acker, J. (2006) Inequality Regimes: Gender, Class, and Race in Organizations. *Gender & Society* 20, 441-464.
- Acker, J. (1990) Hierarchies, Jobs, Bodies: A Theory of Gendered Organizations. *Gender & Society* 4:2, 139-158.
- Adkins, L. & Skeggs, B. (2004) *Feminism after Bourdieu*. Oxford and Malden: Blackwell Publishing.
- Ahmed, S. (2007) You end up doing the document rather than doing the doing: Diversity, race equality and the politics of documentation. *Ethnic and Racial Studies* 30:4, 590-609.
- Ahmed, S. (2012) *On Being Included: Racism and Diversity in Institutional Life*. London: Duke University Press.
- Bilge, S. (2006) Review of Feminism After Bourdieu. *Canadian Journal of Sociology Online* January-February 2006.
- Bourdieu, P. (1984) *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge and Massachusetts: Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (2001) *Masculine Domination*, Stanford University Press. Stanford: Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (2008) *Sketch for a Self-Analysis*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Butler, J. (2004) *Undoing gender*. New York and London: Routledge.
- Kanter, R. M. (1977) *Men and Women of the Corporation*. New York: Basic Books Inc.
- Kantola, J. (2005) *Mykät, kuurot ja kadotetut: sukupuolten välinen tasa-arvo Helsingin yliopiston valtio-opin laitoksella*. Helsinki: Yliopistopaino (Acta politica).
- Koskinen-Sandberg, P. (2015) "Onpa hienoa, että olet heti saanut kirjoitettua jotain!" Oletuksia jatko-opiskelijan osaamisesta ja elämästä. Teoksessa Räsänen, K. (toim.) *Tutkija, hyvä ja paha. Esseitä akateemisesta työstä*. Aalto-yliopiston julkaisusarja, 73-88.
- Reay, D. (2004) "It's all becoming a habitus": beyond the habitual use of habitus in educational research. *British Journal of Sociology of Education*, 25:4, 431-444.
- Tanhua, I. (2008) *Motivaatio ja viestintä yritysten tasa-arvoosuunnittelussa*. Helsinki: Multiprint Oy. Saatavilla: <http://wom.fi/julkaisut/>. 8.5.2017.
- Tanhua, I. (2015) *Equality Work in Finnish Ministries*. Linköping University. Saatavilla: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-121200>.

Matruusi Hanneliuksen matka kasarmilta tohtori-opiskelijaksi

Samuli Orko

Millainen ihminen ryhtyy tohtoriopiskelijaksi? Väitöskirjan tekijä ei välttämättä ole se pikavauhtia maisteriksi tai diplomi-insinööriksi valmistunut teoreetikko. Polkuja ja syitä on monia ja kerron tässä tarinan tuttavastani Hanneliuksesta. Hänet hyväksyttiin sivutoimiseksi tohtoriopiskelijaksi 2016 Aallon insinöörtieteiden koulutusohjelmaan. Käsittääkseni työ koskee kuituja ja hänellä on niihin joku itse kehitetty ratkaisu.

Suvun perinne viitoitti matruusi Hanneliuksen varusmiespalvelun odotteet. Kaikki käy, kunhan palvelus kestää 11 kuukautta ja täysin palvellet varusmies kotiutuu upseerina. Näin selvissä asioissa koti ei tarjonnut keskusteluareenaa. Ensimmäisten aamuherätysten aiheuttamasta järkytyksestä toettuaan alokas Hannelius ymmärsi, että poikamaisia kujeita pitää nyt hillitä. Hänen tulee ottaa särmikäs rooli, jotta tuloksena palvelusajasta on upseerin kunnia. Kunnia vaan ei tottele sattumaa. Sattumaan voi osallistua desilitra polttonestettä ja yksi pieni reikä. Haluttu tulos voi hetkessä muuttua täysin toisenlaiseksi tulokseksi. Muutama sekunti riittää tuhkaamaan yksittäisen matruusin RUK-haaveen. Kasarmin päivystäjän pöytä humahti liekkeihin. Tuhkakupin pohja olikin kiinnitetty ruuviläpiviennillä jalustaan.

Pieni ajanvieteliekki muuttui pöydän kattavaksi tulimereksi. Hetken päästä saapunut päivystävä upseeri ihmetteli savun hajua.

Aurinko paistoi Turun saaristossa. Kokelas Hanneliuksen tehtävä oli ohjata miinanraivaaja Kuha-22:ta läpi Paraistenportin kohti Turun Pansion laivastoasemaa. Lateraalimerkkien välissä kimmelsi vapaata vettä vain muutaman kymmenen metrin matkalta. "Saatanan Hannelius, hipaset sitten toistakin noista viitoista niin oot ensimmäinen kokelas, joka tulee Pansioon ilman hampaita", ohjeisti valvontatyönsä sisäistänyt ylipursimies. Pansioon rantauduttuaan kokelas Hannelius soitti Kadettikoulun kansliaan ja ilmoitti, ettei aio osallistua 5:n päivän kuluttua alkavalle 59:lle merikadettikurssille. Turun Pansioon ei ole paluuta. Teknillinen korkeakoulu siis.

Hannelius ymmärsi, että TKK:lta olisi pakko saada akateeminen loppututkinto. Jo isoisoisä oli aikanaan ollut sillanrakennuksen professori. Kurssit kuitenkin yllättivät paitsi vaikeudellaan niin myös pohjattomalla tylsyydellään. Onko lukion matematiikan ja TKK:n peruskurssien välissä joku väliyliopisto, josta ainakaan Hannelius ei ollut kuullutkaan? Yksittäinen laskuharjoitustehtävä täytti helposti neljä liitutaalullista yhtälöitä nurkasta nurkkaan. Numeroiden maailmassa elävä matematiikan assistentti raapaisi voitonriemuisena liidulla viimeisen taulun nurkkaan "mot" - mikä on todistettu. Hanneliukselle ja kaveri Immolle todisteet riittivät siihen, että nyt on parempi lähteä Ritziin pelaamaan biljardia.

Hannelius suoritti joitain kymmeniä opintoviikkoja vuosien tahkoamisella. Teknilliset kurssit sujuivat hampaat irvessä; muista aineista opintoviikkoja sai helposti kuin kouluvuosina. Hannelius ei tosin ymmärtänyt, että mitä näillä jutuilla oikeasti tehdään. Vasta kolmantena vuotena teekkari löysi jotakin kiinnostavaa. Laadunohjauksen kurssilla Hannelius tutustui Shrewhartin, Juranin, Demingin, Ishikawan, Imain ja Kanon ajatuksiin. Näillä tyypeillähän on jotakin uutta ja totuudellista sanottavaa. Hän paikansi Linköpingin teknillisen korkeakoulun yksikön, joka oli erikoistunut laadunohjauksen tekniikoihin. Hanneliuksen haki sinne oppilasvaihtoon viimeisen vuoden opiskelijoiden kurssille. LiTH:n kurssinjohtaja hylkäsi hakemuksen. Ei tämä voi näin mennä. Hannelius ja tämän kaveri Artsi pakkautuivat autoon ja Ruotsin-laivaan. He ajoivat perille Linköpingiin ja ilmoittivat, että ”me tulimme nyt kumminkin”. Epäuskoinen kurssinjohtaja otti heidät kurssille.

1990-luvulla yritykset rakensivat laatu järjestelmiä. Hannelius oli tohkeissaan kun suomalainen konepajayhtiö lennätti tekniikan ylioppilaan kesätyöpaikkahaastatteluun Linköpingistä Turkuun. ”Emme sitten tarvitse mitään Camel-boots-miehiä”, ilmoitti haastatteleva pomo Martti toiselta puolelta pöytää. Hannelius siirsi Camel-kenkensä suppuun tuolin välipuolalle, jottei totuus ”miehestä, joka kulkee omia polkujaan”, heti paljastuisi. Malcolm Baldrige-laatupalkintoon liittyvä kirjoitustyö sujui sitten Pansiossa ihan mukavasti.

Suomessa Hanneliuksen opinnot ja oheistoiminta Otaniemen kellareissa jatkuivat. Oli aika saada diplomityöpaikka ja valmis-

tua. Lama oli vihdoin hellittämässä, ja Hannelius palkattiin saksalaisen suuryrityksen Suomi-yksikköön määräaikaisena diplomityöntekijänä. Täynnä intoa Hannelius rakensi laatu-järjestelmän yksikköönsä ja Norske Veritas myönsi ISO-9001 laatusertifikaatin. Hannelius organisoi satoja tapaamisia ja kokouksia. Osastojen valikoidut ammattilaiset piirsivät prosessi-kaavioita, liimailivat liimalappuja seinille, mittasivat asiakas-tyytyväisyyttä, pitivät kokouksia, kirjoittivat tekstejä ja joivat satoja litroja kahvia. Sivujuonteena diplomityötä ohjaava pro-fessori Pettersson petti Hanneliuksen odotukset toteamalla, että hän ei näe tehdyssä laatu-järjestelmätyössä tutkimusongelmaa, ja käski keksimään uuden aiheen ja tekemään uuden diplomityön.

Määräajan päättyessä Hannelius pakkasi kamojaan pahvi-laatikkoon. Naapurihuoneen huoltopäällikkö Niskanen tuli kysymään, että mitä tekniikan ylioppilas on tekemässä. ”Soppari päättyy tänään”, vastasi Hannelius. Pian johtajat astuivat huoneeseen ja lausuivat: ”Sori, ei me muistettu. Ajateltiin vaki-naistaa sut, ja sitten tässä olisi toinenkin homma.” Hannelius työskenteli sitten sekä teollisuus-, että telejärjestelmädivisioonan lautupäällikkönä seuraavan vuoden. Toisenkin yksikön seinälle naulattiin ISO-9004 sertifikaatti.

Nyt yhtiö päätti esittää Hanneliukselle uutta tehtävää parem-milla ehdoilla. Vain henkilöstöjohtaja DI Torsti esitti epäilynsä uudesta pestistä: ”etkös sä ole tekniikan ylioppilas?” Odot-tamatta vastausta hän jatkoi: ”ei meillä ole tapana maksella tämmösiä liksoja tekkareille”. Tästä huolimatta Hanneliuksesta tuli yhtiön ostopäällikkö jo puhutuin ehdoin. Kysymys jäi

kuitenkin vaivaamaan nuoren ostoviskaalin mieltä. Aika ajoin Hannelius pyysi virkavapaata aika ja luki Domus Academicalukusalilla puuttuvat kurssinsa loppuun, kirjoitti uuden diplomityön ja valmistui työnsä ohella.

Työ vei mukanaan. Hannelius neuvotteli sopimuksia toimittajien kanssa, kiersi tuotantolaitoksia, opiskeli SAP R/3 Material Management-modulin ja koulutti yhtiön käyttäjät tältä osin. Lotus-notes sovellusten kehittäminen IT-guru Kallen kanssa oli hauskaa. Hannelius visioi ja piirsi ruutupaperille ja Kalle koodasi yhteisistä hahmotelmista oikeita sovelluksia. Satojen insinöörien kanssa tehdyt tuhansien tuntien työt opettivat Hanneliukselle kuinka herkkiä ja luovia nämä leimallisesti teknillistä työtä tekevät ihmiset ovat. Monet olivat käytänteidensä sisällä aitoja taiteilijoita. Taiteilija, jonka työtä et arvosta, ei tee sinulle yhtään hyvää teosta.

Saksalaistaustainen oston ja logistiikan johtaja Fritz viihtyi työssään. Osto oli onnistunut lieventämään häneen kohdistuvia aiempia paineita. Hanneliuksen ehdottaessa seuraavaa parannusta Fritz torppasi ajatuksen tuoreeltaan: "nyt emme ryhdy moisiin." Vielä muutama vuosi ja hän pääsee nauttimaan eläkepäivistään. Kaikki yksiköt pyörivät tuolloin voitollisina. Saksan päämies ei erityisesti piiskannut Suomen vasallejaan. Juuri päättynyt "Weltweit Einkauf's Initiative", eli kaikki voidaan ostaa 2% halvemmalla, oli ohi. Suomi oli siinä onnistunut. Päämies - tuo syyskuun ihme - aikaansai sen, että Suomen osakeyhtiö onnistui tilivuosi tilivuodelta kadottamaan hyvänkin voittonsa jonnekin aivan tilikauden viimeisinä viikkoina. No,

Suomi yrittää sitten ensi vuonna taas vähän paremmin. Hannelius kaipasi uutta haastetta.

Digitalisaatio kiihtyi. Teollinen dinosauruskin ryhtyi rakentamaan mobiilia internettiä. Hannelius siirrettiin uuteen perustettavaan yksikköön. Uusia applikaatiota kehittäviä yrityksiä syntyi Euroopassa ja Yhdysvalloissa kuin sieniä sateella. Hannelius paikansi näitä yrityksiä ja seuroi niiden mobiiliosovelluksia Saksan emoyhtiön käyttöön. Liikevaihtoa näillä alkuvaiheen yrityksillä ei tyypillisesti ollut. Eräskin yritys vastasi tuotekysymykseen: ”juu ei meillä ole vielä mitään, mutta allekirjoitetaan yhteistyösopimus ja me voimme tehdä teille ihan mitä vaan.” Uuden renesanssin nimeen vannovan yksikön täytti ilma. Sama ilma, jossa Finnairin kone lensi kohti Muncheniä Soneran UMTS-kaupan varmistuttua. Koneen ensimmäisellä rivillä istuivat myyntijohtaja Peltonen ja Hannelius kilistäten shampanjalasejaan. Iso huti. Kaikille, eikä vähiten Hanneliukselle. Viisi hyvää vuotta hän sai olla mukana kasvattamassa vahvaa ja vakaata suuryritystä.

Dollaritarjous suomalaisyritykseltä vei Teksasiin Yhdysvaltoihin. Asuntolainakin lyhenisi vauhdilla. Epäilyn hetkinä Teksasin preerialla Hanneliusta lohdutti Suomesta kantautunut tieto, että aiempi Mobile Applications-yksikkö olikin jo tällä välin siirretty Suomesta Kreikkaan (juuri ennen kuin koko toimiala lakkautettiin kannattamattomana). USA:n markkina oli puhutteleva. Suomessa Hannelius teki kauppaa Pekan Pellin kanssa. Kahdenkymmenen vuoden jälkeen perheyritys pyöritti omakotitalon siivessä konepajaa ja samalla muutaman miljoonan markan

liikevaihtoa. Samanikäisen texaslaisen perheyriyksen Joe's Sheet Metal:in yrittäjillä oli samanlainen talo. Erona suomalaisiin kollegoihin oli kuitenkin se, että kotitalon takaovelta avautui näkymä futiskentän kokoiseen tuotanto-halliin ja yrityksellä olikin 25:n miljoonan dollarin liikevaihto. Huikeaa.

USA:n työhön kuului kuukausittain käynnit Meksikon tuotantolaitoksella. Jännittävää oli myös työskentely Denverissä Coloradossa asiakkaan tiloissa. Nyt Hannelius pääsi näkemään valtavia tehtaita eri puolilla USA:ta. Terroristihyökkäys syyskuun 11. päivä 2001 pysäytti kuitenkin koko USA:n. Juuri kun Hanneliusta odotti isyys. Hän sopi pomonsa kanssa kolmen kuukauden Suomi-komennuksesta lapsen syntymän ajalle. Tämän jälkeen koko perhe lentäisi takaisin USA:han. Asiat päätivät toisin.

Suomalainen valmistaja oli vaikeuksissa. Molemmat pääasiakkaat leikkasivat tilauksiaan. Katteet jäättyivät pakkaselle. Aggressiivisen syövän vauhdilla kasvanut yhtiö kriisiytyi nopeasti. Ennen Hanneliuksen Suomi-komennusta yhtiön hallituksen puheenjohtaja oli sekoillut huvilallaan ja eronnut hallituksesta. Myös pitkäaikainen toimitusjohtaja sai potkut. Torstaisena aamuna jouluviikolla lapsikuoro lauloi hartaimmat jouluvirret Amican henkilöstöruokalassa. Iltapäivällä moni työntekijä sai käskyn kävellä kulmahuoneeseen. Yhtiö irtisanoi tusinoittain. Joku tusina heistä lähti itkien joulunviettoon. Osa oli vain vihaisia. Firma oli sekaisin kuin käkikello. Pölynimurikauppiat leikkivät johtajia. Väliaikainen toimitusjohtaja ja uusi toimitusjohtaja siivosivat myös. Siitä lukien Hanneliuksella oli neljä eri

pomoa kuuden kuukauden aikana. Se riitti. Hannelius irtisanoutui ryhtyäkseen Suomessa syntyneen esikoisvauvan hoitajaksi.

Mikä on hienompaa kuin saada jäädä isänä kotiin hoitamaan omaa lasta? Hannelius pilkkoi ruoka-aineita, soseutti, syötti, nukutti, vaihtoi vaippoja, puki ja riisui lasta. Päivittäin hän pyyhki aamupiltit keittiön kaappien ovista, lattialta ja muusta ympäristöstä. Lapsen tulee itse opetella näitä ihmisen tärkeitä käytänteitä kuten lusikan käyttöä. Ulkolenkillä lapsi nukahti vaunuihin. Lapsi keinui puistossa. Lapsi pälyili isäänsä viileästi. Hannelius ei oikein osannut sanoa mitään. Kahdessa vauvamuskarissa Hannelius lauloi sekä: "lilla mus..." että "pikkuinen hiiri...". Äidit ja Hannelius kävivät vauvakahveilla. Synnytyskeskusteluja hän lähinnä kuunteli. Lapsen ensimmäiseen korttelikävelyyn ulkona kului tunti. Tuolla matkalla yksivuotiaan täytyy aika ajoin heittäytyä maahan. Yhtään roskaa tai asfaltin halkeamaa ei voi olla tutkimatta tarkemmin. Ihmeellisestä lapsen kanssa vietetystä ajasta huolimatta Hanneliuksesta lapsenhoito tuntui eristäytyneeltä ja yksitoikkoiselta hommalta. Ehkä mies on parempi isä käymällä lähinnä töissä?

Saisiko jo palata töihin? Onneksi puhelin soi jo muutaman kotikuukauden jälkeen. Hannelius palkattiin pyörittämään amerikkalaisyhtiön Euroopan hankintoja. 11 tehdasta. Amerikan CEO vieraili uuden työn aloituspäivänä Suomessa. Tom kysyi: "so, Hannelius, do you know what's your job?" "Burnt lime, Sir", vastasi Hannelius. "Great, you know your job already." Pääosa liiketoiminnasta perustui poltetun kalkin pro-

sessointiin paperitehtaiden yhteydessä. Seitsemän Euroopan tehtaan liikevaihdon kustannuksista kaksi kolmasosaa syntyi poltetun kalkin hankinnasta.

Hanneliuksen edeltäjän ostovalta oli ollut suvereeni. Ostotoiminnassa se on yhtä kuin kestävyysurheilijalle hapenotto-kyky. Mitä tehtaata tarvitsivat, Hannelius sen osti. Tehdas tarvitsi trukin. Tekniikan miehenä Hannelius kysyi uudesta 2.5 tonnia nostavasta voimapesästä, että ”onko Toyotassa kumipyörät?” Kuulemma oli. Kahvit juotuaan myyjä ja Hannelius allekirjoittivat kauppakirjan. Tehtaan ammattilaiset saivat jo ennalta valitsemansa trukin; Hannelius sai kahvia ja trukkikaupan mainospaidan.

Kerran yhtiön Euroopan toimintojen johtaja Reijo kysyi Hanneliukselta, että ”kai Hannelius tietää koska ostojohto saa kenkää?” Hannelius ei tiennyt nasevaa vastausta. ”Se on silloin kun tehdas pysähtyy”, motivoi Reijo. Kerran tehdas oli pysähtyä, kun puolalaiselle laivalle kävi joku haaveri, mutta tuona Pääsiäisen pitkänä perjantaina kilpailija Saksasta pelasti Hanneliuksen nahan järjestämällä pari rekka-autollista raaka-ainetta Saksasta Belgiaan. Belgian tehdas jatkoi tuotantoa pysähtymättä. Pysähtyminen olisi merkinnyt muutakin kuin savun hajua kasarmin aulassa.

Yhtiö oli sidottu yhteen kalkkitoimittajaan. Alkoi kahden vuoden vääntö tästä asetelmasta irtautumiseksi. Laboratorion päällikkö Jani ja Hannelius ryhtyivät hankkimaan ja koeajamaan vaihtoehtoisia kalkkia toimittajan kilpailijoilta Uralilta, Espan-

jasta, Norjasta, Puolasta ja Saksasta ja Iso-Britanniasta. Erikoi-suutena Manchesterin satama lastasi kalkin merikonttiin. Kalkkia ei saa ostaa siten. Hannelius ei kuitenkaan keksinyt miksi ei ja hän lastautti kalkkikasan konttiin ja lähetti kontin Kotkaan. Lasti tuli perille verrattain nopeasti ja edullisesti.

Kaikki kalkkisopimukset irtisanottiin ja sitten neuvoteltiin toinen vuosi. Hannelius tapasi päätoimittajan edustajat muutama viikon välein. Belgiassa on mukavaa neuvotella. Aamupäivän erimielisyyksistä huolimatta neuvottelijat söivät yhdessä hyvän lounaan. Iltapäivää seurasi vielä parempi illallinen valkoisten liinojen ääressä. Illallisella isännät ja vieraat keskittyivät keskustelemaan lähinnä ruoka-, luonto- ja harrasteasioista. Näin osapuolet olivat taas aamulla valmiina heiluttamaan miekkaa ja kilpeä työnantajiansa puolesta. Vihdoin uusi sopimus syntyi.

Kuusi viikkoa sopimuksen allekirjoituksesta amerikkalaisyhtiö myi PCC (Precipitated Calcium Carbonate = kalkkivelli) -toimialan kaikki tehtaansa maailmanlaajuisesti sveitsiläiselle kemian yhtiölle. Hanneliuksen ja muutaman kymmenen ammatillaisen "Competence Center" lakkautettiin. Irtisanomisajaksi Hannelius sopi jäävänsä vajaaksi neljäksi kuukaudeksi puhelinpäivystäjäksi tukemaan myydyn liiketoiminnan integraatiota ilman suurempaa työvelvoitetta. Viimeinen työviikko alkoi 300 kilometrin ajolla Helsingistä töihin ja takaisin Helsingin Naistenklinikalle. Lapsia olikin nyt kaksi. Kesäinen hengähdystauko osui sopivaan aikaan.

Hannelius oli haaveillut omasta firmasta jo pitkään. Sitä, mikä olisi sitten riittävän erottuvaa ja todellista, ei vain ollut. Nyt kuitenkin puhdetöinä tehty solmutuslaite alkoi osoittaa toimimisen merkkejä. Laitteella sai tehtyä overhand-solmun siimaan minuutissa. Kalamies tarvitsee solmun. Kalamies tarvitsee verrattain monimutkaisen solmun. Hannelius sopi tapaamisen Keksintösäätiöön. Uritettu filmivanerilevy ja lasikannet eivät tehneet sanottavaa vaikutusta. Säätiön projektipäällikkö Raimo ehdotti että, ”mitä jos pidät pikkuisen time out:ia.”

Seuraavaan prototyyppiin Hannelius haki hardcore-3D-mallinnusosaamista. Hannelius meni Otaniemeen mallinnusluennolle ja kysyi luennon jälkeen nuorelta luennoijalta, Eliakselta, että ”Lähtisitkö mallintamaan tällaista laitetta? Siinä menee muutama ilta ja pari viikonloppua.” Hannelius palasi Keksintösäätiöön mukanaan munannäköinen värkki, joka teki jo monimutkaisen solmun. Keksintösäätiö rahoitti uuden aiempaa hienomman proton valmistuksen. Säätiön protopajan mekaniikkavelho Pena ryhtyi myös rakentamaan mekaanisia ratkaisuja laitteen ympärille. Hannelius perusti osakeyhtiön ja tilasi patenttihakemuksen patenttitoimiston juuri perustaneelta Hännikäiseltä. Elias esitteli Hanneliukselle muotoilun ylioppilaan Turkan. Tiimi oli kasassa.

Hannelius esitteli prototyypin ja liiketoimintasuunnitelman Tekesille. Tekesin projektipäällikkö ja rahoitusjohtaja kertoivat mitä tuotekehityslainan saanti edellytti. Hannelius laati lainahakemuksen Tekesille. Päätös oli kyllä, mutta edellytti lisärahoitusta. Hannelius tiesi tulorahoitusta vailla olevan osake-

yhtiön rahoittuvan parhaiten osakeannilla. Hän luki osakeyhtiölakia ja hyväksytti tarvittavat dokumentit ennestään tutulla PWC:n tilintarkastaja Tatulla. Friends, Family and Fools merkitsivät yhtiön osakkeet ja maksoivat merkintänsä mukaiset summat yhtiön tilille. Hanneliuksen vei kirjekuoren tilintarkastajan lausunnolla Tekesin konttoriin Länsi-Pasilaan. Päätös astui välittömästi voimaan. Yhtiöllä oli alkurahoitus.

Hanneliuksen, Tuukan, Eliuksen ja Keksintösäätiön Penan intohimoinen tuotekehitys vakavoitui entisestään. ”Muutama ilta ja pari viikonloppua” muuttuivatkin vajaan kolmen vuoden mittaiseksi täyspäiväiseksi tuotteistus- ja teollistamishankkeeksi. Yhtiön piti suunnitella teollinen tuote vapaa-ajan kalastajille. Ryhmä halusi suunnitella yksinkertaisen, toimivan, edullisen, kestävän, hyvännäköisen ja kaikin puolin kelvon kuluttajatuotteen. Yksinkertaisen laitteen teollistaminen auttamatta laajeni Van der Waalsin voimiin, voimansiirtomekaniikkaan ja tribologiaan. Tiimi joutui testaamaan kymmeniä eri muoviraaka-aineita. Tiimi teki pitkiä työpäiviä ja venytettyjä viikkoja. Vuodet täyttivät omistautunut työ. Näinä vuosina tiimiläisille syntyi myös kaikkiaan 8 lasta.

Kehitystyön rinnalla Hanneliuksen teki yhtiökumppani Harrin kanssa sijoittajaesityksiä, kassalaskelmia ja yhtiö saikin merkittävän sijoituksen tuotantotyökalujen valmistamiseksi ja patenttisuojan laajentamiseksi. Keksintö oli uusi ja sillä oli teknillistä tehoa, joten kaikissa niissä maissa, joihin yhtiö haki patenttia, viranomaiset myös patentin myönsivät. Reilun kahden vuoden kehitystyön jälkeen perustetun yhtiön ensimmäinen

tuote voitti Rooman messuilla ”Best New Accessory”-palkinnon. Sittemmin laite voitti Ranskan innovaatiopalkinnon. Voitto Roomassa täytti Hanneliuksen sydämen syvällä ja kouriintuntuvalla kiitollisuudella. Ei ole rajoja mitä luovat, taitavat ja asialleen omistautuneet ihmiset voivat yhdessä saada aikaan. Voi oikeasti tehdä jotain mitä ei ole ikinä tehty. Jotain konkreettista. Jotain joka aiheuttaa reaktion. Joku nauraa. Joku suuttuu. Joku hölmistyy. Erittäin siistiä.

Solmutin (valokuva: Jukka Enäjärvi)

Lyhyessä ajassa laitteita myytiin pariin kymmeneen maahan USA:sta Australiaan. Hallituksen puheenjohtaja totesi, että olemme päässeet alkuun verrattain halvalla. Nyt yhtiö möi, valmisti ja toimitti ympäri maailmaa. Hannelius astui kauppaan. Solmulaitteet olivat rivissä hyllyillä. Ensi kerran hänestä tuntui sille, että kuului osaksi maailmaa, jossa on itse aina ollut ennemminkin kylässä kuin kotonaan.

Kaikesta yrittämisestä ja kansainvälisestä myynnistä huolimatta bisnes ei kuitenkaan kääntynyt voitolliseksi. Päinvastoin, vähitellen siimamarkkina siirtyi täysin punottuihin siimoihin ja pian oli selvää, että monofilamenttisiima-solmuttimen kaupallinen taival oli lopussa. Palkanmaksun vaikeuduttua viisihenkinen tiimi lopetti työnteon. Hallituksen jäsenet erosivat. Hannelius jäi yksin laskujen ja trattojen keskelle. Vielä itsekseen Hannelius teki yhtiön lyhyehkön historian suurimman vientikaupan Australiaan. Vailla rahoitusta kauppa piti toteuttaa Nordean välityksellä vientiremburssilla (Letter of Credit). Valmistus, kokoonpano, pakkaus, laivaus ja toimitus onnistuivat sovitusti, mutta tämäkään ei pelastanut yhtiötä raskaasta velkataakasta. Loppu mikä loppu.

Hannelius oli lyöty mies. Mikä arvo on ihmisellä, joka ei pysty ratkomaan ihmisen tarvetta kiinnittää lanka kiinteään kappaleeseen liiketaloudellisesti kannattavasti? No ei kovin suuri. Mieli painui Mordorin maisemaan. Hannelius yhä pyöritteli testilankoja käsissään vailla mitään ratkaisua. Hän kuitenkin tunsi, että vastaus paremmasta on jo tehdyssä laitteessa. Jotenkin se pitäisi pystyä näkemään. Mitään ei vain näkynyt. Pelkkää pimeää. Vaikeita vuosia.

Vaikka aivot eivät toimi - kädet toimivat. Hannelius sahasi ja hioi muovipalikoita ja pyöritti niihin lankoja. Toimisikohan tämä? Entäs tämä? Mitä jos näin? Vähitellen radat hahmottuivat käsissä. Jo noin kymmenes prototyyppi osoitti väkevää kitkaa langan ja kappaleen välillä. Yhä vaativampia geometrioita ei tavallinen kotinikkari enää pystynyt käsityökaluin työstämään. Parempia

kuin itsetehdyt oli saatava. Koska rahaa ei ollut Hanneliuksen oli opittava mallintamaan itse. Vuosien koomasta herännyt Hannelius katsoi maanisena youtube tutorial -3D mallinnus-videoita ja noin kuukauden intensiivisellä harjoittelulla hän oppi luomaan uudentyyppisen kiinnittimen geometrian. Nyt uusi 3D printattu prototyyppi toimi juuri niin kuin piti. Tätä ei nyt saa ryssiä. Tämä pitää osoittaa tieteellisesti.

Carnot perusti modernin termodynamiikan tieteen 1820-luvulla. Carnotilla kesti pitkälti toistasataa vuotta kertoa miksi ja miten Newcomenin höyrykone vuodelta 1709 toimi. Watts'in höyrykoneen 1967 salathan Carnot selitti verraten nopeasti, vain reilut viisikymmentä vuotta keksinnön jälkeen. Hannelius ei aikoisi jäädä odottamaan seuraavan vuosisadan tiedemiesten selityksiä. Siihen Hannelius tarvitsi väitöskirjan. Hänen piti saada tieteellisiä julkaisuja. Hannelius pääsi Aalto-yliopiston insinöörityötiemien sivutoimiseksi tohtoriopiskelijaksi.

Työtä ohjaava professori ei pitänyt omaan teknologiaan pohjautuvaa patenttihakemusta lainkaan huonona lähtökohtana väitöstutkimukselle. Sivutoimisena tohtoriopiskelijana rahoitus tähän häneltä kuitenkin puuttui. Erityisesti kiinnittimen prototyyppit ja testilaitteet tulisivat vaatimaan rahaa. Vaikka kaksi ensimmäistä apuraha hakemusta hylättiin, hän jatkoi Aalto-yliopiston väitöskirjan suunnittelua tukevia jatko-opintokursseja ja apurahojen hakemista. Hannelius sanoi usein, että rahoitushan aina viime kädessä järjestyy, jos asia on oikea.

Nyt hän valmistautuu väitöskirjan tekemiseen, yhtenä välttämättömänä vaiheena, loogisesti etenevällä urallaan. Ties vaikka minut vielä kutsuttaisiin jonain päivänä Hanneliuksen karonkaan. Ehkä itsekin oppisin jotain uutta niistä kuiduista. Ja olisihan se hauska nähdä vanha tuttu. Jos se päivä joskus koittaa, niin minun täytyy ostaa uusi frakki. Vanha ei mahdu. Jos joku kysyy, niin sanon, että vanha vain hajosi. Myyn sen sitten tori.fi:ssä kympillä.

Tekeekö tohtorintutkinto minusta asiantuntijan?

Anna Leinonen

Hakeuduin tohtorikoulutukseen tavoitteenani kehittää asiantuntijuuttani. Aiemmassa työssäni soveltavaa tutkimusta tekevässä laitoksessa koin, että minun pitäisi pystyä esittämään ja esittelemään itseni asiantuntijana, mutta työn jatkuva kiire ja projekteihin sidottu organisaatio, lyhyet hankkeet ja koko ajan vaihtuvat tutkimusaiheet eivät mahdollistaneet asiantuntijuuden kehittämistä. Halusin aikaa ajatella. Halusin oppia ja kehittyä, ottaa haltuun teoreettisia työvälineitä ja syventää ymmärrystäni, jotta voisin tehdä työtäni paremmin. Ratkaisuni oli siis jatko-opinnot ja tavoitteeni valmistua tohtoriksi. Tohtorintutkinto olisi osoitus osaamisestani ja mahdollisuus rakentaa omaa näkökulmaa johonkin aiheeseen.

Kokemukseeni asiantuntijuudesta – tai sen puutteesta – sisältyy ristiriita, jonka voin paikantaa sisäisen ja ulkoisen välille. Tunsin, että ollakseni asiantuntija minulla pitäisi olla paljon tietoa tai kokemusta jostain aihealueesta, kumulatiivista ymmärrystä ja näkemystä. Työn arjessa suoritin kuitenkin alati vaihtuvia projekteja ja tutustuin aina uuteen aiheeseen. Harvoin pystyin pohtimaan sitä, miten asiat liittyivät toisiinsa, minkälaista osaamista tai tietämystä työssä syntyi. Ristiriitaiseksi asian teki se, että samaan aikaan organisaatio (tai esimies) määritteli minut

milloin minkäkin aiheen asiantuntijaksi sen perusteella, minkälaisia projekteja olin viime aikoina tehnyt.

Ristiriita sisäisen tunteen ja ulkoisen paineen välillä tuli esille myös siinä, että minun piti pystyä tarjoamaan itseäni aina uusiin projekteihin. Minun pitäisi olla haluttu asiantuntija, henkilö johon organisaationi jäsenet tai asiakkaat osaavat ottaa yhteyttä tarvitessaan juuri sitä jotain asiantuntemusta – jotain mitä vain minä voisin tarjota. Sisäisen ja ulkoisen ristiriita johti entistä useammin ajatukseen, että ehkä omalla tiedolla, osaamisellani ja kokemuksella siitä ei olekaan niin suurta väliä, vaan tärkeämpää olisi osata esittää itsensä asiantuntijana. Tähän tarvittaisiin ulkoisia merkkejä ja meriittejä, kykyä ilmaista itsensä vakuuttavasti ja oman asiantuntemuksen näppärää paketointia, näkyvyyttä ja esilläoloa – tilan haltuunottoa asiantuntijana. Tohtorin tutkinto olisi ainakin selkeä meriitti, jolla voisin asiantuntijuuttani todistaa.

Nyt olen siis jatko-opintoni aloittanut ja pohdin, mihin ne minut johtavat. Aloitan pohdintani analysoimalla vielä hieman tarkemmin yllä kuvaamani ristiriitaista suhdettani asiantuntijuuteen. Pohdinnan avulla hahmottuu kaksi mahdollista suuntaa, joita tunnustelen eteenpäin esseeni loppuosassa.

Ongelma: ristiriita eri minuuksien välillä

Näkymän yllä kuvaamaani sisäisen ja ulkoisen ristiriitaan tarjoaa Rom Harrén (1991) käsitepari Self-1 ja Self-2, jotka käännettäessä termeillä Minuus-1 ja Minuus-2. Harrén mukaan minuus

pitää jakaa käsitteellisesti kahteen kokonaisuuteen, joista Minuus-1 vastaa henkilön sisäistä, henkilökohtaista identiteettiä ja Minuus-2 viittaa niihin moninaisiin esillepanoihin, joita henkilö sosiaalisessa kanssakäymisessä tuo itsestään esiin. Suurimmalla osalla ihmisistä Minuus-1 on eheä ja jakamaton kokonaisuus, eli yhdessä ruumiissa on yksi Minuus-1. Sen sijaan Minuuksia-2 ihmisellä on useita riippuen tilanteista ja sosiaalisista ympyröistä, joissa hän toimii. Nämä minuudet muotoutuvat ja tulevat näkyviksi henkilölle itselleenkin sosiaalisen kanssakäymisen kautta. Toisin sanoen se, miten toiset ihmiset meihin ja tekemisiimme reagoivat erilaisissa tilanteissa, antaa meille tietoa Minuudesta-2, mutta samaan aikaan myös muovaa niitä. Harré esittääkin, että molemmat minuuden tyypit rakentuvat diskursiivisesti ja ovat olemassa esityksinä omalle itselle (Minuus-1) ja toisille (Minuus-2).

Miten tämä kaikki liittyy asiantuntijuusristiriitaani? Vaatimuksessa, toiveessa tai tarpeessa olla asiantuntija, on selkeästi kyse toisen tyyppin minuudesta. Työminäni on siis joutunut tilanteeseen, jossa pitäisi panna peliin minuus nimeltä ”asiantuntija” ja ykköstyypin sisäinen minuuteni kokee tämän jotenkin hankalaksi. Hankaluus voi syntyä siitä, että ykkösminäni käsitys asiantuntijuudesta poikkeaa muiden ihmisten käsityksestä – siis, että jonkun toisen mielestä asiantuntijuudeksi riittää mukanaolo yhdessä tiettyyn aiheeseen liittyvässä projektissa ja ykkösminäni mielestä ei. Tai sitten hankaluus on seurausta yksinkertaisesti siitä, että ”asiantuntijaminuuden” rakentaminen on vielä kesken. Minulle ei siis ole vielä muodostunut yhtenäistä minuuden rakennelmaa, joka voisi olla ”asiantuntija”. Sitten on tietysti vielä

kolmaskin mahdollisuus. Ehkä käsitys asiantuntijuudesta on olemassa, mutta se vain tuntuu ykkösminäni mielestä vieraalta tai mahdottomalta minuuden ilmentymältä siinä ympäristössä, jossa sitä pitäisi esitellä.

Kaikkiin kolmeen edellä esitettyyn selitykseen sisältyy erilainen ratkaisumahdollisuus. Ensimmäisessä tapauksesta riittäisi pieni diskursiivinen viritys: "Olkoon asiantuntijuus jotain kevyttä ja päälle puettavaa! Se mikä riittää muille, riittäköön myös ykkösminälleni. Asiantuntemuksesi on, mitä sanot sen olevan." Toinen ja kolmas selitys vaatisivat enemmän vaivaa, aktiivista identiteettityötä, joka tosin kohdistuisi eri asioihin. Toisessa tapauksessa "asiantuntijuuden" rakentamiseen ja kolmannessa ehkä johonkin muuhun kakkosminän ilmentymään, johonkin mikä tuntuisi enemmän omalta. Tarkastelen seuraavaksi näitä kahta hahmottuvaa suuntaa. Ensin sitä, miten voisin esiintyä asiantuntijana, ja sen jälkeen sitä, mitä muuta voisin olla kuin asiantuntija.

Ensimmäinen ratkaisuehdotus: esitä asiantuntijaa

Jos valitsen ensimmäisen ratkaisun, tarkoittaisi se, että toteutan asiantuntijuutta jonkinlaisena suorituksena. Esitän tilanteen niin vaatiessa itseni asiantuntijana ja ehkä vähitellen tästä olemisen tavasta tulisi minulle luonteva tapa toteuttaa työminääni. Teoreettisesti asiaa voi lähestyä *performatiivisuuden* käsitteen avulla. Käsite on peräisin Judith Butlerilta, amerikkalaiselta sukupuoli- ja queer-teoreetikolta. Performatiivisuuden perusajatus on, että subjektit rakentuvat toistolla, eräänlaisilla esityksillä,

joita ihmiset tekevät sosiaalisissa tilanteissa. Minuudet ovat diskursiivisesti rakentuneita, mikä merkitsee sitä, että kyseiset esitykset toistavat erilaisia kulttuurisia kuvastoja ja diskursseja. Toisaalta subjektien esitykset muokkaavat vallitsevia diskursseja ja kuvastoja, joten ajatukseen sisältyy myös toisin toistamisen ja toimijuuden mahdollisuus, jolla yksilöiden liikkumavara kasvaa. Butler kehitti analyysinsä sukupuoleen liittyen, mutta Hodgson (2005) on soveltanut ajatusta ammatilliseen identiteettiin rakentumiseen, esimerkkinään ammattimaisen projekti-päällikkyyden tuottaminen.

Kuin sattuman oikusta törmään hauskaan nettivideoon samoihin aikoihin, kun painiskelen oman asiantuntijuus-ongelmani kanssa. Videossa professori ja Korea-asiantuntija kommentoi maan poliittista tilannetta suorassa *BBC World News* -ohjelman lähetyksessä omasta kotitoimistostaan käsin¹. Kesken suoran lähetyksen taustalla näkyvä ovi avautuu ja sisään tanssahtelee 4-vuotias tyttö. Tyttö tulee miehen luokse, mies jatkaa herkeämättä kommentointiaan ja yrittää työntää tyttöä selkensä taakse. Taustalla ovesta rullaa vauva kävelykärjessä. Seuraavassa hetkessä avoimesta ovesta syöksyy nainen, sukeltaa lattiaan kuin pesäpallolija kotipesään, koppaa yhden lapsen kumpaankin käteen ja yrittää hilata heidät matalalla kyyristellen ulos huoneesta. Mies jatkaa puhettaan, vauvan kävelykärri meinaa juuttua ovenpieleen. Lopulta lapset ovat ulkona ja nainen kurottautuu ovenraosta vetämään oven kiinni. Mies jatkaa asiantuntijan puhettaan.

¹ Video on katsottavissa osoitteessa <https://youtu.be/Mh4f9AYRCZY>. [12.4.2018]

Videon tilannekomiikka on purrut miljooniin katsojiin ja siitä on tullut todellinen nettihitti. Professorista, Robert E. Kellystä, ja hänen perheestään tuli videon ansiosta julkkiksia Koreassa. He ovat pitäneet lehdistötilaisuuksia, antaneet haastatteluja ja poseeranneet fanien valokuvissa. Videon seurauksena Kelly sai lisänimen "BBC Dad" ja joissain myöhemmissä puhetilaisuuksissa hänet on esitelty ensisijaisesti tällä tittelillä ja vasta sitten Korea-asiantuntijana. Video todella nauratti minuakin. Vasta myöhemmin alan ajatella videota ja sen aiheuttamaa reaktiota tarkemmin. Mitä se kertoo asiantuntijuudesta ja asiantuntijana esiintymisestä?

Sosiaalisessa mediassa spekulointiin siitä, antoiko Kelly haastattelun ilman housuja, koska ei noussut viemään lapsia pois huoneesta. Tätä seikkaa Kelly kommentoi tapauksen vuosipäivän tiimoilta kirjoittamassaan blogi-tekstissä (vapaasti suomennettuna): *"Kyllä minulla oli housut jalassa. En noussut ylös, sillä kuten sanotaan, shown on jatkuttava. Jos olisin noussut seisomaan, olisin samalla murtautunut ulos kuvaruudusta ja viimeisetkin ammattimaisuuden rippeet olisivat karisseet. Koko 45 sekunnin mittaisen häiriön ajan toivoin, että BBC:n kirjeenvaihtaja, James Menendez, olisi vain lopettanut haastattelun ja olisin pelastunut. Siksi pysyin paikallani."*¹

Kelly kirjoittaa perheen lehdistötiedotteessa, että hänen ensimmäinen pelkonsa tapahtuman jälkeen oli, että mikään TV-yhtiö

¹ <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/year-internet-stardom--bbc-dad-reflects> [13.3.2018]

tai tiedotusväline ei enää ottaisi häneen yhteyttä¹. Kävi kuitenkin päinvastoin. Tapauksen suosio ja enimmäkseen positiivinen palaute yllätti Kellyn ja hänen perheensä. TV-lähetys, jossa Kellyn perhe tahattomasti esiintyy, palkittiin vuoden 2017 TV-hetkenä seuraavana vuonna². Miksi Kelly kuitenkin pelkäsi asiantuntijuutensa romuttuvan, kun selvisi, että hän on myös kahden pienen lapsen isä ja nuo lapset olivat kuin kotonaan suorassa TV-lähetyksessä, jota heidän kodistaan lähetettiin?

Professori Kellyn tapauksen - ja erityisesti hänen oman reaktionsa lasten väliintuloon - tekee kiinnostavaksi se, miten voimakkaasti hän rajaa isyyden asiantuntijuuden ulkopuolelle. Mitä ilmeisimmin Kellyn mielessä kamppailee kaksi eri tilanteisiin ja tiloihin kuuluvaa Minuutta-2. Kelly oli varma, että isyyden paljastuminen vie uskottavuuden asiantuntijana ja televisioyhtiöt lakkaavat soittelemasta. Hän toivoo "pelastumista" ikävästä lasten aiheuttamasta välikohtauksesta ja pitäytyy epätoivoisesti kiinni asiantuntijuusperformanssissaan. Samalla Kelly jättää kuitenkin käyttämättä mahdollisuuden tehdä toisin, mahdollisuuden laajentaa asiantuntijuuden raamia. Mitä jos hän olisikin vain rauhallisesti kääntynyt tyttärensä puoleen ja sanonut: "Menetkö olohuoneeseen leikkimään, isillä on tässä yksi työjuttu vähän kesken"? Niin hän olisi näyttänyt maailmalle, että asiantuntija voi olla myös isä ja isän täytyy tehdä joskus, mitä isän täytyy. Ja kuitenkin, maailma oli valmis laajempaan käsitykseen asiantuntijana olemisesta, sillä Kellyn

¹ <https://asiansecurityblog.wordpress.com/2017/03/15/kelly-family-press-release-on-the-bbc-dad-viral-video/> [13.3.2018]

² <http://www.bbc.co.uk/blogs/aboutthebbc/entries/1c61f3f5-2ae7-4d77-b793-5c76c74e3f1d> [13.3.2018]

tilaisuudet asiantuntijuuden performatiivisiin toistoihin eivät loppuneet – hän sai vain uuden lisänimen, ”BBC Dad”.

Professori Kellyn tapausta voi pitää esimerkkinä asiantuntijuuden performatiivisesta suorittamisesta. Hän on tutkimustyöllään ja professorin asemallaan lunastanut paikkansa varteenotettavana asiantuntijana silloin, kun on kyse Korean politiikasta. Tästä asemastaan käsin hän esiintyy uutisissa ja seminaareissa, mikä mitä ilmeisimmin rakentaa edelleen hänen käsitystään omasta asiantuntijuudestaan. Pienen vahingon seurauksena hän tulee kuitenkin määritellyksi uudelleen ensisijaisesti isyyden kautta. Mitä professori Kellyn tapaus voisi opettaa minulle? Tästä näkökulmasta tohtorintutkintoni näyttäytyisi väylänä rakentaa omaa asiantuntijan minääni, mahdollisuutena kehittää ”omaa juttua”, jota voisin sitten eri työelämän tilanteissa esittää ja toistaa. Kuten alussa kuvasin, asiantuntijuus on minulle kuitenkin jotenkin ongelmallista. Haluaisinko todella esiintyä asiantuntijana ja mitä vaihtoehtoja sille voisi löytyä?

Toinen ratkaisuehdotus: etsi vaihtoehtoja asiantuntijuudelle

Toinen asiantuntijuusongelmaani liittyvä ratkaisu edellyttää uuden minuuden rakentamista. Toisin sanoen ratkaisen sisäisen ja ulkoisen ristiriidan kuunnellen sisäistä ääntäni: ehkä en haluakaan olla asiantuntija, vaan jotain muuta ja tohtorintutkinto voisi olla väylä kohti tätä uutta. Mikä sitten voisi olla tämä uusi määränpää?

Thomas Osborne (2004) tarjoaa muutaman ehdotuksen. Hän kuvaa neljä mallia intellektuaalina olemiseen, joista yksi on Asiantuntija. Sen lisäksi hän esittelee Lainlaatijan, Tulkin ja Välittäjän. Osborne jäsentää mallejaan neljän älylliseen työhön liittyvän ulottuvuuden avulla. Ne ovat työn sisältö (*mitä* työ tuottaa), perustelu (*miksi* työ on olemassa), tyyli (*miten* työtä toteutetaan) ja strategia (*minkälaisia vaikutuksia* työn tulisi tuottaa). Kukin neljästä mallista antaa erilaisen vastauksen yllä mainittuihin kysymyksiin.

Osbornen jaottelussa *asiantuntijan* tehtävä on tuottaa faktatietoa jollain kapealla erikoisalalla. Lähtökohtaisesti tiedon on oltava autonomista, vapaata erilaisista vaikutuspyrkimyksistä, mutta silti hyödyllistä vallanpitäjille. Asiantuntija on ensisijaisesti virtuoosimaisen tarkka tiedonalansa yksityiskohdissa ja vasta toissijaisesti neuvonantaja. Hän vaikuttaa tuottamansa tiedon hyödyllisyyden kautta, mutta mahdollisen yhteiskunnallisen muutoksen tekeminen jää päätöksentekijöille tai muille, jotka soveltavat tietoa omassa toiminnassaan. Tässä suhteessa Asiantuntija eroaa Lainlaatijasta, joka oman ideologin asemansa vuoksi on aktiivinen muutoksen synnyttäjä. *Lainlaatijan* malli on lähimpänä perinteistä ajatusta intellektuellista, joka osallistuu poliittiskulttuuristen ohjelmien muotoiluun, erityisesti tuomalla rationaalisen ja älyllisen ajattelun mukaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Hänen perimmäinen tehtävänsä on siis luoda älyllistä ja kulttuurista järjestystä yhteiskuntaan hallitsemalla todellisuutta rationaalisuudellaan ja abstrakteilla käsitteillään.

Siinä missä Lainlaatija toimii jonkinlaisena suunnannäyttäjänä yhteiskunnassa, *Tulkilla* on erilaisia kulttuurisia näkökantoja tulkitseva tehtävä. Hänen työnsä ovat erilaisten tekstien tulkitseminen ja eri kulttuuristen yhteisöjen tai alojen puhe- tapojen kääntäminen toisilleen ymmärrettäväksi. Vaikutus, johon Tulkki pyrkii, on keskinäisen ymmärryksen ja hyväksynnän lisääminen. Siihen hän voi päästä keskittymällä eri näkökantojen ymmärtämiseen ja esille tuomiseen sekä ilmaisutapojen parantamiseen.

Viimeisenä intellektuaalin mallina Osborne esittelee *Välittäjän*, jonka tehtävä on käytännöllisten, hyödynnettävien ja markkinoitavissa olevien ideoiden synnyttäminen. Tällaiset ideat eivät ole "suuria" ideologioita tai tieteellisiä läpimurtoja, vaan käytökelpoisia asioita tai innovaatioita, jotka syntyvät erilaisia ihmisiä ja ajatuksia törmäyttämällä. Välittäjän tehtävä on aikaansaada innovatiivista ja luovaa kulttuuria, yrittäjämäistä henkeä suurten ideologioiden tai dogmien sijaan. Tämä tehtävä vaatii Välittäjältä myös henkilökohtaista toimijuutta ja aktiivista suhdetta muutokseen, vaikka hän toimiikin eräänlaisena välikkappaleena ihmisten ja ideoiden maailmassa. Tässä tapauksessa nimenomaan tyyli, eli tapa toteuttaa malliin sisältyvää tehtävää, erottaa Välittäjän Lainsäätäjästä, joka osallistuu muutoksen synnyttämiseen henkilökohtaisella tietämyksellään ja erinomaisuudellaan.

Osborne lähestyy mallejaan työn käytännöllisen ulottuvuuden näkökulmasta. Malleihin sisältyy kuitenkin myös oletukset siitä, mitä tieto on ja mikä on tiedon suhde todellisuuteen. Toinen

malleja erottava tekijä on ajatus siitä, miten aktiivinen rooli intellektuaalilla on yhteiskunnallisessa muutoksessa. Näiden ulottuvuuksien avulla mallit voi sijoittaa alla olevaan nelikenttään (kuva 1). Asiantuntija ja Lainlaatija perustuvat oletukseen siitä, että on olemassa jokin reaalin todellisuus, josta voidaan tuottaa tietoa ja näkemyksiä tutkimuksen ja rationaalisen ajattelun keinoin. Sen sijaan Tulkin ja Välittäjän toiminta tulee merkitykselliseksi vain silloin, kun todellisuuden ajatellaan olevan sosiaalisesti rakentunutta. Asiantuntijan ja Lainlaatijan erottaa toisistaan heidän erilainen roolinsa suhteessa yhteiskunnalliseen muutokseen. Asiantuntija tarjoaa passiivisesti tuottamaansa tietoa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, mutta Lainlaatijan oletetaan ottavan toimintaa ohjaava, aktiivinen suunnannäyttäjän rooli. Samanlaisen eron voi nähdä myös Tulkin ja Välittäjän välillä. Tulkki tuo esiin erilaisia tulkintoja ja näkökulmia, mutta ei osallistu Välittäjän tavoin henkilökohtaisella panoksellaan uusien ideoiden synnyttämiseen.

Ontologis- epistemologiset oletukset	<i>Realismi / Rationalismi</i>	Asiantuntija	Lainlaatija
	<i>Idealismi / Konstruktionismi</i>	Tulkki	Välittäjä
		<i>Passiivoinen</i>	<i>Aktiivoinen</i>
		Suhde muutokseen	

Kuva 1: Osbornen (2004) kuvaamat intellektuaalimallit suhteutettuna ontologis-epistemologisiin oletuksiin ja intellektuaalin roolin yhteiskunnallisessa muutoksessa.

Osbournen typologia on hyödyllinen, koska se tuo näkyväksi erilaisia vaihtoehtoja työminäni rakentamiseen. Asiantuntija onkin vain yksi mahdollisuus ja sitä paitsi vaihtoehtoista se, joka heijastelee teknisrationaalista tietokäsitystä. Typologia auttaa ymmärtämään kolmatta selitystä, jota ehdotin sisäisen ja ulkoisen ristiriitani, sitä että asiantuntijuusvaatimus ei sovi yhteen tekemäni työn ja sen kontekstin kanssa. Työn luonne on lähempänä välittäjän tehtävää, mutta sitä yritetään istuttaa asiantuntijan muottiin. Jos todella pysähtyisin kuuntelemaan sisäistä ykkösminäni, mieluiten olisin ehkä jotain tulkin kaltaista: tarkkailija, tulkitsija ja erilaisten näkökantojen ymmärtäjä.

Lähdin esseessäni hakemaan vastausta kysymykseen, tekeekö tohtorintutkinto minusta asiantuntijan. Analysoituani tilannetani ja tarvettani tulla asiantuntijaksi havaitsin, että alkuperäiset motivaationi teoreettisten näkökulmien ja oman ymmärryksen kehittämistä pitävät edelleen. Tohtorintutkinto, ja ennen kaikkea matka tutkintoon, voi todella tehdä minusta jotain muuta kuin olen tänään. Tutustuttuani myös vaihtoehtoisiin tapoihin hahmottaa intellektuaaliseen työhön liittyvää minuutta, asiantuntijuus alkoi kuitenkin tuntua kovin kapea-alaiselta ja vieraalta mallilta itselleni. Havaitsin, että asiantuntijuusvaatimus liittyy ulkopuolelta tulevaan paineeseen esittää itsensä tietynlaisena. Vaatimus aiheutti minulle ristiriidan eri minuuk-sien välillä. Tämän ristiriidan voi ratkaista ulkoisen hyväksi, performatiivisesti, omaksumalla tapoja toistaa asiantuntijuutta tietyillä tavoilla. Toisaalta ratkaisun voi tehdä myös sisäisen hyväksi toteamalla, että asiantuntijan malli ei sovi minulle. Tästä näkökulmasta tohtorintutkinto alkaakin näyttäytyä matkana

kohti jotain uutta ja erilaista työminän mallia. Ihan tarkkaan en vielä tiedä, mikä tuo malli tulee olemaan, mutta sitä minulla on aikaa selvittää ainakin yhden jatkotutkinnon verran.

Lähteet

Harré, R. (1991) The discursive production of selves. *Theory & Psychology* 1:1, 51-63.

Hodgson, D. (2005) 'Putting on a professional performance': Performativity, Subversion and project management. *Organization* 12:1, 51-68.

Osborne, T. (2004) On mediators: Intellectuals and the ideas trade in the knowledge society. *Economy and Society* 33:4, 430-447.

Miten teen itsestäni tutkijan? Jatko-opiskelijan mietteitä ammatillisesta identiteetistä

Laura Kangas-Müller

Johdanto

Jatkokoulutukseen hakeutuminen oli minulle askel kohti uutta urapolkua ja ammatillista identiteettiä. Lukuisten projektitöiden jälkeen suunta näyttäytyi helpottavan selkeänä: olin matkalla kohti koulutusta, joka tekisi minusta tutkijan. Vihdoin osaisin vastata kysymykseen, mikä olen ammatiltani. Pian kuitenkin huomasin, että ammatillinen identiteetti ei tullutkaan valmiina annettuna jatko-opintojen mukana.

Omaa ammatillista identiteettiprojektiani kuvaa varmaankin parhaiten pyrkimys löytää oma ”loker”. Tarve lokeroita itsensä olemassa oleviin kategorioihin on tyypillistä erityisesti modernissa ajassa. Muun muassa Baumann on viitannut siihen, miten identiteetin muodostuksesta on tullut yksilöille tehtävä (Trede et al. 2012). Emme synny enää yhtä selkeästi kuin ennen kategorioihin, jotka ennalta määrittävät sen, mitä meistä voi tulla. Baumannin mukaan tällainen itsensä paikantaminen on kuitenkin haasteellista, sillä kategorioiden rajat ja identiteettien määrittäjät ovat jatkuvassa muutoksessa, liukkaita ja joustavia (Trede et al. 2012). Paradoksaalisesti täytyy sekä kiinnittää

itsensä selkeästi johonkin lokeroon että samaan aikaan olla valmis joustavasti muuttamaan lokeroa heti tarpeen vaatiessa. Tämä on tuttua kaikille, jotka yrittävät löytää paikkansa nykypäivän epävarmoilla työmarkkinoilla.

Tässä esseessä haluan tarkastella osittain kriittisesti omaa suhtautumistani ammatillisen identiteetin löytämiseen ja käsitystä siitä, mistä identiteetti muodostuu. Jatko-opintojen alussa on tuntunut lähinnä siltä, että ammatillinen identiteetti on jonkinlainen tulevaisuuden minä, jonka saavuttamiseksi täytyy nyt tehdä oikeat valinnat. Mutta olisiko hyödyllisempää nähdä identiteetti laajemmin omaa toimintaa ohjaavana ja sille tukea antavana? Vai onko ammatillisen identiteetin pähkäilystä edes mitään hyötyä?

Esseitä kirjoittaessa kirjasin ensin päiväkirjamaisesti ylös omia mietteitäni ja huolenaiheita ammatillisen identiteetin rakentumisesta, minkä jälkeen palasin tarkastelemaan omia ajatuksiani. Käymällä vuoropuhelua omien ajatusteni kanssa, pääsen tarkastamaan omaa käsitystäni siitä, miten näen ammatillisen identiteetin ja mitä ongelmia tähän käsitykseen voi liittyä.

Oma identiteetti suhteessa akateemiseen tutkimukseen

Ensimmäinen vuoteni jatko-opiskelijana on täyttynyt pohdiskeluista siitä, millainen uusi ammatillinen identiteettini on. Ajattelen, että haluan sen koostuvan karkeasti puoliksi tutkimusaiheestani ja puoliksi akateemisesta tutkijuudesta. Tahdon olla kuin kala vedessä sekä aiheen parissa työskentelevien asiantuntijoiden seassa että akateemisen

maailmaan kuuluvien tutkijoiden kanssa. Jälkimmäinen tuntuu vielä olevan etäämmällä. Tutkimusaiheeni taas on se "oma juttu", jonka kanssa elän symbioosissa ainakin seuraavat 3,5 vuotta ja hyvin mahdollisesti paljon pidempäänkin. Halu keskittyä itselle tärkeään aiheeseen oli myös yksi tärkeä motiivi, miksi aloitin jatko-opinnot. Tästä syystä haasteet oman tutkimusaiheen tarkentamisessa ovat tuntuneet koko identiteettiäni myllertävältä. Omalta mahdolliselta tutkijaidentiteetiltä on pudonnut pohja aina siinä vaiheessa, kun joku on pyytännyt kertomaan tutkimusaiheestani. Enhän voi olla tutkija, kun en edes tiedä vielä kunnolla, mitä tutkin. Toisaalta, eivätkö kaikkien tutkimusaiheet ole jatkuvassa muutoksessa?

Aloin taas eilen miettimään tutkimusaiheeni täysin uudesta näkökulmasta. Aiheen päähkäily tuntuu välillä siltä, että sovittelen eri identiteettejä kuin hattuja. Päädyn miettimään en vain sitä haluanko tutkia jotain aihetta, vaan myös sitä, haluanko olla sellainen tutkija, joka tutkii tätä aihetta. Aina, kun jokin identiteetti on sopinut, seuraavaksi on täytyynyt miettiä päätetyn lokeron puitteista löytynyt seuraava raja. Tämän loputtoman jatkumon kautta olen asettanut itseni aina edellistä ahtaampaan lokeroon, mitä saattoi seurata ahdistus ja koko lokeron hylkääminen. Sittenkin jotain ihan muuta! Liian tarkat rajaukset ovat tuntuneet keinotekoisilta ja minua kutistavilta. Prosessi on ollut innostava, pelottava ja hengästyttävä. On paljon suunnitelmia ja ideoita ja haaveita, mutta on vaikea vielä täysin nähdä itsensä toteuttamassa niitä. Tai sitten on paljon vaihtoehtoisia polkuja, jotka kaikki näyttävät joko yhtä luotaantyöntäviltä tai yhtä houkuttelevilta.

Tehtävälliställani on roikkunut jo pitkään profiilin luominen yliopiston sivuille ja LinkedIn -sivun päivittäminen. Näihin pitäisi tiivistää oma ammatillinen itsensä muutamaaan virkkeeseen ja avainsanoihin. Nyt

tulee vain päättää, millaisena tutkijana haluan itseni esittää ja pitäytyä siinä jonkin aikaa. Mitenköhän usein voin muuttaa esittelytekstin? Yritän luonnostella esittelyä, mutta paperilla olevat lauseet eivät joko tarkoita oikein mitään tai sitten ne eivät kuulosta yhtään minulta. Onkohan edes järkevää mainita aikaisemmasta työkokemuksestani? Sopiikohan se hyvin siihen ammatilliseen identiteettiin, jota yritän itselleni rakentaa?

Identiteetin käsitettä käytetään kirjallisuudessa usein laveasti sitä määrittelemättä, ja sama pätee ammatillisiin identiteetteihin. Trede ja kollegat (2012) ovat koonneet ammatilliseen identiteettiin liittyvää kirjallisuutta korkeakoulututkimuksen lehdistä. Tässä kirjallisuudessa esiintyvät harvat määritelmät näkevät ammatillisen identiteetin mm. tapana olla, linssinä arvioida, oppia ja antaa merkityksiä ammatillisille käytänteille tai minäkuvana, joka sallii henkilökohtaisen riittävyuden ja tyytyväisyyden tunteen odotetun ammatillisen roolin suorittamisessa. Ylijoki (1998, 132-133) lähestyy Harré:ta seuraten identiteettiprojektia ensisijaisesti siitä näkökulmasta, että yksilö pyrkii sosiaalisen identiteettiprojektin kautta kiinnittymään yhteisöihin ja ”pyrkii saavuttamaan tietyn yhteisön jäsenyyden kiinnittymällä sen traditioon, arvoihin, uskomuksiin ja toimintatapoihin.” Tämä kuitenkin vaatii sen, että yksilö osaa tulkita oikein yhteisön kulttuuria ja siinä arvostettuja identiteetin määreitä. Kuten Ylijoki painottaa, tämä on erityisen ajankohtaista, kun yksilön asema yhteisössä on vasta muotoutumassa. On siis ilmeistä, että voi tuntua vaikealta löytää itselleen tiettyyn kenttään ja yhteisöön sijoitettu identiteetti, kun alan konventiot ovat vielä vieraita.

Akateemisen tutkijuuden identiteetin omaksumista hankaloittaa sen sisällä olevat lukuisat alalokerot. Ensimmäinen määrittäjä, jonka uusi jatko-opiskelija yleensä kohtaa on kysymys omasta tutkimusaiheesta. Tutkimusaiheen lisäksi on tietysti lukuisia muita tapoja, jotka erottavat tutkijaidentiteetit toisistaan. Tutkija voi olla lainsäätäjä, tulkitsija, ekspertti tai välittäjä (Osborne 2004), ja esimerkiksi organisaatiotutkijan identiteetteihin voi kuulua akateeminen asiantuntija, business-akateemikko, huolestunut ja välittävä yhteiskuntatieteilijä, kriittinen, osallistuva toimintatutkija, feministinen tutkija-opettaja tai nimekäs tutkija (Räsänen 2005). Tutkimusaihe ja näkökulma tutkimukseen kuitenkin tuovat kehystä myös edellä olevien identiteettikategorioiden sopivuuteen tai saatavilla olemiseen.

Monet identiteettejä käsittelevät tutkijat painottavat sitä, että identiteetit ovat tilapäisiä konteksti- ja tilannesidonnaisia konstruktioita sen sijaan, että ne ilmentäisivät yksilön perusolemusta. Yhden identiteetin sijaan meillä kaikilla on lukuisia kilpailevia ja joskus myös ristiriidassa olevia identiteettejä. Stuart Hall'n (1999, 253) mukaan identiteetit ovat "pisteitä, joissa kiinnitymme tilapäisesti niihin subjektiasemiin, joita diskursiiviset käytänteet meille rakentavat." Identiteetit voivat muuttua tai pidemminkin, ne ovat jatkuvassa muutoksessa. Tästä syystä identiteettien välillä risteily voi tuntua nimenomaan niiden sovittelulta. Sovittelu voi tarkoittaa sitä, että eri tilanteissa pyrkii kiinnittämään itsensä joidenkin siinä hetkessä saatavilla olevien elementtien kautta tiettyyn identiteettikategoriaan.

Paineet luoda itselleen selkeä ammatillinen identiteetti sekoituvat helposti ajallemme ominaiseen itsensä profiloimiseen ja niin kutsuttuun henkilöbrändäykseen. Ei riitä, että luo itselleen selkeän kuvan jonkin ammattikunnan edustajana, vaan identiteetti tulee myös julkisesti esittää. Toki teemme tätä jatkuvasti – jokaisessa sosiaalisessa kanssakäymistilanteessa tuomme itsemme esille tietyllä tavalla, joko tietoisesti tai osin tiedostamatta. Identiteettejä nimenomaan tuotetaan, ylläpidetään ja puretaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Julkistaminen on keskeinen identiteettiprojektin askel (Ylijoki 1998), jossa yksilö tuo itsensä esille sellaisena kuin haluaa olla. Internetiin ladattavat ammatillisen profiilin esittävät sivustot ovat kuitenkin äärimmäinen esimerkki siitä, miten suppeasti ja keinotekoisesti identiteetti tulee ulkopuolelta tulevien vaatimusten kautta esittää.

Oma identiteetti suhteessa muihin

Luin erästä artikkelia ja minulle tuli jotenkin kotoisa olo. Juuri jotain tällaista voisin myös tehdä. Googlasin heti tutkijoiden koko julkaisuluettelot saadakseni vahvistuksen siitä, että voisin kuulua tähän "porukkaan". Yritin tunnistaa, miten juuri he ovat käyttäneet tiettyjä käsitteitä. Omaa tekemistä selkeyttää, kun voi arvioida, että tutkimukseni on samankaltaista näiden ja näiden tutkijoiden kanssa, ja nämä taas ovat kaukaisempia. Pidän ajatuksesta, että nämä tutkijat olisivat sitä omaa porukkaani ja ymmärtäisivät tapaani ajatella.

Samalla kun tunnistan samankaltaisuutta muiden tutkimusten ja tutkijoiden kanssa, täytyy tutkimuksessani olla jotain ainutlaatuista.

Täytyy löytää se oma uniikki kontribuutio ja tehdä jotain, mitä kukaan ei ole ikinä tehnyt. Tämä tuntuu tässä vaiheessa vähän utopistiselta, mutta jotenkin näin asia pitää ilmaista ainakin apurahahakemuksissa. Tämä olisi sitten se "oma juttu". Kukaan muu ei tee juuri tätä. Ja sitä suuremmalla syyllä juuri se määrittäisi omaa identiteettiäni.

Identiteetti rakentuu aina suhteessa muihin ihmisiin. Yksilöt pyrkivät havainnoimaan muiden tekemistä ja olemista ja näiden havaintojen perusteella erottelevat ihmiset 'meihin' ja 'muihin'. Monella tapaa tällainen erottelu on sosiaalisen maailman selkeyttämistä. Yksilön luonnollinen taipumus ja halu kuulua joukkoon voi koskea myös konkreettisemmin esimerkiksi työyhteisöä. Akateemisessa maailmassa monet tekevät töitä erilaisissa verkostoissa, projekteissa ja itsenäisesti ilman kiinteää työyhteisöä, joka tarjoaisi henkisen ja materiaalisen kodin. Angervallin ja Gustafssonin (2014) tutkimuksessa yksi teemoista, joka leimaa nuoria tutkijoita, on ambivalenssi itsenäisyyden ja joukkoon kuulumisen välillä. Monet tutkijat haluavat tehdä "omaa juttuaan", nauttia nk. akateemisesta vapaudesta. Samaan aikaan, he kuitenkin haluavat myös tuntea saavansa tunnustusta muilta ja kuuluvansa porukkaan. Tämä voi aiheuttaa ristiriitoja, sillä joukkoon kuuluminen tuo aina mukanaan ryhmän vaatimukset siitä, millaiset subjektit saavat tunnustusta ja yli-päätään hyväksytään joukkoon.

Persoonallisessa identiteettiprojektissa yksilön tavoitteena on muovata omaa erityistä, ainutlaatuista suhdettaan yhteisöönsä ja saavuttaa yksilöllisyyden leima. Vaatimus erityisyydestä on vahvistunut nykyisissä individualistisissa yhteiskunnissa (Ylijo-

ki 1998). Toisaalta identiteettejä rakennetaan aina eron kautta. Hall (1999) viittaa tähän toteamalla, että identiteetit rakennetaan ennen muuta eron sisällä ei sen ulkopuolella, mikä tarkoittaa, että identiteettejä voi tältä kannalta lukea vain vastakarvaan – jonakin, mikä konstruoidaan erossa ja mitä jatkuvasti epävaikaistaa se, mikä on jätetty pois. Yhteisöt ovat olemassa sitä kautta, että ne määrittävät kuka ei kuulu joukkoon. Täten sosiaalisten identiteettien rakentamiseen liittyy aina myös vallankäyttöä.

Oma identiteetti suhteessa ulkopuolisiin vaatimuksiin

Luen taas läpi listaa lehdistä, joissa uusia jatko-opiskelijoita on kehotettu julkaisemaan. En oikein tiedä mitä julkaisisin, mutta ainakin siis tiedän missä minun tulisi julkaista. Ehkä tämä selventää asioita. Toisaalta tuntuu, että on ihan hirveä kiire. Nyt täytyy äkkiä päättää suunta omalle tutkimukselle, jotta pystyy ennen kaikkea alkaa suorittamaan. Miten kauan siihen julkaisuprosessiin voikaan mennä? Taidan olla jo auttamattomasti myöhässä. Tavallaan koko identiteetti tuntuu liittyvän siihen, mitä olen suorittanut ja saavuttanut. On aika vaikea päättää olevansa jonkun alan tutkija, kun ei ole vielä mitään näyttöä. Pitääkö siis identiteettiäkin suorittaa?

Olin taas tilanteessa, jossa minulle vieras ihminen kysyi, mitä teen työkseni. Yleensä kerron ihmisille mielelläni ja vähän ylpeänäkin, että olen jatko-opiskelija tai väitöskirjatutkija. Välillä keskustelut enemmän ja vähemmän tuttujen ihmisten kanssa ovat mielenkiintoisella tavalla näyttäneet, mitä käsityksiä ihmisillä on väitöskirjan tekemisestä. Yleisin lisäkysymys on, teenkö vain väitöskirjaa enkä samaan aikaan

mitään "oikeita töitä". Jotkut minut tuntevat ovat painottaneet, että varmaankin tylsistyn, jos ainoastaan teen väitöskirjaa. Positiivisemmissä kommentteissa ihmiset ihailevat sinnikkyyttä kirjoittaja väitöskirja – sehän on melkein kuin kirjoittaisi oikean kirjan.

Organisaatiotutkimuksen piirissä puhutaan identiteettien säätelystä (*identity regulation*), missä identiteettejä pyritään muokkaamaan johtokeskeisten päämäärien mukaisiksi (Alvesson & Willmot 2002). Osin hienovaraisin ja osin hyvin konkreettisin keinoin tietynlaisille subjekteille annetaan tuki ja toisia siirretään marginaaliin. Onnistuessaan tällainen identiteettien säätely tuo johtokeskeiset diskurssit osaksi subjektien narratiiveja itsestään. Tullaan vakuuttuneiksi siitä, että omat tavoitteet ovat johdon vaatimusten mukaisia. Identiteettien säätely voi auttaa tuomalla selkeyttä työelämän monimutkaisuuteen ja joskus sekaviin edellytyksiin. Samaan aikaan säätely kuitenkin heikentää kriittistä lähestymistapaa ja voi aiheuttaa vahvoja konflikteja, jos yksilön minäkuva on ristiriidassa ihanne työntekijälle annettujen määräiden kanssa. Näin ollen se voi olla vahingollista sekä organisaatiolle että yksilölle.

Yliopistomaailma on enemmässä määrin ollut uusliberalististen muutosten kourissa viime vuosikymmenen ajan. Tämä on johtanut uusiin käsityksiin siitä, miten eri subjekti-positioita arvostetaan ja arvotetaan yliopistomaailmassa. Liike-elämän tehokkuusajattelu on levittäytynyt laajalle ja tehokkuuden mittariksi on otettu suoraviivaisesti tietyissä huippulehdissä julkaistujen artikkelien määrä. Uusille jatko-opiskelijoille tämä "pelin henki" tuodaan hyvin selkeästi esille. Identiteettien säätely ei kuiten-

kaan ole suoraviivaista ja helppoa. Organisaatiot ovat aina kenttiä, missä lukuisat diskurssit kamppailevat keskenään. Monille kokeneimmille tutkijoille työn arvottaminen julkaisujen ja viittausten määrän kautta on perusteellisesti ristiriidassa muiden tutkijaidentiteettiin liitettyjen ihanteiden kanssa.

Identiteettien säätely ei tapahdu vain johtokeskeisten päämäärien kautta vaan ammatilliset identiteetit ovat myös alttiita laajempien yhteiskunnallisten diskurssien vaikutukselle. Karkeasti sanottuna, tutkijaidentiteettiin siis vaikuttaa ensinnäkin tutkijan oma käsitys siitä, millainen tutkija haluaa olla; toiseksi, yliopiston johdon käsitys siitä, millainen tutkijan tulee olla; ja kolmanneksi, laajemmat yhteiskunnalliset diskurssit, jotka antavat tietyn merkityksen akateemikoille. Näiden kolmen välillä esiintyy vääjäämättömästi ristiriitoja. Ei tule kuitenkaan unohtaa itse työn tekemistä ja työn käytänteisiin nivoutuvaa ymmärrystä siitä, mitä tutkijuus on. Ulkoapäin tulevien vaatimusten ja omien tavoitteiden lisäksi ammatillinen identiteetti rakentuu päivittäisessä työnteossa ja sille annetuissa merkityksissä ja tulkinnoissa.

Lopuksi

Tässä esseessä analysoin omia mietteitani, jotka ovat syntyneet identiteettiprojektiani pätkäillessä. Millainen tutkija haluan olla; millaiseksi tutkijaksi minun tulisi tulla; ja mitkä tekijät näihin vaikuttavat. Esseen nimi voisi hyvin olla vaikka ”omaa lokeroa etsimässä”, sillä tässä vaiheessa jatko-opintoja koen suurim-

maksi haasteeksi oman paikkani löytämisen niin tieteellisissä keskusteluissa kuin akateemisessa maailmassa laajemminkin.

Toisaalta epävarmuuden taustalla on myös pelko kiinnittää tai leimata itsensä tietynlaiseksi tutkijaksi. Nykyaikana tarvitaan generisiä ammatillisia identiteettejä, jotka muovautuvat sopivasti työtilanteen mukaan. Kirjoittaessani tätä esseetä, huomasin Helsingin Sanomien uutisoivan, että valtaosa nuorista tutkijoista miettii siirtymistä pois yliopistomaailmasta. Perinteinen tutkijanura on nuorille tieteilijöille yhä epävarmempi uravaihtoehto. Olen kuullut lukuisat kerrat kehotuksen, että kannattaa pitää ”jalka oven välissä” yliopistomaailman ulkopuolelle, jos vaan pystyy. Miten siis edes uskaltaisi ottaa tutkijaidentiteetti vahvasti omakseen?

Epämukavalta tuntuvaan ”henkilöbrändäykseen” keskittymisen sijaan, voi olla hyvä lähestyä ammatillista identiteettiä kokonaan toista kautta. Sen sijaan, että pyrin hyppäämään heti nykyisen ja tulevaisuuden ”minän” tarkkaan määrittämiseen, voi identiteettiä lähestyä pohtimalla työn taktista (miten teen), poliittista (mitä yritän saada aikaan ja saavuttaa) ja moraalista (miksi pyrin näihin tavoitteisiin näillä keinoin) ulottuvuutta (Räsänen 2009). Tätä kautta oman ammatillisen identiteetin voi nähdä työnteolle tukea antavana eikä ainoastaan sitä lokeroivana. Siinä samassa voi rakentua kuin itsestään se juuri omalta ja kotoisalta tuntuva lokero.

Lähteet

- Alvesson, M. & Willmott, H. (2002) Identity regulation as organizational control: Producing the appropriate individual. *Journal of Management Studies* 39:5, 619-644.
- Angervall, P. & Gustafsson, J. (2014) Becoming an Academic Researcher. *Policy Futures in Education* 12: 2, 191-199.
- Hall, S. (1999) *Identiteetti*. Suom. ja toim. M. Lehtonen & J. Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Osborne, T. (2004) On mediators: Intellectuals and the ideas trade in the knowledge society. *Economy and Society* 33:2, 430-447.
- Räsänen, K. (2005) Akateemisen työn hallinta: jäsenyyksiä kokemuksille ainelaitoksen johtajana. Teoksessa: H. Aittola & O.-H. Ylijoki (toim.) *Tulosjohdettua autonomiaa: Akateemisen työn muuttuvat käytännöt*. Helsinki: Gaudeamus, 18-40.
- Trede, F., Macklin, R. & Bridges, D. (2012) Professional identity development: a review of the higher education literature. *Studies in Higher Education* 37:3, 365-384.
- Ylijoki, O. (1998) *Akateemiset Heimokulttuurit ja Noviisin Sosialisatio*. Tampere: Vastapaino.

II Perinteet, omaperäisyys ja aitous

Aloittelijan mieli - kokemattomana akatemian kentällä

Tomi Koljonen

Japaninkielinen ilmaisu *shoshin* tarkoittaa aloittelijan mieltä. Japanilaista kulttuuria opiskelleen ja tutkineen Minna Eväsojan (2018) mukaan oikeanlainen aloittelija on japanilaisten ihanteiden mukaan avoin uudelle, vaatimaton, ja nöyrä. Aloittelijaa johdattelee oikealle polulle *sensei*, eli opettaja, tai henkilö, joka tuli ennen toista. Sensein aseman voi saavuttaa vain pitkällä harjoittelulla ja ankaralla työllä. Ihanteellinen oppiminen ei kuitenkaan ole ainoastaan opitun toistamista. Lopulta oppija osaa alansa säännöt tarpeeksi hyvin, pystyy rikkomaan niitä ja muodostamaan oman tyylinsä. Esimerkiksi perinteinen japanilaisen sodankäynnin oppimiskäyrä etenee ensin sääntöjen noudattamiseen, sitten niiden rikkomiseen, ja lopulta niistä vapautumiseen (Eväsoja 2018). Pidän aloittelijan mielen metaforaa erittäin kauniina. Siinä oppimiseen sisältyy myös opetetun unohtaminen ja tietynlaisen naiiviuden säilyttäminen. Sekä oppineelle että oppivalle annetaan arvoa.

Aloittelijan mieli toimii osuvana metaforana jatko-opinnoilleni. Toisaalta olen ollut hyvin innokas ja avoin oppimaan organisaatioiden tutkimuksesta ja akateemisesta elämästä. Olen käyttänyt opiskeluun ja väitöskirjatyöhön paljon aikaa ja vaivaa. Koen myös saaneeni näille uhrauksille vastinetta: kulunut vuosi on

varmasti ollut ammatillisesti elämäni mielenkiintoisin ja antoisin. Toisaalta taas mietin, miten identiteettini muuttuu uuden ammattini myötä. Mitä tuo kaikki oppimani korvaa tai muuttaa minussa? Ajattelenkin kirjoittavani tätä tekstiä kolmelle erilaiselle lukijalle. Ensinnäkin kuvittelen kirjoittavani esseitä itselleni, joka lukee tätä jossain ajassa ja paikassa tulevaisuudessa. Toivottavasti tämä essee tarjoaa minulle tuolloin mahdollisuuden muistella asioita, joita olen unohtanut matkan varrella. Toiseksi, kirjoitan tätä lukijalle riippumatta hänen kokemuksensa tasosta. Nuoren tutkijan elämä on täynnä epävarmuutta itsestä ja tulevaisuudesta. Hänelle haluan kertoa, että myös kokemattomuudella on arvonsa. Kokeneemmassa lukijassa haluan herättää ajatuksia. Miten olet tullut siihen missä olet nyt? Voitko vielä muistaa jotain, jota joskus ajattelit, mutta olet sittemmin kadottanut?

Kulttuurissamme arvostetaan usein kokemusta ja erityisesti akatemian kentällä kokemus se on arvossaan. Ihailen professoreiden saavutuksia ja viisautta. Näiden senseiden ansioluettelot ovat jopa kymmenien sivujen mittaisia, täynnä huippujulkaisuja ja vastuullisia akateemisia luottamustehtäviä. Matka on pitkä, mutta toisaalta keinot ovat selkeät: minulle opetetaan sekä eksplisiittisesti että implisiittisesti oikeat tavat toimia ja kehittää akateemista pääomaani. Professorien ja vanhempien jatko-opiskelijoiden kanssa kommunikointi opettaa minulle oikeat tavat puhua, akateemisten huippujulkaisujen lukeminen taas tavat kirjoittaa. Akateemista habitusta, eli kykyä tuottaa, erotella ja arvostaa sosiaalisia käytäntöjä (Bourdieu 1984) opin myös tutkimusseminaareista ja konferensseista.

Väitän kuitenkin, että myös kokemattomuudella voi olla oma arvonsa. Moni taiteilija tunnetaan parhaiten esikoisromaanistaan tai debyyttialbumistaan. Esimerkiksi kirjailija Harper Leen ensimmäinen romaani ja amerikkalaisen kirjallisuuden klassikko *To Kill a Mockingbird* jäi hänen ainoakseen. Sex Pistols yhtye järkytti Iso-Britanniaa ja muutti pop-musiikin suunnan esikoisalbumillaan *Never Mind the Bollocks, Here's the Sex Pistols*, kun yhtyeen jäsenet olivat noin 20-vuoden ikäisiä. Monen akateemikon vaikuttavimmaksi aikaansaannokseksi voi jäädä väitöskirjan perusteella tehty työ. Nobel-palkittu organisaatiotieteilijä Herbert Simon oli uransa aikana monessa mukana, mutta hänen merkittävimmät työnsä pohjautuivat pitkälti Simonin väitöskirjaan perustuvaan kirjaan *Administrative Behavior* (Simon 1947), jonka pohjalta hän muodosti myöhemmin rajoitetun rationaalisuuden käsitteen.

Vastakkaisiakin esimerkkejä olisi toki helppo löytää. Tuntuu kuitenkin epätodenköiseltä, että Sex Pistols olisi voinut vastavalla tavalla haastaa käsityksemme musiikista 20 vuoden uran jälkeen. Punk-rock tuntuu kaukaiselta metaforalta organisaatioiden tutkimukselle, mutta toisaalta vaikuttava tieteellinen tutkimus määrittelee aina aikaisemmin tuntemamme asiat uudella tavalla joko yhdistelemällä tai haastamalla vanhoja ajatuksia (Davis 1971). *Never Mind the Bollocks* on pop-musiikin kontekstissa malliesimerkki jälkimmäisestä. Kokemattomuuden arvo liittyy juuri haastamiseen: konkariin verrattuna aloittelija on vaarallinen, arvaamaton ja mielenkiintoinen. Teen tästä huomiosta esseeni kantavan väitteen: kokeneenkin akateemikon

tulisi säilyttää kokematon mieli. Tässä esseessä pohdinkin aloittelijan mielen merkitystä akateemisessa työssä ja erityisesti sitä, millainen akateemikko haluaisin itse tulevaisuudessa olla.

Aloittelijan mielen säilyttäminen ei ole helppoa. Olen itse tunnistanut ensimmäisen jatko-opintovuoden aikana, miten erilaiset viralliset ja epäviralliset odotukset paitsi ohjaavat tekemistä myös muokkaavat identiteettiäni. Tohtoriopiskelijana minä sosiaalistun akateemiseen maailmaan ja tutkimusalamme tapoihin, aivan kuten tapahtuisi missä tahansa muussakin ammatissa. Monet näistä odotuksista olen hyväksynyt yllättävänkin kriitikittömästi. Luen "oikeita" lehtiä ja lähetän artikkeleita "oikeisiin" konferensseihin. Suunnittelen lähteväni jossain vaiheessa tutkijavierailulle vieläkin "parempaan" yliopistoon. En tiennyt tällaisista asioista paljoakaan jatko-opinnot aloittaessani, vaan olen oppinut ne akatemian kentällä. Toisaalta ainakin omalla kohdallani akateeminen maailma tuntuu moniin aikaisemmin tuntemiini organisaatioihin verrattuna tarjoavan sekä autonomiaa että valikoiman erilaisia rooleja. Koen omaavani päätäntävaltaa valintojeni suhteen enkä joudu esittämään yliopistolla mitään mitä en koe olevani. Ohjaajani on antanut minulle paljon arvokkaita neuvoja, mutta olen itse saanut päättää, miten niitä hyödynnän. Valitessani toisin en ole kohdannut kritiikkiä tai joutunut pelkäämään seurauksia. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, että kaikki roolit olisivat samanarvoisia akatemian kentällä: harva pääsee akateemisen eliitin jäseneksi (Ylijoki & Henriksson 2017).

Millainen sitten on ihanteellinen akateemikko kentällämme? Johtamisen ja organisaatioiden (englanniksi: management and organization) tutkiminen ei vielä sinänsä tarkoita paljoakaan. Toki kaikki alamme tutkijat jollain tapaa tarkastelevat asioita tai ilmiöitä, jotka tapahtuvat jonkinlaisissa organisaatioissa. Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat tulevat usein muilta tieteenaloilta, kuten sosiologiasta, psykologiasta tai taloustieteestä (Oswick, Fleming & Hanlon 2011). Organisaatiotutkimus onkin ehkä helpompi käsittää eräänlaisena tutkimuksen kenttänä, eikä tarkasti määriteltynä ja rajattuna tieteenalana esimerkiksi luonnontieteiden tapaan (Holt & den Hond 2013). Periaatteessa menestyneet tutkijat voivat siis olla identiteetiltään varsin erilaisia. Menestyksen yleiset mittarit ovat kuitenkin näkemyseni mukaan kovin materiaalisia. Mielikuvani on, että akateemikon arvo mitataan ensin huippujulkaisujen ja toiseksi sitaattien määrässä. Erilaiset kansalliset ja kansainväliset akateemiset vastuutehtävät tuovat näiden päälle oman lisäsilauksen. Vaikka esimerkiksi suomalaisessa akatemiassa on kokemusteni mukaan yllättävän vähän hierarkiaa, on nokkimisjärjestys meriittien suhteen meille kaikille kuitenkin selvä. Kokemukseni mukaan kaikki tietävät toistensa saavutukset yllättävänkin tarkasti.

Näissä mittareissa on sekä hyvät että huonot puolensa. Toki kansainvälisesti arvostetussa tutkimuksessa on arvonsa. Se on varmasti kaikilla akateemisilla aloilla kuten organisaatiotutkimuksessaakin tapa kommunikoida omaa tekemistään tieteelliselle yhteisölle mahdollisimman laajasti. Organisaation näkökulmasta tällainen suoritus on tapa tuoda omalle yliopistolle

mainetta, ja koulumme muun muassa palkitsee tietynlaiset julkaisut rahallisilla palkinnoilla. Tekemisen altistaminen erittäin kriittiselle vertaisarvioinnille on myös tapa parantaa omaa tekemistä. Toisaalta tämänlaisen toiminnan ihannoiti voi mennä liian pitkällekin. Huippujulkaisut ovat keskenään jokseenkin samanlaisia, eivätkä välttämättä tarjoa tutkijalle samanlaisia tapoja ilmaista itseään tutkimuksensa kautta. Yksi merkittävä vaara lienee myös, että tiettyjä, sinänsä hienoja saavutuksia korostetaan liikaa toisenlaisen tekemisen kustannuksella. Tutkimuksen julkaisemiseen liittyviin mittareihin keskittyminen saattaa vähentää esimerkiksi opetuksen ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden merkitystä akateemisen työn arvioinnissa.

En osaa sanoa onko tällainen meriittijärjestelmä paras mahdollinen. Toki akateemisellakin alalla tarvitaan jonkinlaisia mittareita erilaisten palkintojen, kuten virkojen ja apurahojen kohdentamiseen. Numeeriset mittarit asettavat ihmiset ainakin periaatteessa tasa-arvoisempaan asemaan kuin enimmäkseen pärtstäkertoimeen perustuvat arvostelut, jotka ovat ainakin omien kokemuksieni mukaan monella alalla yleisiä. Tietysti mittarit itsessään ovat sosiaalisen neuvottelun tulosta ja niitä voidaan eri ihmisten kohdalla soveltaa eri tavoin. Aloittelijan mielen suhteen mielestäni kuitenkin oleellista huomioida, että olivat mittarit mitä tahansa, ohjaavat ne aloittelijan tekemistä ja tavoitteita tiettyyn suuntaan. Vaikka näenkin jonkinlaisen meriittijärjestelmän yliopistojen organisoinnin kannalta välttämättömänä, näyttäytyy akatemian kenttä aloittelijalle aika ajoin kovin raa kana. Usein vaikuttaa siltä, että byrokratiaa varten kehitetyt

mittarit heijastuvat vahvasti siihen, miten toisiamme arvostamme. Todellisuudessa nämä ihmiset ovat kuitenkin paljon muuta kuin akateemisen meriittinsä.

Luulen, että ulkoisten mittarien liiallisella seuraamisella voi olla myös henkilökohtaisesti huonoja seuraamuksia. Yksi professo-reistani sanoikin osuvasti, että julkaisemisen ei kannata antaa viedä iloa pois tutkimuksesta. Varmasti helpommin sanottu kuin tehty. Mitä vaihtoehtoja minulla nuorella tutkijana edes on, jos haluan akatemiassa pysyä? Aloittelijan kannalta onkin hieman lannistavaa huomata, että huomio on usein itse saavutuksissa, mutta ei niiden tyyliässä tai muodossa. Keskustelut tutkimuksesta liittyvätkin yllättävän usein työn julkaisemiseen, eivätkä varsinaiseen sisältöön ja laadukkaan tutkimuksen tekemiseen. Toisaalta minun kohdallani työstä saatava merkitys liittyy nimenomaan itse prosessiin ei sen tuloksiin. Haluaisin, että uusien asioiden ja ideoiden kanssa kamppailu on minulle tärkeämpi osa väitösprosessia kuin se mihin se ehkä joskus johtaa.

Pidemmän päälle tuskin kukaan voi myöskään rakentaa identiteettiään pelkkien ulkoisten arvostusten varaan. Aloittelijan mieli on tässä arvokas: on unohdettava oppimansa pystyäkseen näkemään. Toisaalta odotukset ovat myös osa oppimista: voinko muka rikkoa sääntöjä luovasti, jos en tunne niitä? Jos en usko, että identiteettiään voi täysin perustaa institutionaalisten vaatimusten pohjalle, pitää minulla olla myös jonkin toinen vaihtoehto. Tunnistan selvästi, että henkilökohtaisen akateemisen identiteetin luominen on minulla vielä kesken. Olen kuitenkin

tunnistanut muutamia periaatteita, joita haluaisin noudattaa tutkijana nyt ja jatkossakin.

Ensinnäkin, minulle on ensisijaisen tärkeää, että tutkin itseäni kiinnostavia asioita. Työskentelin hyvissä työtehtävissä ennen jatko-opintojeni aloittamista, mutta en kokenut tekeväni itseäni kiinnostavaa työtä. Alussa toki pystyin kehittymään asiantuntijana ja se riitti motivoimaan minua, mutta pidemmän päälle en tuntenut tekeväni itseäni kiinnostaa työtä. Akateemisen työn kurssilla puhuttiin tutkijasta, joka teki tavallaan työajallaan instituution vaatimaa tutkimusta, ja käytti vapaa-aikansa oikeiden tutkimusintressiensä edistämiseen. Tilanne kuulostaa mielestäni jopa karmaisevalta. Onko mitään järkeä tehdä työtä, josta suurin osa on ikävää puurtamista? Toivon, että osaisin vastavaan tilanteeseen päätyessä miettiä vakavasti, olenko oikeassa paikassa. Ihmiset ovat kysyneet minulta usein jatko-opintojen aloittamisen jälkeen näenkö itseni tulevaisuudessakin akateemisena työntekijänä. Olen vastannut tähän, että teen tätä niin pitkään kuin pystyn tai kunnes keksin työn, josta saan enemmän irti kuin tästä.

Toiseksi, haluaisin jollain tavalla tutkia asioita, joilla on yhteiskunnallista merkitystä. Ensimmäiseen periaatteeseen viitaten hakeuduin alun perin tutkijaksi täysin itsekkäistä syistä: halusin vain tehdä joka päivä mielenkiintoisia asioita. Huomaan kuitenkin, että sisälläni on herännyt jonkinlainen tarve tehdä myös tutkimusta myös muille. Olen hyvin kiinnostunut erilaisista ammateista ja siitä, miten ne kehittyvät tulevaisuudessa. Olisi todella hienoa, jos tutkimuksestani olisi hyötyä esimerkiksi

kunnallispoliittisessa päätöksenteossa. Toivon ainakin, että tekemäni tutkimus voisi jollain tapaa auttaa ihmisiä tekemään ja löytämään mielekkäämpää työtä. Olen kiinnostunut erilaisista teknologiaan liittyvistä ilmiöistä ja jatkossa voisi olla kiinnostavaa tutkia esimerkiksi teknologian merkitystä nuorten syrjäytymiselle ja työllistymiselle. Vaikka klassinen tutkijan ihanne on usein rationaalinen ja objektiivinen tieteentekijä, saa tutkijalla mielestäni olla vähän idealismiakin.

Kolmanneksi, haluaisin säilyttää positiivisen suhtautumisen akateemiseen yhteisöön. Tähän periaatteeseen liittyen on mielestäni olemassa kahdenlaisia riskejä. Ensinnäkin, en haluaisi mahdollisen tutkijana menestyminen näkyvän ylpeytenä. Olen henkilökohtaisesti kokenut monet menestyneet professorit yllättävän helposti lähestyttävänä. Tiedän, että itselläni on vähän taipumusta kaikkিতietävyyteen ja omien mielipiteitteni korostamiseen. Haluaisin kuitenkin olla vanhempanakin akateemikko, joka aina tukee vertaisiaan ja nuorempiaan. Toisaalta, haluaisin välttää kateutta siinä tapauksessa, että oma urani tyssäisi alkuunsa. Kilpailu akatemian sisällä on kovaa, enkä haluaisi sen tulevan esimerkiksi ystävyysuhteiden väliin. Olen kuitenkin kilpailuhenkinen ihminen, joten tämänkin suhteen on vaaransa. Tunnen kuitenkin ylpeyttä siitä, että saan työskennellä erittäin lahjakkaiden kollegoiden kanssa, ja haluaisin osata nauttia myös heidän menestyksestään.

Lopulta nämä teesit ovat varsin yksinkertaisia. Haluan tehdä tutkimusta, jonka koen itse mielenkiintoiseksi, ja myöskin yhteiskunnallisesti tärkeäksi. Myös akateemisen yhteisön ja

kollegoiden merkitys on minulle tärkeä: haluan olla tutkija, joka antaa muille enemmän kuin ottaa. Mikäli pystyn nämä periaatteet muistamaan, uskon myös säilyttäväni aloittelijan mielen.

Lähteet

Bourdieu, P. (1984) *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.

Davis, M. S. (1971) That's Interesting! *Philosophy of the Social Sciences* 1:4, 309–344.

Eväsoja, M. (2018) *Shoshin - Aloittelijan Mieli*. Helsinki: Gummerus.

Holt, R. & den Hond, F. (2013) Sapere Aude. *Organization Studies* 34:11, 1587–1600.

Oswick, C., Fleming, P. & Hanlon, G. (2011) From Borrowing to Blending: Rethinking the Process of Organizational Theory Building. *Academy of Management Review* 36:2, 318–337.

Simon, H. (1947) *Administrative Behavior*. New York: Macmillan.

Ylijoki, O.-H. & Henriksson, L. (2017) Tribal, proletarian and entrepreneurial career stories: Junior academics as a case in point. *Studies in Higher Education* 42:7, 1292–1308.

Tutkijan vapaus traditioiden varjossa

Nina Laaksonen

Kohdatessani värien kanssa luonnossa tai taidetyöskentelyssä, olen siinä hetkessä täysin vapaa. Tutkiessani väriä akateemisessa maailmassa, tunnen kuinka historiankirjojen lehdet kääntyilevät ja kertovan minulle, mitä väri on ja mitä siitä tulisi ajatella. Tästä syystä aloittelevalle tutkijalle voi syntyä tunne, että kaikkea väriin liittyvää on jo tutkittu. Mitä jää jäljelle uusille väritutkijoille? Kuitenkin jokainen sukupolvi, jokaisena aikakautena, kohtaa värit itse ja syntyy uusia kokemuksia, jotka ovat osa humaania tai oikeastaan posthumaania liittymistä maailmaan. Posthumanistinen ajattelu on tuonut akateemiseen tutkimukseen lisää liikkumatilaa ihmisten ja ei-ihmisten väliselle kanssakäymiselle. Vuorovaikutus värien kanssa tapahtuu edelleen niiden omalla, muuttumattomalla ja sanattomalla kielellä.

Aloittaessani jatko-opintoja en vielä itse ymmärtänyt määritellä itseäni väritutkijana, vaikka toki tutkimusaiheeni väriä koskeekin. Ennemminkin ajattelin ja ajattelen edelleen olevani tekemässä tutkimusta, värit mukanani, taiteellisesta kokemuksesta. Tarkastelen tutkimuksessani taidepedagogiikan sisällöllisiä kysymyksiä, tietämättä vielä tarkasti mihin matkani minut kuljettaa ja mitä se minulle opettaa.

Tässä esseessä pohdin sitä, miten aloitteleva tutkija nopeasti liitetään traditioiden ketjuun ja omakohtainen ajattelu tuntuu jäävän ahtaalle varsinkin tällaisen klassisen aiheen parissa työkenneltäessä. Apurahoja hakiessani joudun miettimään, onko tutkimukseni 'rohkea avaus' ja onko se tieteen mittakaavassa trendikästä vai jääkö se perustutkimuksen asemaan, jolloin apurahojen saanti voi olla vieläkin haastavampaa. Mietin minkälaisella kielellä tulen tavoittamaan yleisön, jonka voin johdatella tutkimani värikokemuksen äärelle, uutta polkua pitkin. Haluan tässä esseessä pohtia suhdettani tutkijan vapauteen ja tarkastella sitä, miten vapauden tunne muuttuu tutkimuksen edetessä.

Aikanaan filosofian maisterin koulutuksessa Jyväskylän yliopistossa kuuntelin puuduttavaa väriopetusta ja muistan ajattelleeni, että tuohon en ainakaan koskaan ryhtyisi. Tänään löydän itseni Aalto-yliopiston taiteen laitoksen tohtoriohjelmasta tutkimasta värikokemusta. Edelleenkin en innostu sävypapereiden vertailemisesta vain oppiakseni löytämään täydellisiä sävyjä johonkin tarpeeseen. Etsin uutta, tietoa ja taitoa, joka avautuu värien kautta koettavaksi ja ymmärrettäväksi tässä maailmassa ja ajassa jossa elämme. Etsin humaania kokemusta, joka irtoaa kepeästi ja ilman tuskaa vanhoista traditiosta ja on vapaasti assosioitavissa ja koettavissa taiteellisen ajattelun kautta. Etsin uusia liittymäpintoja väriin tämän ajan tieteellisten kysymysten kautta, joista tärkeimpänä näköalanani on relaatioiden moninaisuus ja samanaikaisuus. Tarkoitukseni on löytää uusia polkuja värin moniaistiseen kokemiseen, johon

ajattelen muidenkin värin mysteeristä kiinnostuneiden tai väriä työkseen käyttävien olevan mahdollista myöhemmin liittyä.

Tutustuttuani taiteen maisterin opinnäytetyössäni erääseen värisuuntaukseen tarkemmin, aloin päästä jyvälle siitä, mitä väritutkimus on historiassa ollut ja mitä se on nykyään. Tieteen piirissä väritutkijat näyttäytyvät minulle tiiviinä mutta työteliäänä joukkona tutkijoita, joka ovat tarttunut tähän aiheeseen monen, yllättävän monen, eri tieteenalan näkökulmasta. Nykyinen tieteen maailma osaakin tulkita väriä jo monen tieteenalan kielellä, joista uusimmista mainittakoon aivotutkimuksen, neuropsykologian ja synestesian tutkimusalat. Taiteellinen tutkimus on tieteenalana vielä nuori ja sen kieli on vasta kehittymässä. Taiteentutkimuksen piirissä väripuheen ja -sanaston tarvitsee vahvistua ja kehittyä edelleen. Taiteellisen tutkimuksen voima on juuri sen mahdollisuuksissa liikkua vapaasti eri tieteenalojen parissa ja luoda yhteyksiä monien alojen kesken. Värien hiljaisen mutta moniaistisesti koettavan ilmiön liittyminen uusiin keskustelun avauksiin akateemisessa maailmassa antaa myös minulle tutkijana mahdollisuuden kuvitella ja ajatella vapaasti, vai antaako sittenkään?

Taas yksi väritutkija

Akateemiseen tutkijamaailmaan astuessani, olen saanut huomata, että minut liitetään helposti ja usein automaattisesti väritutkimuksen pitkään perinteeseen, sen edustajaksi ja kannattelijaksi. Värit ovat kaikille tuttuja jokapäiväisestä elämästä tai vaikkapa jonkin tieteen- tai taiteenlajin kautta. Ne herättävät

tunteita ja muistoja, liittymäpintoja omaan elämään, kulttuuriin, traditioihin, mielihaluihin, odotuksiin ja moneen muuhun. Jokaisella on helposti jotain sanottavaa ja mielipiteitä väreistä ja tähän keskusteluun omakin väripuheeni akateemisessa yhteisössä osallistuu. Koska tiede on tehnyt paljon työtä jo vuosisatojen ajan värintutkimuksen parissa, monet käsitykset väri-ilmiöstä istuvat tiukassa ihmisten muistissa ja mielissä. Kuinka huudella ilmoille omia, tiedon, havaintojen ja kokemuksen kautta syntyneitä visioita toisenlaisistakin tavoista ja mahdollisuuksista lähestyä tätä kiehtovaa aihetta?

Vaikka oman tutkimukseni liittäminen tähän perinteiseen tutkimuskenttään ei sinänsä ole haitallista vaan pikemminkin oletettua, se herättää tunnetta vapauden rajoittumisesta. Selvää on tietenkin se, että uudet asiat rakentuvat suhteessa vanhaan, ja osa tutkijantaitoa on tunnistaa aikaisemman tiedon vahvuudet ja heikkoudet. Häiritsevältä on kuitenkin tuntunut se seikka, miten traditiot onnistuvat varjostamaan uuden näkymän esilletuloa ja sen jakamista toisten kanssa. Oletukseni tutkimisesta ylipäättään on kenties perustunut liian optimistisiin käsityksiin siitä, miten kaiken saa ja voi altistaa uudelleentarkastelulle. Ehkä yliopistoissa syntyneet käytänteet vahvistavat itse itseään ja joitakin 'varmaksi todettuja' tiedonjyviä ei niin vaan muuteta, koska ne ovat juurruttaneet itsensä vakaalle maaperälle.

Huomioni siitä, että uuden tiedon rakentuminen ei olekaan niin joustava prosessi kuin sen toivoisin olevan, ei kuitenkaan toimi lannistavana tekijänä vaan pikemminkin se tarjoaa haasteita. Nämä haasteet saattavat hidastaa etenemistä, mutta en silti aio

luovuttaa. Enkä voisi niin tehdäkään vaikka haluaisin, sillä olen tämän taiteellisen tutkimusaiheeni edessä tietoisena siitä, että se syntyy niin kuin syntyy, itseni kautta, tässä aikakaudessa ja näiden ajankohtaisten kysymysten äärellä. Olenhan tämän työni edessä ensimmäistä kertaa. Kukaan toinen ei olisi juuri tässä paikassa, näiden ominaisuuksien kanssa, ihmettelemässä kokeemaansa.

Akateemiset käytänteet avuksi

Ammattitaidon kehittäminen yliopistotyössä -kurssilla tämän kevään aikana, olen saanut pohtia koko akateemisen työn kenttää mahdollisimman laajassa mittakaavassa. Se on tehnyt hyvää ja ravistellut pois joitakin omia, turhan tiukassa istuvia käsityksiäni tutkijan työstä. Samalla se on antanut perspektiiviä tarkastella meneillään olevaa jatko-opiskeluaikaani, jolloin tulen oman tutkimusaiheeni kanssa osaksi laajaa ja monialaista tutkimuksen kenttään. Toisen vuoden jatko-opiskelijana olen kuitenkin vasta alussa, mutta silti jo päässyt jonkinlaiseen vauhtiin yrityksessäni löytää vastauksia kysymyksiini siitä, miten ja miksi tutkimusaiheeni on varteenotettava väitöksen aihe muiden tutkimusten joukossa.

Kurssin kuluessa käsitelimme akateemisten käytäntöjen moraalisia kysymyksiä mm. Alistair MacIntyren kirjoitusten valossa, jolloin jäin pohtimaan tutkijan vapautta suhteessa moraalista nouseviin kysymyksiin. Kysyisinkö itseltäni, miksi väritutkimus on moraalisesti oikein ja tarpeellista? Tai miksi moniaistinen värikokemus on minulle totta ja merkityksellistä? Vai miksi se

on merkityksellistä tutkimukselle? Auttaako miksi-kysymysten pohdinta minua uskomaan enemmän agendaani kulkea hieman vastavirtaa tai uutta polkua pitkin väri-ilmion äärelle? Miksi juuri minun tulkintani aiheesta ansaitsee tulla kuulluksi? Nämä ovat hyviä kysymyksiä, joiden varassa on mahdollista kasvaa taas hitusen verran tutkijana. Samalla on tullut mahdolliseksi tunnistaa ne hyvät asiat, jotka ovat matkan varrella muodostuneet hyveiksi eli oman toiminnan ominaisuuksiksi tutkimustyössäni. Ulkoisesti minuun asetetut hyveet, jotka liittyvät värintutkimuksen perinteisiin ja sitkeässä oleviin yleisiin väritulkintoihin, eivät välttämättä tunnu aina oikeilta ja osuvilta juuri omaan kysymyksenasetteluuni nähden. Varsinkin jos nämä hyveet tarkoittavat sellaisia oman toiminnan ominaisuuksia, joihin en koe ajattelutapojeni perustuvan tässä tutkimuskentässä.

Sen sijaan huomaan, että monet ponnekkaat ideat ovat kohdallani saaneet alkunsa ennemminkin toisista tieteen, taiteen tai filosofian keskusteluista, kuin perinteisestä värintutkimukseen liittyvästä keskustelusta. Tutkimuksen tekijänä, olen päättänyt yrittää olla tietoinen niistä monista muistakin rooleista elämässäni, jotka vaikuttavat siihen mitä olen ja koen nyt, samanaikaisesti kun tutkimustyöni hiljalleen edistyy. Näistä kaikista huomioistani käsin olen innokkaana ryhtynyt talleamaan oman näköistä polkuani, jonka odotan tulevan matkan varrella niin kuluneeksi, että se lopulta muodostuu merkiksi minulle itselleni tutkimustyöni ajaksi. Sen jälkeen ja sen kuluessa toivon muidenkin aiheesta kiinnostuneiden voivan asettua katselemaan näitä polun varrella olevia maisemia yhdessä kanssani.

Tunne vapaudesta muuttuu

Jokainen uusi tutkija joutuu valintojen eteen. Tutkijaksi ryhtyessä ja siihen kasvettaessa on päätettävä, miten tutkimansa ilmiöön aikoo suhtautua, mitä ottaa matkaan mukaan itselleen valtavasta tutkimustiedosta ja mitä oikeastaan ajattelee koko ilmiöstä itsestään. Uutena tutkijana joutuu tekemään tärkeitä rajoituksia ja jos ei niitä heti itse ymmärrä tehdä, muut tarjoavat vaihtoehtoja puolestasi. Tunne vapaudesta hälvenee ja muuttuu heti alusta lähtien, tutkimuksen ottaessa ensiaskeleita.

Tutkijana omat elämäkokemukseni ja taiteenalan koulutus tulevat väistämättä näkyviksi ja jaettaviksi. Vapaudentunne muuttuu työn edetessä, koska tiedostan paremmin ne liittymäpinnat, joita ilman en pysty omaa tutkimustani tuomaan päivänvaloon. Huomaan olevani jatkuvassa yhteydessä monen muun aikaisemman ja nykyisen kollegan, opettajan, tutkijan tai opiskelijan kanssa. Relatiot, jotka syntyvät näissä kohtaamisissa, eivät jää merkityksettömiksi vaan alkavat yksi kerrallaan hälventää polullani olevaa sinertävää sumua. Joidenkin kohtaamisten jälkeen muutoksia tapahtuu heti, ja jotkut toiset saattavat jäädä alitajuntaan vaikuttamaan pitkäksi aikaa. Asiat hakevat uusia yhteyksiä mielen sopukoissa ja skannaavat matkan varrella kaikenlaisia asiayhteyksiä ja kokemuksia mukaansa. Kypsyttyään ne syntyvät uusiksi ajatuksiksi. Usein näitä kypsymisen hetkiä saa todistaa kirjoitusprosessien aikana tai monesti myös fyysisten aktiviteettien lomassa vaikkapa lenkillä, kun kehollisuus on astunut mukaan aktiiviseen toimintaan.

Aavistan, että matkan varrella tulee vielä monia käännteitä, joita en osannut etukäteen odottaa. Se taas lisää vapauden tunnetta ja luottamusta siihen, että jossain vaiheessa oma polkuni alkaa näyttäytyä tarpeeksi tallatulta, jotta voin sitä pitkin kulkea rauhallisesti mielin. Ihmiset ovat kautta aikojen olleet taitavia kulkemaan erilaisissa maastoissa ja niihin kohtiin polut ovat luontevasti syntyneet. Aina ei ole auttanut sekään, että viereen on rakennettu hieno, asfaltilla päällystetty ja valaistu kävelyreitti, vaan reitit ovat muodostuneet ihmisten toiminnan kannalta olennaisimpiin paikkoihin. Päällystetyltä raitilta poikeksessa voi aluksi kokea vaaran tunnetta ja kohdata erikoisiakin esteitä, mutta samalla tunne valinnanvapaudesta ja ajattelun vapaudesta säilyy. Omaa tutkimusaihetta kartoittaessani, mielenkiintoisimpia ovat monesti olleet historian saatossa syntyneet reitit, jotka ovat aluksi näyttäneet hiukan omituisilta tai vaikeakulkuisilta, mutta ajan kuluessa ovat vahvistuneet ja leventyneet, ja tarjonneet myöhemmille sukupolville vaihtoehtoisia näköaloja asioiden uudelleentarkastelulle.

Relationaalinen ontologia, jossa vuorovaikutus nähdään ihmisen toimintaa määrittävänä tärkeimpänä tekijänä, antaa näkökulmia ja mahdollisuuksia tarkastella paitsi itseäni tutkijana, niin myös väriä, suhteessa moniin ympäröiviin ilmiöihin. Kokemukseni siitä, että olen paljon muutakin kuin väritutkija, on entisestään vahvistunut. Vapauden tunne tekemääni tutkimustyötä kohtaan ei ole joutunut liian ahtaalle, vaikka sellaista aluksi pelkäsinkin.

Yksi tutkijankoulutuksen tärkeimpiä asioita tähänastisen kokemukseni mukaan, on oppia löytämään ja sanoittamaan oma positionsa. Tämä on tarpeellista sekä tieteenfilosofian että oman henkilökohtaisen paikan näkökulmasta. Rajojen asettaminen on tutkijaksi kasvamisessa tärkeä ja välttämätön taito. Rajathan perinteisesti rajoittavat vapauden tunnetta, mutta tietoisena siitä, ne myös helpottavat huomattavasti tutkimuksen parissa elämistä. Panu Raatikainen puhui Metodipäivillä Jyväskylässä keväällä 2017 tutkimuksen tieteenfilosofisista taustaoletuksista, jotka vaikuttavat merkittäväällä tavalla valintoihin tutkimusprojektin eri vaiheissa. Ensinnäkin ne ohjaavat ja rajoittavat tutkimuskohteen, teorian ja metodin valintaa. Sen lisäksi ne pyytävät tutkijaa määrittelemään tutkittavan ilmiön perimmäisen luonteen ja siihen liittyvän epistemologian, jonka kautta selviää tutkijan oma näkemys tiedon luonteesta, jota tutkimuksessa pyritään tarkastelemaan. Tämä tieteen sisäänrakennettu ominaisuus, määrittelyn vapaus, antaa taas kokemuksen vapaasti hengitettävästä tilasta – minun tapauksessani väri-ilmiön äärellä. Tämän jälkeen tutkijan on vielä opeteltava tiedostamaan ja avaamaan omia taustatekijöitään ja valintojaan, jotta pystyy ne esittämään selkeästi ja johdonmukaisesti tutkimuksen vastaanottajille, jotka yrittävät ymmärtää tutkimuksen luonnetta.

Positioni tällä hetkellä on olla työnsä aloittanut tutkija, joka tunnustelee sopivaa näköalapaikkaa omille tutkimuskysymyksilleen. Voin aiheeni kanssa liittyä aikaisempaan kerrontaan aiheesta siltä osin kuin se on tarpeellista. Vapautta on kuitenkin se, että elän ja koen nyt, ja koska tutkimukseni kumpuaa tämän

ajan kysymyksistä, opetuksen haasteista, ihmisten elämästä ja kulttuurien sekoittumisesta, etsin myös vastauksia jotka eivät kaikki vielä ole tulleet näkyviin. Etsin väripuhetta, jota ei vielä ole kuultu ja joka löytää oman tapansa ilmentyä maailmassa. Parhaimmillaan väitöstutkimus on matka tuntemattomaan, joka tuo mukanaan yllätyksiä, uusia avauksia, rohkeita näkökulmia, jotain mikä avaa ovia ja jotain mihin muutkin voivat liittyä. Saatanpa sittenkin laittaa seuraavan apurahahakemukseni muiden rohkeiden tutkimusaiheiden ja avausten joukkoon.

Lähteet

- Braidotti, R. (2013) *The Posthuman*. Lontoo: Polity Press.
- Laaksonen, N. (2015) *Värin värillisyyys. Tutkimus Goethen värioppikurssilta*. Maisterin opinnäytetyö, Aalto-yliopisto.
- MacIntyre, A. (2004) *Hyveiden jäljillä: Moraaliteoreettinen tutkimus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Raatikainen, P. (2004) *Ihmistieteet ja filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Scheer, M. (2012) *Are Emotions a Kind of Practice (And Is that What Makes Them to Have a History)? A Bourdieuan Approach to Understanding Emotion*. *History and Theory* 51, 193-220.
- Varto, J. (2017) *Taiteellinen tutkimus. Mitä se on? Kuka sitä tekee? Miksi?* Helsinki: Aalto ARTS Books.

Tutkimustyö ja autenttisuus

Olli Rappe

Tutkijan ammattia ja tutkimustyötä, eli tutkijana olemista, sävyttävät erilaiset, usein ristiriitaisetkin, ihanteet ja odotukset. Perinteisesti akatemian jäsenet on saatettu esittää kammioissaan puurtavina itsenäisinä intellektuelleina, kun taas nykypäivänä korostetaan usein tiimityöskentelyn ja kollektiivisen toiminnan merkitystä. Tietty jännite sisältyy myös odotuksiin omaperäisyyden määrästä: Toisaalta menneiden aikojen tieteellisiä radikaaleja ja toisinajattelijoita nostetaan jalustalle, toisaalta nykyhetken indoktrinaatio on aina läsnä ja asettaa rajat ja ennakoehdot akateemiselle toiminnalle. Mitkä ovat tutkimustyön mahdollisuudet tässä viitekehyksessä? Mahdollistaako tutkimustyö itseilmaisun ja luovuuden? Voiko tutkimustyö toimia näin ollen polkuna *autenttisuuteen*? Tässä esseessä pyrin tarkastelemaan tutkijaksi tuleamista ja tutkijana olemista autenttisuuden käsitteen avulla, pohjaten erityisesti Martin Heideggerin ajatteluun.

Aluksi lienee paikallaan pohtia, miten olen saapunut tämän kysymyksen äärelle. Haavekuvani siitä, mitä tutkimustyö voisi parhaimmillaan olla muodostui opiskeluaikojeni toimettomina kesäpäivinä perheeni maaseutukiinteistön puutarhan katveessa norkoilla. Joutilaisuudessa seuranani oli joukko filosofian,

yhteiskuntatieteiden ja kirjallisuuden historian toteemihahmoja, jotka avasivat minulle uusia maailmoja ja ravistelivat hereille aikuisuuden jo orastavasta horroksesta. Allekirjoittaneelle tutkimustyössä, ajattelun, havainnoinnin ja jäsentelyn loputtomassa itseään korjaavassa leikissä, olennaisinta oli pyrkimys tavoittaa jotain olennaista maailman kokemisesta ja ihmisyydestä. Riippuen tieteenalasta ja tutkimusperinteestä ennakkoehdot, päätelyiden muoto sekä mitä on mahdollista esittää vaihtelevat. Tutkimustyön ja taiteen välille en eritoten ihmistieteissä vetäisi tarkkoja raja-aitoja. Lienee paikallaan korostaa, että tällä en tarkoita, että pitäisin tutkimustyötä "irrationaalisenä" toimintana. Päinvastoin, kyse on määrätietoisesta pyrkimyksestä ymmärtää ja ilmaista tärkeimpiä asioita, samalla avoimesti reflektoiden subjektiivisuuttaan ja tutkimustyön eettisiä ulottuvuuksia: tässä mielessä tutkimustyön voi nähdä taiteena, joka asetetaan vastuun alle.

Romanttinen asennoitumiseni tutkimukseen on kohdannut haasteita: julkaisupolitiikan sanelemassa nykyaikaisen yliopistolaitoksen arjessa humboldtilaiset itsekultivoinnin sivistysihanteet eivät useinkaan saa viimeistä sanaa. Olen havahtunut viime aikoina huomaamaan, että ajatteluni ja pyrkimykseni akateemisen työn ja tavoitteiden suhteen ovat muuttuneet lyhyessä ajassa huomattavan paljon, oppiessani tutkimusalaamme kuuluvia käytänteitä. Tämä kehitys on tuonut mukanaan toisaalta yhteisöllisyyden tunnetta, ymmärrystä alastamme ja ehkä jonkin verran myös avarakatseisuutta tutkimustyön suhteen. Tämän oppimisen voi tiivistää myös sanaan "ammattilisuus": olen oppinut kisällinä ammatin saloja ja tiettyjä sääntöjä,

joiden noudattaminen mahdollistaa toimimisen alalla. Samaan aikaan huomaan motivaatiotekijöideni muuttuneen: otteessani on tapahtunut selvä muutos moraaliseen pohdinnasta ja tiedon-
janosta kohti teknistä ja käytännönläheisempää perspektiiviä. Tämä luo eräänlaista turvallisuuden tunnetta, mutta samaan aikaan on tunne tekemiseni luovuudesta vähentynyt. Koen siis, että työni tapahtuu erilaisten vaateiden ristipaineessa. Tämä problematiikka, joka muodostuu jännitteestä ”alkuperäisen ajatteluni” (akateemisesta työstä) ja ympäristön tarjoaman mallin välillä, on avainkysymys tekemisessäni tällä hetkellä, ja siksi autenttisuuden käsitteen pohtiminen kontekstissani tuntuu ajan-
kohtaiselta.

Autenttisuuden käsitteen historiaa ja tulkintoja

Autenttisuus voidaan määritellä esimerkiksi yksilön kyvyksi elää ”sisäisten totuuksiensa mukaan” (McCarthy 2009). Autenttisuuden problematiikka, eli ajatus sisäsyntyisten ja ulkopuolelta tulevien vaikutteiden roolista ihmiselämässä on ajan saatossa elänyt vallitsevien ihmiskäsityksien mukana. Feodaalisessa yhteiskunnassa, jossa ihmisyyttä määritteli ennen kaikkea ennalta määrätty asema, hyveellisenä nähtiin ennen muuta tämän tietyn tarkan roolin ihanteiden mukaan eläminen (Varga & Guignon 2014). McCarthyn (2009) mukaan ajatus yksilön sisäsyntyisestä tarpeesta toteuttaa itseään muodostui 1700-luvun lopulla, kun individualistinen käsitys ihmisestä autonomisena toimijana, joka kykenee hallitsemaan omaa toimintaansa ja tekemään moraalisia valintoja, yleistyi: Jean-Jacques Rousseau määritteli autenttisuuden itsemääräämisen vapautena ja sisäisen

äänensä ja tarpeidensa kuuntelemisena. Myös romantiikan taitteen ja kirjallisuuden voidaan nähdä rakentuneen autenttisuuden ihanteille.

Autenttisuuden kysymys historiallisissa tulkinnoissaan kiteytyy usein ympäristöön mukautumisen ja mukautumattomuuden jännitteeseen. Georg Wilhelm Friedrich Hegel esitti kritiikkiä vallitsevaan yhteiskunnan eetokseen passiivisesti mukautuvia kohtaan (Varga & Guignon 2014). Søren Kierkegaardin mukaan henkilön olemassaolo on ensisijaisesti *joksikin tulemista*, ja se miksi henkilö tulee, on hänen omalla vastuullaan. Hänen mukaansa ihmisyydelle on olennaista levottomuus, joka syntyy ihmisen käsityksestä vallitsevasta olotilastaan ja siitä, mitä voisi olla (Gardiner 2002 s. 108-117). Tämä Kierkegaardin kehittämä levottomuuden, angstin, käsite on keskeinen myös Heideggerin näkökulmassa autenttisuuteen, jota käsittelen seuraavassa kappaleessa laajemmin.

Autenttisuudesta ilmiönä on olemassa useita moderneja tulkin-toja, mutta käsitettä on myös kritisoitu itsekeskeisyyden ja narsismin värittämänä konseptina. Toisaalta käsite on syntynyt aikana, jolloin ihmiskäsitys oli päinvastoin positiivinen: pyrki-myksen yhteiseen hyvään ajateltiin olevaan ihmisyyteen sisään-kirjoitettu. (Varga & Guignon 2014). Alessandro Ferrara on esittänyt (1993, s.3-4), että varhaisen modernin heikko käänne kohti yksilön autonomiaa olisi taittunut ja nyky-yhteiskunnan palanneen heteronomiaan, jossa vertaisryhmät ja massamedia ovat ottaneet traditioiden historiallisen ihmiselämää ohjaavan aseman.

Autenttisuuden käsitettä voi kritisoida monesta näkökulmasta, eikä se välttämättä näyttäydy uskottavana monen redusointiin tottuneen nykytutkijan silmissä. Pidän sitä kuitenkin fenomenologisesta näkökulmasta ymmärrettävänä tulokulmana. Siinä missä autenttisuuden käsite saattaa tuntua karkaavalta ja hankalalta tavoittaa, angsti lienee yleisesti tunnistettu olotila.

Heideggerin autenttisuuden jäljillä akateemisessa työssä

Varga ja Guignon (2014) ovat muotoilleet tulkinnan autenttisuuden kysymyksestä Martin Heideggerin tuotannossa. Heideggerille ihmisyys muotoutuu suhteessa: mitä ihminen on minä tahansa hetkenä, mitä hän näkee mahdolliseksi ja miksi ihminen tulee. Ollessaan tässä suhteessa, ihmisellä on huoli siitä kuka ja mitä hän on. Ihmisen toimijuus syntyy asemoitumisessa tulevaa kohti. Näin hän rakentaa ymmärrystä identiteetistään. Esitämme rooleja ja ilmaisemme luonteenpiirteitä toteuttaaksemme omaa ideaamme ihmisenä olemisesta: olemassaololla on tarkoituksenmukaisuutta, joka rakentaa elämäntarinaamme. Edellytyksenä on kasvaminen jaettuun jokapäiväiseen maailmaan sen ymmärtämiseksi. Tämä sosiaalinen konteksti rajoittaa meitä, mutta toisaalta mahdollistaa kaiken ymmärtämisen ja toiminnan. "Putoamme" eräällä tavalla tähän taustaan elämään epäautenttista elämää, josta vain henkilökohtainen muutos voi repiä meidät irti.

Heideggerin mukaan muutoksen ensimmäinen askel tapahtuu ihmisen kokiessa intensiivisen levottomuuden, angstin, joka rik-

koo tutun turvallisen maailman ja sen tarjoamat merkitykset. Ihminen kohtaa itsensä yksin, ilman maailman tarjoamaa tukea ole-massaololleen. Toinen askel on kuoleman mahdollisuuden kohtaaminen: Kun tarkastelee elämää sen päättymistä kohden, elämän eteneminen ei näyttäydy vain vastaantulevina mahdollisuuksina, vaan kokonaisuutena, jolloin keskeiseksi nousee kysymys siitä, kuinka ihminen elää elämänsä. Kolmas askel on kuulla omaatuntoaan, joka kutsuu ihmisen ottamaan vastuun itsestään, elämään päättäväsyydellä ja sitoutuneesti tullakseen siksi miksi voi tulla. Autenttisuuden voi ymmärtää näiden kahden ihmisenä olemisen tavan suhteena. Olemme maailmaan heitetty, jokapäiväisen elämän kontekstiin pudonneet ja sen kahlitsevia. Samalla ihminen on myös matkalla saavuttaakseen tavoitteita, jotka muodostavat hänen elämäntarinansa. Jokapäiväiset teot rakentavat henkilöä tietynlaiseksi persoonaksi. Näin ollen tulevaisuuden ymmärryksen rakentaminen on itsessään ikkuna ihmisen omimpaan olemiseen.

Akateemiseen yhteisöön liittymisen voi nähdä "putoamisena" ennalta-annettuun kontekstiin. En suoraan vertaisi tätä maailmaan heitettynä olemiseen, eivätkä tietyn akateemisen kontekstin toimintatavat vastaa esiymmärrystä yhteisestä maailmasta, mutta toiminnan ehdot ja mahdollisuudet ovat samankaltaiset. Tietynlaisesta vapaudesta huolimatta akateemiseen maailmaan astuminen on kokonaisvaltaisempaa kuin useisiin muihin työkuulttuureihin. Koska indoktrinaatio koskee osaltaan tiedon jäsentämisen tapoja, jäsentää se ennen pitkää myös ajattelua ja tätä kautta asettaa rajoja kokemukselle. Tutkimuksellinen autenttisuus siis olisi tästä "putoamisesta" irtautumista,

samalla kun putoaminen itsessään antaisi mahdollisuuden autenttisuuden tavoittelulle.

Angstin kokeminen on luopumista tradition tuomasta turvasta ja sen tarjoamasta oikeutuksesta tutkimustyölleen. Esimerkiksi pitkälle institutionalisoituneen julkaisukoneiston ja siihen sidottujen tavoitteiden riisuminen itseisarvosta ilmentää tavallaan tätä angstia, mutta toisaalta kyseessä on melko väistämätön konteksti, jota ei voi paeta. Kuolemaa kohti eläminen asettaa perspektiivin tutkijanuran kokonaisvaltaisemmalle tarkastelulle.

Minä tutkijana?

Tutkijanurani ja tutkijantyössäni tekemiäni valintojeni autenttisuuden pohdinta ei välttämättä ole individualistinen harjoite. Kokemuksiini perustuen uskaltaisin väittää, että parhaiten olen saanut erilaisissa yhteisöissä vastakaikua toimiessani linjassa niiden arvojen ja ajattelumallien kanssa, jotka resonoivat syvimällä itsessäni. Näitä asioita on vaikea tavoittaa yksinkertaisin ilmaisin, viitaten humanismiin, humboldtilaisiin ihanteisiin tai muihin ajan ja kontekstin saatossa (sekä lausujansa mukaan) merkityssisällöltään vaihtuviin käsitteisiin. Toivoisinkin, että tutkimustyöni itsessään kykenisi ilmaisemaan sen, mikä on minulle tärkeää. Tämä ilmaisu kuitenkin tapahtuu aina ympäristössä, joka asettaa omat rajoitteensa.

Kuinka paljon olen valmis mukautumaan? Kuinka vaikuttava haluan olla? Miten haluan olla tutkija? Angstin kokemus

tutkimusalani suhteen lienee alkanut heti tutustuessani siihen. Suhteeni organisaatiotieteelliseen tutkimukseen on sen hajanaisuudesta johtuen aina ollut hieman ristiriitainen: osa tutkimusperinteestä on tuntunut omalta, jotkut ajattelumallit ovat taas kuin vieraalta planeetalta. Turvallisena merkitysrakenteena, jota se siis tuskin todellisuudessa koskaan minulle olikaan, on se romahtanut. Kuolemaa kohti elämisen perspektiivistä tarkastelu on yksi syistä, miksi alun perin olen tutkijaksi päätenytkin. Maailmankuvassani sivistysihanteilla ja ymmärryksen tavoittelulla on ylevä klangi. Tarve pohtia koko autenttisuuden problematiikkaa kontekstissani lienee osoitus jonkinlaisesta oman tunteen kutsusta tarttua päättäväisesti toimeen.

Mitkä voisivat olla mahdollisia tapoja päästä tutkimustyössä autenttisuuden kokemukseen? Olisiko esimerkiksi mahdollista irrottaa näkemyksensä itsestään tutkijana jossain määrin jokapäiväisestä tutkimuksen tekemisestä, jos tämä konteksti aiheuttaa levottomuutta? Ilmeisin vaihtoehto tähän on eräänlaisen hyve-ajattelun ottaminen tutkijana olemisen pohjaksi etäännyttämään ”putoamiselta” kontekstiin. Se mihin kukin voi vaikuttaa jossain määrin on, miten tekee sen, mitä on tehtävä. Toinen mahdollisuus on pyrkiä tarkastelemaan päivittäistä tekemistään näkökulmista, joista sen mahdollisesti voi nähdä ”elämäntarinaansa” palvelevana, kypsymisenä siihen miksi on tulossa. Voi myös olla jäsentämättä tutkijan identiteettiään kontekstin sanelemien ulkoisten tunnusmerkkien ehdoilla, vaikka niihin käytännön tekemisessä mukautuisikin, ja nähdä työnsä performanssina jossa tavoittelee hetkiä, jotka heijastavat sitä, mikä on ominta. Akateeminen työni kutoutuu ennen kaikkea niiden

hetkien ympärille, joina koen ilmaistun ajatuksen tavoittavan ohi lipuvana häivähdyksenä jotain olennaista ihmisenä olemisen kokemuksesta.

Lähteet

Ferrara, A. & Evans, F. J. (1993) *Modernity and authenticity: A study of the social and ethical thought of Jean-Jacques Rousseau*. Albany: SUNY Press.

Gardiner, P. (2002) *A very short introduction to Kierkegaard*. New York: Oxford University Press.

McCarthy, E. D. (2009) Emotional performances as dramas of authenticity. Teoksessa: J. P. Williams & P. Vannini (toim.) *Authenticity in culture, self, and society*. Surrey: Ashgate.

Varga, S. & Guignon, C. (2014) Authenticity. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*.

<https://plato.stanford.edu/entries/authenticity>. 14.5.2018.

III Tutkijan voima ja vastuu

Akateeminen vapaus ja vastuu

Jenni Savonen

Olin haastattelemassa tutkimustani varten henkilöä, joka haastattelun lopuksi kiitti minua saamastaan mahdollisuudesta toteuttaa kansalaisaktiivisuuttaan. Hän kertoi haluavansa olla aikaansaava ja toimelias kuten isänsä, joka oli aikoinaan marssinut päättäjien puheille heti, mikäli oli kokenut jonkin olevan kaupungissa pielessä. Nyt hän ajatteli toimineensa samoin: hän oli avoimesti kertonut siitä, millä tavoin viranomaiset suhtautuivat päihteitä käyttäviin henkilöihin ja siitä, millä tavoin häntä oli kohdeltu. Hän oli lisäksi esittänyt huolensa niistä nykypäivän nuorista, jotka eivät saa tarpeeksi tukea ja apua riippuvuutensa hoitamiseen ja toivoi lisää resursseja ongelmassa olevien ihmisten auttamiseen. Nyt kun viesti huonosti toimivista hoitokuvioista oli välitetty tutkijalle, oli tunnelin päässä ehkä valoa.

Olen yhteiskuntatieteellistä tutkimusta tekevä tohtoriopiskelija Helsingin yliopistossa. Aloin jatko-opiskelijaksi siitä yksinkertaisesta syystä, etten valmistumiseni jälkeen tahtonut löytää sopivaa työpaikkaa ja kaipasin päiviini mielekästä tekemistä. Korkeakouluharjoitteluni riippuvuuksia tutkivassa laitoksessa antoi minulle helpon johtolangan väitöskirjasuunnitelman laatimiseen päihteiden käyttöön liittyen. Onnistuin hakemuksissani

ja päädyin tilanteeseen, jossa minulle luvattiin useamman vuoden rahoitus tutkimukseni toteuttamiseen.

Aloitin tohtorikoulutettavana yliopistolla vuoden alusta. Olin ajatellut aloittavani uudessa työssä, mutta en aivan hahmottanut omaa rooliani enkä osannut odottaa työkulttuuria, jonka yliopistossa kohtasin. Huomasin nopeasti, ettei tutkijan työ ollut mikä tahansa työ. Tämän uuden ympäristön ja alussa kuvaamani haastattelun kaltaisten tilanteiden esiin nostamat odotukset saivat minut miettimään syvemmin omaa asemaani ja identiteettiäni tutkijana. Aivan ensimmäiseksi kohtaamieni akateemisen vapauden ja työlle omistautumisen lisäksi aloin pohtia niiden vastapainoksi myös työn velvollisuuksia ja akateemista vastuutani.

Akateeminen vapaus yliopistotyössä

Ihmettelin myöhemmin, kuinka en tehtävää hakiessani ollut jo tajunnut: opiskelijalle tuttu akateeminen vapaushan pätee tietenkin myös yliopiston työkulttuuriin. Se on itse asiassa yliopistotyön perusoikeus ja keskeinen arvo. Professori Ilkka Niiniluodon (2009) mukaan akateeminen vapaus merkitsee ajattelun vapautta ja tutkijan oikeutta valita tutkimusaiheensa, teoriansa ja menetelmänsä ilman ulkoista kontrollia ja sensuuria. Tämän lisäksi opettajalla on oikeus valita opetuksensa sisällöt ilman ulkopuolisten sanelua. Niiniluodon mukaan yliopistotyön ihanteeseen kuuluu *otium sapientis*, viisaan joutilaisuus. Tällä viitataan siihen, että ilman pakottavia sääntöjä tai rajoituksia ajatuksemme ja luovuutemme saavat parhaiten tilaa kehittyä.

Työkulttuurissa, josta siirryin yliopistolle, olin tottunut lyömään itseni aamuisin sisään ja kuittaamaan lähtöni samaiseen kulunvalvontalaitteeseen iltaisin. Vaikka jokainen työssä viettämäni minuutti näin ollen tallentui, päivän aikana tehtyjä töitäni ei seurattu erityisen tarkasti. Hyvin karrikoidusti riitti se, että olin paikalla, vaikka tuotokseni olisivatkin olleet vaatimattomat. Yliopistossa tilanne oli yksinkertaistetusti päinvastoin: sillä, kuinka paljon olen päivän tai viikon aikana paikalla, ei ole niin väliä kuin sillä, mitä saan aikaan. Vaikka myös tutkijan vuosittainen työaika on määritelty, sen seuranta vaikuttaa varsin olemattomalta.

Eikö kukaan tosiaan odota minun saapuvan töihin tiettyyn aikaan mennessä? Eikä kukaan kerro minulle, mitä minun on päivän aikana tehtävä? Ajatus vapaudesta aiheutti minussa pinnallisen keveyden lisäksi selkeää huolta. Kun rakenteita ei anneta ulkopuolelta, se tarkoittaa sitä, että minun on luotava ne itse. Minun on johdettava itseäni, enkä ollut varma miten tehtävässä onnistuisin.

Ensimmäiset työkuukaudet ovatkin olleet tämän harjoittelua. Huomattavasti vahvemmin kuin opiskeluaikana minulla on kuitenkin nyt selkeä tarve rutiineille. Tämän vuoksi töihin saapuminen ja siellä oleminen on luonnistunut hyvin ilman ulkoista kontrollia. Tätä tukee se, että nähtävästi myös muilla yliopistossa työskentelevillä on samanlainen rakenteen tarve, minkä ansiosta vakiintunut päivärytmi on ollut helppo luoda

yhdessä toisten kanssa. Työ ei siis ole fyysisesti yksinäistä, vaikka onkin älyllisesti itsenäistä.

Olen tämän eräänlaisen fyysisen riippumattomuuden lisäksi saanut itse valita tutkimusaiheeni. Tämä vapaus tuntuukin vielä liikkumisen vapautta suuremmalta. Minulle ei ole annettu valmiina kysymystä, joka kaipaisi ratkomista, vaan olen itse päättänyt mitä teen. Aiheelle on tietenkin antanut hyväksyntänsä myös tohtoriohjelman ohjausryhmä minut palkatessaan. Projektin kapellimestarina toimiminen tuntuu kuitenkin ällistyttävältä: minä voin päättää siitä mihin käytän aikaani, mitä kirjoitan ja miten kirjoitan.

Mietin kiinnostuneena sitä, mille tämä perusoikeutemme vapaus perustuu. Sen perinne on epäilemättä pitkä, ja arvostus tietynlaisia yliopistoa ja tieteen tekemistä kohtaan säilyy perinteiden kunnioittamisen kautta. Kunnioitus ei itsestään selvästi näy käytännön teoissa, mutta vapaus perustune oletukselle, että perinteistä ja korkeatasoisesta tutkimuksesta halutaan pitää kiinni. Se ehkä perustuu uskolle tieteen tekijästä älyllisenä ja moraalisenä toimijana ja luottamukselle siitä, että jokainen hoitaa oman tehtävänsä hyvin ja tunnollisesti. Hierarkioilla tai esimerkiksi esimiehillä en olekaan kokenut olevan kovin suurta merkitystä: ei tarvita muita ohjaamaan työtä, sillä tekemisen motivaation oletetaan löytyvän jokaisesta henkilöstä itsestään. Samanlainen vapaus toisessa työympäristössä voisi johtaa selvään tuottavuuden alenemiseen, enkä epäile tällaista tapahtuvan myös yliopistossa. Vapauden oikeus on kuitenkin luottamuksen osoitus, jonka arvoinen haluan olla. Onhan oman

hyvinvointini kannalta lisäksi mitä edullisin ajatus, että teen työtäni siksi, koska itse haluan, enkä siksi, että on pakko.

Akateeminen vastuu

Edellä esitetyt oikeuteni ovat antaneet aihetta miettiä kolikon kääntöpuolta, ja vapautta aikani ihmeteltyä olen jatkanut yliopistotyön hahmottamista velvollisuuksien kautta. Kun minulle suodaan tilaa tehdä tutkimustani, mitä minulta odotetaan vastapainoksi? Mikä on akateeminen vastuuni? Kysymykset ovat nousseet omien pohdintojeni lisäksi vahvasti esiin toisten odotuksissa, kuten kirjoitelmani alun haastattelutilanteessa.

Akateeminen vastuu on paljon vieraampi ajatus, tai vähintäänkin vieraampi käsite, kuin akateeminen vapaus. Lähdinkin avaamaan teemaa ajan tavan mukaisesti kääntymällä hakukoneen puoleen. Ensimmäinen löytämäni määritelmä oli tamperelaisteekkarin: ”eihän se komealta kalskahtava akateeminen vastuu lopulta ole muuta kuin torkkunapin käyttöä ja kahvintäytteisiä öitä oikeassa suhteessa” (Urbaani sanakirja 2018). Tässä rennossa lauseessa kuuluu vahvana akateemisen vapauden eetos, jossa opiskelija, opettaja ja tutkija ovat vapaita itse päättämään, milloin työt tehdään. Vastuu löytyy määritelmästä implisiittisemmin: töiden on tultava tehdyksi. Tämän mittarina ei ole tehtävään kulutettu aika, vaan saavutettu lopputulos.

Vähemmän teekkarimaisissa määritelmässä akateemiseen vastuuseen liitetään esimerkiksi velvollisuus aktiivisuuteen (opiskelussa, mutta oletettavasti myös työn teossa) ja rehellisyys.

Rehelliseen ja työteliääseen tutkijaan voi luottaa: akateeminen vapaus perustuu sille, että jokainen kantaa oman akateemisen vastuunsa.

Edellisissä määritelmissä vastuuta käsitellään lähinnä tutkijan velvollisuuksina työnantajaansa, yliopistoa, kohtaan. Tunnen kuitenkin, että kansalaisaktiivisuuttaan toteuttava haastattelemani henkilö antoi minulle vastuuta, joka oli näitä velvollisuuksia suurempaa, eikä sen täyttämiseen riittäisi vain väitöskirjan valmiiksi saattaminen.

Vastuu mitä kohtaan?

Yliopistot toden totta kantavat Niiniluodon (2009) mukaan vastuuta myös yhteiskunnan henkisestä, sosiaalisesta ja taloudellisesta hyvinvoinnista. Kuulostaa aika painavalta taakalta. Voisiko minulla todella haastateltavani oletuksen mukaan olla jonkinlaista valtaa vaikuttaa? Ja mikäli voisi, mitä sillä vallalla teen ja osaanko hyödyntää sitä *oikein*?

Jussi Välimaa (2015) Jyväskylän yliopistosta tarjoaa vaihtoehtoisia kohteita, joita tutkimus voi palvella: yksilön uraa, yliopiston mainetta, talouselämän etua, kansalaisyhteiskunnan tarpeita, valtion tarpeita tai totuuden tavoittelua. Näissä vaihtoehtoisissa täsmentyvät erilaiset tavoitteet, joiden eteen tutkija voi toimia. Mikä niistä kuvastaa parhaiten omaa motivaatiotani tämän työn tekemiseen? Yliopiston tutkimusetiikan kursilla väitöskirjatyon tavoitteista ja moraalisisista kysymyksistä keskusteltiin sääntö-, hyve-, ja seurausettisesti. Näistä kolmesta

näkökulmasta tarkasteltuna työhöni liittyvät pyrkimykset, oikeudet ja vastuut näyttävät erilaisilta, ja ajatusharjoitus auttoi minua oman toimintani tavoitteiden kirkastamisessa.

Sääntöetiikka yllätyksettömästi korostaa, että moraalisesti oikea toiminta vaatii sääntöjen noudattamista. Tohtorikoulutettavan velvollisuus on tällöin työskennellä 1624 tuntia vuodessa ja opettaa ajasta viisi prosenttia. Työsuhteen päättyessä valmiina tulisi olla hyvää tieteellistä käytäntöä noudattava väitöskirja. Tällöin olisin täyttänyt velvollisuuteni työnantajaani kohtaan ja sanoisinko – akateemisen vastuuni vähimmäismäärän.

Hyve-etiikka kääntää katseet arvoihini ja hyveellisyyteen. Tällöin merkityksellisiä asioita ovat hyvä luonteeni ja ominaisuuteni. Esimerkiksi ahkeruus ja jonkinlainen älyllinen pääoma, tai viisaus, voisivat olla arvoja, joita tarvitsisin toimiakseni hyvänä tutkijana. Vastuullista olisi käyttää ja vahvistaa näitä hyveitä ja ominaisuuksia työssäni. Intellektuellina tieteen tekijänä toimiminen saattaa hyvin tyydyttää monia, mutta tarkastelen vielä näkökulmaa, jossa tietynlaisen *olemisen* sijaan painotuvat enemmän hyvän *tekeminen* ja aikaansaannokset.

Tavoitteitani kuvannee parhaiten niiden tarkastelu seuraus-eettisestä näkökulmasta, jolloin työni tekee *oikeaksi* se, millaisia seurauksia sillä on itselleni merkityksellisille tahoille. Kuten mainitsin kirjoitelmani alussa, löysin tutkijapolulle varsin kiihottomasti ja ilman suurempaa tarkoituksenmukaisuutta. Koska pitkäaikainen sisäinen halu olla tutkija ei ollut tärkein moti-

vaationi alalle hakeutumisen, en ehkä osaisi olla tyytyväinen tutkija vain tieteen tekemisen ja edistämisen vuoksi.

Toivoisin siis, että työlläni olisi jonkinlaista vaikuttavuutta, myös tiedemaailman ulkopuolella. Löydän esimerkiksi selvää sisäistä motivaatiota ihmisten auttamiseen ja hyvinvoinnin lisäämiseen. Nuorempana tämä jonkinlainen hoivavietti kohdistui lapsiin, mutta siirtyi myöhemmin valtiotieteiden ylioppilaana myös muihin yhteiskunnan apua tarvitseviin. Päähteiden käytön ja käyttäjien tutkijana tällaisen tavoitteen toteutuminen on ainakin potentiaalisesti mahdollista.

Tässä kohdin vastuun taakka astuu jälleen valokeilaan. Jos haen työhöni mielekkyyttä sitä kautta, että sillä on hyvää tuottavia seurauksia, nousevat tutkimukseni aihe ja sen toteuttamisen tavat keskiöön: kun minulla kerran on vapaus tehdä sitä mitä haluan, olenko miettinyt loppuun asti, että juuri tekemäni juttu on tekemisen arvoista? Pääsenkö valitsemillani tavoilla auttamisen tavoitteeseeni? Vaihtoehtoisten tutkimusaiheiden määrä on tietenkin lähes loputon, ja valitsemani polun todellisia seurauksia on mahdoton ennustaa. Seurausetiikan mukaan *oikean* tekemiseksi riittää onneksi jo se, että toimijalla on pyrkimys tehdä hyvää. Toivon tästä näkökulmasta löytäväni kestäväen pohjan sille, että opin luottamaan itseeni ja tutkimukseeni. Siihen, että on ok tehdä tätä juuri nyt.

Kirjoitelmani on perustunut ihmetykselle asemastani tohtori-koulutettavana. Stereotyyppisen mielikuvan mukaan tutkija on kutsumusammatti: jotkut ihmiset ovat luonteeltaan tutkija-

tyyppejä ja toiset eivät. Se, etten ole tuntenut tätä kutsumusta, heijastuu vahvempaan tarkoituksen ja mielekkyyden hakemiseen itse tehdystä työstä ja sen seurauksista. Uusi tehtäväkuva ja työkuulttuuri vapauksineen ja vastuineen vaatii edelleen totuttelua. Alan omaksua modernimman näkemyksen tutkijuudesta yhteiskunnallisena työnä, joka kaikkien muiden töiden tavoin vaatii harjoitusta siinä kehittyäkseen ja joka voidaan ymmärtää myös paljon perinteistä akateemista työtä laajemmin. Ajan kuluessa opin toivottavasti hyödyntämään *viisaan joutilaisuuttani*, tunnistamaan omat vastuuni yliopisto-tutkijana ja jos oikein hyvin käy – saamaan jotain mielekästä aikaan pääsemällä hyvinvoinnin edistämisen tavoitteeseeni.

Lähteet

Niiniluoto, I. (2009) Akateeminen vapaus ja vastuu. *Niin & näin* nro 1, 153-154.

Urbaani sanakirja.

<https://www.urbaanisanakirja.com/word/akateeminen-vastuu/>. 14.4.2018.

Välimaa, J. (2015) Akateeminen työ ja akateeminen vapaus - kuka määrittää? Esitelmä Edistyksellisen tiedeliiton seminaarissa 23.11.2015.

<http://www.tiedeliitto.net/ValimaaAkatvapaus.pdf>. 14.4. 2018.

Asunnottomat valokuvasivat asunnottomuutta - valokuvaaja-tutkija jäljestää moraalisia vaikuttimiaan

Liisa Söderlund

Prologi

Katsoin valokuvia, jotka mies ja nainen olivat ottaneet asunnottomien päiväkeskuksessa. Samalla he kertoivat kuvistaan.

M: Kato eiks oo ihan melkeen ku hotellihuoneesta. Saat päivällä niin ku käydä nukkumassa siellä, ku ei oo kunnan paikkaa missä nukkua, mihinkäs asti se on auki?

N: Se on muistaakseni kahteen.

M: Kahteen asti on niinku aikaa.

N: Puol yhdeksästä kahteen.

M: Ja yleensähän ku on asunnoton ja koditon, niin ne yöt menee valvoessa tai sitten torkkuessa, niin on hyvä paikka.”

Ohjasin yhdeksälle asunnottomuudesta kokemusta omaavalle henkilölle valokuvausprojektia, jonka aikana he itse käyttivät kameraa ja valokuvasivat omakohtaista näkökulmaansa asunnottomuudesta. Valokuvausprojektin taustalla oli asunnottomien yhdistys, Vailla vakinaista asuntoa ry. Minulle projekti

merkitsi myös väitöstutkimuksen tekemistä, tutkimuskohteenani valokuvaus osallistavana menetelmänä.

Osallistajat kokivat valokuvauksen mielenkiintoiseksi ja se tarjosi vaihtelua heidän arkeensa. Tapaamisten aikana katsoimme kuvia ja heillä oli mahdollisuus kertoa omaa tarinaansa. Merkittävintä projektin aikana olivat näyttelyt, jotka teimme. Lokakuussa 2010 juhlimme *Hiljaisuus rikkoutuu* -näyttelyn avajaisia Nykyaiteen museo Kiasmassa. Sen jälkeen osa heistä halusi jatkaa valokuvaamista ja *Hiljaisuus rikkoutuu II* -näyttely avautui vuotta myöhemmin Suomen valokuvataiteen museossa. Näyttelyiden kautta pääsimme vaikuttamaan yleisön mielikuviin asunnottomista ja vähentämään asunnottomuuden leimaavuutta sekä ottamaan osaa asunnottomia koskevaan yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Näyttelyiden koskettavuus pohjautui osallistujien omakohtaisen kokemuksen esille tulemiseen. Kuvat nukkumapaikoista kaduilla ja puistoissa kertoivat asunnottomien karusta elämästä.

” [M] Tässä me ollaan nukuttu tässä välikössä ja tota vaarallinen paikka nukkua sinänsä. Ku siinä on kaiken näköst kulkijaa. Tää on sellasella paikalla. Vanha ruumishuone [N] siellä ryöstetään ihmisiä ja pahoinpidellään [M] ja voi saada puukosta, mutta sen tiedät ja kun on pahasti juovuksissa ja täytyy pituelleen päästä. Siin on ensinnäkin siin on sateensuoja, kun on vesisade. Ei hyvä paikka nukkua,

mutta kun ei muuta ole niin pakko johonkin on pituelleen.”

Kertomukset arjesta, selviytymisistä ja hetkistä joiden vuoksi elämällä oli merkitystä, tulivat esille valokuvien ja tekstien kautta ja tekivät osallistujat sekä heidän elämänsä näkyviksi. Median kiinnostus ja lehtijuttujen sävy sekä yleisön myönteinen palaute loivat uskoa onnistumisesta ja osallistujat kokivat näyttelyiden vaikuttaneen yhteiskunnalliseen keskusteluun ja asunnottomuuteen. Se nosti heidän itsetuntoaan.

”Meidän näyttelyiden takia aika moni, kun me ollaan tuttavია tavattu, on saanut kämpän. Kyll se jotain poiki kuitenkin.”

Olin tyytyväinen työhöni projektin ohjaajana ja tiesin, että osallistujat olivat ylpeitä tekemistään näyttelyistä. Ajattelin, että olen oikealla tiellä. Asunnottomuus loukkaa ihmisoikeuksia, asunnottomat kuuluvat joukkoon jota syrjitään, heidän päälleen syljetään ja harva nousee heidän puolestaan vastarintaan. Arvoitus itselleni kuitenkin on miksi asunnottomien kentälle astuminen oli itsestään selvä valinta, kun sitä tarjottiin. En ollut siitä haaveillut, eikä se ollut helppoa vaan vähän pelottavaakin.

Minä aktivistina

Yhteiskunnallisen heräämisen ensiaskeleita otin Rauhanmarssilla vuonna 1982, jolloin suursodan uhka pakotti Helsingissä 38 000 ihmistä osoittamaan mieltään. Samoihin aikoihin keräsin

Koe-eläinsuojelu yhdistyksen adresseihin nimiä ja kuvat paiseiden peitossa olevista eläimistä syöpyivät mieleeni. Olin aktivisti ja koin tekeväni tärkeitä asioita. Anarkismi nosti päätään, kun 15-vuotiaana punkkarina heiluin Lepakon liepeillä, vaarallisella Perunatorilla ja siltojen alla. Näkemykseni toiminnan tarkoituksesta oli äitini kertoman mukaan elämän ymmärtäminen. Päättelin silloin, että ainoastaan kokemalla asioita tietää mitä elämä on. Heräämisen hetkellä – päivänä jolloin ripustin nahkatakini naulaan – totesin siskolleni, että on aika seestyä. Minulle oli käynyt hyvin. Olin ollut muukalainen nahkatakissa, kiltti tyttö, joka kaipasi jännitystä elämään. Rakastava perhe, välittävät opettajat, turvallinen lapsuus – elementit, joista elämäni oli rakentunut, muodostivat kuitenkin vahvan kivijalan, joka ei murtunut murrosiän ravistellessa päätä. Kurjia asioita tapahtui, mutta selvisin hengissä – monta kokemusta rikkaampana, juuri niin kuin oli tarkoituskin. Ymmärsin tätä todellisuutta hieman enemmän ja omista kokemuksista kasvanut nöyryys elämän edessä avasi todellisuuden tajuani. Minun oli pakko hyväksyä, että joku jo syntyessään tähän maailmaan joutuu suoraan keskelle helvettä, jossa isä tappaa äidin ennen kuin lapsi puhalttaa ensimmäisen kynttilän kakustaan.

Vuosia myöhemmin, odottaessani syksyllä 2006 kuudennella kuukaudella tytärtämme, jouduin sattumalta Smash ASEM mielenosoituksen vuoksi vastakkain mellakkapoliisien kanssa. Pelkäsin syntymättömän lapseni puolesta ja silloin tajusin olevani ihmisoikeustaistelija, jonka barrikadit saavat siintää kaukana horisontissa. Olen idealisti, mutta elegantti ja hetkeen sopiva aktivismin muoto minulle on toimia valokuvaajana sekä

tutkijana, kunnes uskallan lähteä puolustamaan elämää radi-
kaalimmin – kunhan lapseni on omat siipensä ensin kasvattanut.

Tuntemattoman edessä janoan tietoa, jota ei löydy kansien
välistä. Olen aina ollut utelias ja kohdistanut katseeni asioihin,
joita en ymmärrä, mutta jotka jollain tavalla koskettavat.
Tarkoitin koskettamisella tunteisiin vetoamista, jotain sellaista,
joka herättää kyynisen mieleni herkkyydellään ja pakottaa
avautumaan uuden näkökulman edessä. Minun on kohdattava
todellisuus, joka on vieras ja pelottava. Valokuvaus kohtaamisen
mahdollistajana tarjoaa turvavälin ja dokumentoituaan tapah-
tuman, valokuva etäännyttää pitäen samalla siitä kiinni. Todel-
lisuuden ymmärtäminen – kuka minä olen ja mikä tämä maailma
on – kiehtoo pakenevana ja pirstaleisena kuvana. Juuri, kun olen
jotain oivaltanut, ymmärrän, että tiedän kovin vähän. Valo-
kuvaus ja tutkimuksen tekeminen ovat molemmat mahdollisuus
tehdä löytöjä kuin kirpputoripöydästä, joka ensisilmäyksellä
näyttää kovin sekavalta, mutta hetken kuluttua pystyn erotta-
maan pienet yksityiskohdat, jotka kuuluvat erilaisille olioille.
Valokuvausprojekti asunnottomien kanssa antoi kasan muistiin-
panoja, kuvatiedostoja sekä keskusteluiden tallenteita. Ryhdyt-
tyäni litteroimaan, koodaamaan ja analysoimaan, todellisen
tutkimusaiheen ydin kuoriutui hiljalleen esiin, kun kysymykset
nousivat aineistosta. Näyttelyt olivat mahdollistaneet niille
ihmisille näkyväksi ja kuulluksi tulemisen, joiden kohdalla
ihmisoikeudet eivät toteudu. Näyttelyt ottivat kantaa asunnotto-
muuteen, tehden näkyväksi sen, ettei yhteiskunnassamme
kaikilla asiat ole hyvin.

Valokuvaajana ja tutkijana tunnen samaa tyydytystä, mitä koin nuorena aktivistina. Solidaarisuus kaltoin kohdeltuja kohtaan riippumatta siitä ovatko he ihmisiä vai eläimiä, toimii epäitsekäänä vaikuttimenani. Vaikka toisinaan onkin pelottavaa kohdata toiseus, johtaa oman mukavuusalueen ulkopuolelle astuminen lopulta sisäiseen palloon, joka syttyy itseni ylittämisen kautta. Tunne siitä, että teen jotain merkittävää, rohkeaa tai erilaista, silittää itsetuntoani. Tämän tunnistaminen kuitenkin monimutkaistaa käsitykseni motiiveistani. Oliko tavoitteeni parantaa maailmaa vai saada taiteilijana tunnustusta ja tutkijana tohtorin hattu? Koska epäröin, raaputan pintaa ja tunkeudun sen läpi tarkastelemaan itseäni ihmisenä. Aloitan tapahtumalla, joka ei ole kytköksissä valokuvaaja eikä tutkija rooleihini, vaan joka arjen keskellä palautti minut maan pinnalle ja pakotti etsimään perimmäisiä kysymyksiäni.

Nainen

”Mulla on tosi kova nälkä, mä en oo syönyt viikkoon”, totesi nainen kaverilleen raitiovaunussa, maaliskuun kuudentena. Kuuntelin keskustelua parin penkin päässä ja tein oletukseni heidän habituksestaan, kun he kertasivat päivän kulkua ja määränpäättä. Mies oli menossa Kamppiin ja nainen aikoi jatkaa Ruoholahteen. He sopivat tapaavansa illalla. Kohta Eliten kohdalla mies poistui.

Hetken kuluttua, nainen nousi ja lähti kulkemaan keskikäytävää. Hän pysähtyi jokaisen kanssamatkustajan kohdalla ja pyysi rahaa. Kukaan ei antanut, en minäkään. Jäin miettimään naisen

kasvoja, jotka kohtasin hänen pyytäessään kolikkoa. Verestävät silmät, mustaa kajalia. Ei kovin vanha, ehkä 35-vuotias. Kasvoista ja hampaista näkyi kuluttava elämä ja päihteiden käyttö. Naisen vaatteet olivat kuluneet, rikkinäiset ja likaiset. Vahvimmin jäi mieleeni hänestä värit ja huono ryhti.

Jäin samalla pysäkillä pois ja näin naisen seisovan laiturilla. Menin hänen luokseen ja sanoin, että tarjoan. Muutama kyynel vierähti hänen poskelleen, kun kävelimme tien yli McDonald'siin. Hän kävi ensin naisten huoneessa, minä tein sillä aikaa tilauksen ja maksoin aterian. Istuutuessani tarjottimen kanssa pöytään jossa hän istui, sopersi hän kiitoksen. Keskustelimme hetken. Laittaessaan kätensä pöydällä olevan käteni päälle, teki mieleni vetäistä omani pois, mutta pakotin itseni pysymään paikallani. "Jumalan siunausta" hän toivotti. Hetken kuluttua vastasin "tyttärenti odottaa - toivottavasti asiasi järjestyvät". Hän kiitti. Poistuvin ovesta ja kävellessäni ikkunan ohi hän vilkutti - minä vilkutin takaisin.

Aurinko paistoi ja mielessäni risteilivät ajatukset. Päätökseni auttaa häntä ei ollut harkitsematon vaan olin miettinyt sitä useiden minuuttien ajan istuessani raitiovaunun penkillä. Lopulta en nähnyt mitään muuta vaihtoehtoa ja hieman ihmettelin itseäni. Muistan ajatelleeni, että minun on helpompi elää onnellisena, jos nyt autan. Toisen ohittaminen, kun hän tarvitsee apua, on väärin. Jos sivuutan tämän tarjoutuneen tilaisuuden, voin huonosti omatuntoni kanssa. Uskon, ettei ihminen voi olla onnellinen, jos hän tiedostaa toisen kärsimyksen.

Niin naiivilta kuin se kuulostaakin, koin itseni samalla rohkeaksi. En puolustele tunteitani enkä ajatuksiani istuessani ja katsoessani naista, mutta suhteessa niihin, jotka eivät tarjoutuneet auttamaan näin itseni rohkeana. Opetus minulle oli kuitenkin se häpeä, jonka tunnistin halussani vetää käteni pois. Havahtumisen hetkellä sieluni nauroi typeryydelleni suhtautua toiseen samalla tavalla kuin yhteiskunnalliset leimat antavat ymmärtää. Pöydän toisella puolella istui kuitenkin ihminen, joka olisi voinut olla minä.

Kolikolla olisin päässyt halvemmalla ja aikani olisin voinut käyttää tuottavammin. Ei tekoni vaikutuksetkaan olleet suuret, saati muuttaneet hänen tilannettaan. Luultavasti nainen olisi jossain vaiheessa saanut riittävästi rahaa pummatuksi ja ostanut itse ateriansa. Istuessani kuitenkin naisen kanssa, jonka nimeä en edes kysynyt, olin nähnyt itseni, sen mitä minusta olisi voinut tulla jos asiat olisivat menneet jostain syystä toisin – päin helvettiä. Nyt sain katsoa itseäni naisena, joka tarjosi toiselle, itselleen tuntemattomalle apua silloin, kun hän sitä tarvitsi.

Viikko sitten jäin raitiovaunusta. Pysäkillä tunnistin naisen, joka heilui humalassa ja huusi jotain kaverilleen. Ohitettuani hänet vilkaisin olkani yli ja näin samat kasvot sekä suun, josta puuttui hampaita. Mietin, kuinka häntä voisi auttaa. Lyhyen hetken seisoin jalkakäytävällä ja pohdin seuraavaa askeltani. Harkitsin naisen lähestymistä. Ylitin kuitenkin kadun, mutta kiitollisena siitä, että nainen oli antanut ajattelemisen aihetta ja pakottanut pohtimaan omia vaikuttimiani.

Valokuvaaja-tutkija jäljestää moraalisia vaikuttimiaan

Ajattelen asunnottomia ihmisinä, jotka olosuhteiden pakosta elävät tilanteessa, jossa kenenkään ei kuuluisi elää. Välillä pyhimysrenkaani tipahtaa ja joudun kokoamaan hyveitäni sirpaleista samalla kysyen itseltäni, mitä ihan todella olen mieltä. Joskus tunnen, etten ole hyvä ihminen, mutta ostan kuitenkin Iso Numeron ja autan apua tarvitsevaa. Yritän olla yleistämättä ja nähdä jokaisen erityisenä yksilönä. Vaikka tunnen ja tiedän mikä on oikea ja väärä, en tee aina oikein. Koko elämä vaikuttaakin olevan moraalinen haaste, jossa tavoitteeni on ratkaista kysymystä hyvyydestä ja siihen pyrkimisestä.

Aristoteleen moraaliteoria edustaa hyve-etiikkaa. Se perustuu ajatukselle, että ihmisten tehtävä on toteuttaa jotakin päämäärää eli *telosta* ja moraaliteorian on osoitettava, mikä ihmisen *telos* on. Aristoteles ajatteli, että *telos* pystytään määrittelemään tutkivalta ihmisen olemuksellista luonnetta. Hän tuli siihen tulokseen, että ihmisen korkein hyvä, onni eli *eudaimonia*, muodostuu mielen aktiivisuudesta. Hyve tarkoittaa pitkälle kehitettyä kykyä aktiiviseen toimintaan. Ihmisen *telos* on älyllisten ja moraalisten hyveiden harjoittamista. Toteuttamalla hyveitä ja kehittämällä niitä, kuten mitä tahansa taitoa, voin pyrkiä hyvään elämään ja saavuttaa *eudaimoniani*. Perimmäiset syyt toiminnalleni ovat oman ainutkertaisen elämäni mielekkyyden, henkilökohtaisen kasvun ja onnellisuuden tavoittelussa.

Samalla, kun oma *telokseni* alkoi kirkastua, koin itseni pöyhkeileväksi intellektuelliksi, joka niiden kustannuksella etsi

itseään, jotka eivät saa edes joka päiväistä leipäänsä. Elämä on epäreilu ja edessäni on arvoitus, jonka ratkaiseminen näyttää mahdottomalta. Mistä suunnasta tahansa katson toimintaani, löydän itseni avosuolta, jossa märät ja kosteat pinnat vuorottelevat kuivempien mättäiden kanssa. Siellä täällä kasvaa tupasvillaa, karpaloita ja hillaa. Linnuston ollessa runsas kuulen kauniin laulun ja yhtäkkiä uppoan syvälle märkään nevaan.

Pyyteettömiä lahjoja ei ole

Hyvässä tarkoituksessa tehty teko on tekijänsä näkökulmasta moraalinen ja se kestää kriittistä tarkastelua pohjautuessaan hyveisiin. Etiikka näyttäytyy universaalien hyveiden kautta helposti ymmärrettävänä ja hyvä elämä helposti saavutettavalta. Kun ryhdyn tarkastelemaan toimintaani eri näkökulmista, muuttuu kuitenkin moraalinen yhtäkkiä epämoraaliseksi. Auttamisen muoto ei aina ole oikea toisen kannalta. Oikeudenmukaisena toimintana kokemani heikommassa asemassa olevan auttaminen luokin valta-asetelman, eikä avun kohteeksi toisen alistaminen kauaksi kanna.

Pyyteettömiä lahjoja ei ole, kirjoittaa Mary Douglas (2002, 7-9). Vaikka hyväntekeväisyys on tarkoitettu pyyteettömäksi lahjaksi ja sitä ylistetään kristillisenä hyveenä, sen tiedetään haavoittavan. Ongelmana on antajan pyrkimys vapautua saajan antamista vastalahjoista. Vastavuoroisuudesta kieltäytyminen taas sulkee antamisen kaikkien keskinäisten siteiden ulkopuolelle. Pyyteetön lahja ei antamisensa jälkeen synnytä mitään saajaan kohdistuvia vaateita. Kuitenkin Douglas on sitä mieltä, että

lähemmin tarkastellen kuuluvat kaikki lahjat vastavuoroisuuden järjestelmään, jossa puntarissa ovat antajan ja vastaanottajan kunniat. Tästä syystä elämme hyvinvointiyhteiskunnassa, jossa leipäjonot ja asunnottomien päiväkodit loukkaavat yksilön ihmisarvoa.

En näe naiselle tarjoamani aterian rahallisella arvolla merkitystä vaan teolla, joka antoi minulle mahdollisuuden toisen kohtaamiselle ja toisen itselleni näkyväksi tekemiselle. Samalla kun minä katsoin häntä, katsoi hän minua ja me teimme toisistamme näkyviä toisillemme. Kyse oli vastavuoroisuudesta, joka kuuluu inhimillisyyteen. Ongelmaksi jää kuitenkin toisen antama arvo tapahtumalle, ja sitä en tiedä. Joudun vain oletamaan, ettei hän jäänyt kiitollisuuden velkaan vaan ymmärsi oman roolinsa, jonka olin hänen niskaansa sysännyt. Hän mahdollisti minulle itseni hyväksi ihmiseksi kokemisen tunteen. Hampurilaisaterian hinnalla. Tämä onnistumisen kehä, ei vaatinut häneltä mitään muuta kuin alttiiksi asettumista. Mutta onko kyseessä sittenkin valta-asetelma, johon toinen alistui, koska hänellä ei ollut muuta vaihtoehtoa? Saanko tuntea olevani hyvä, vaikka epäilen, että olen käyttänyt toista hyväkseni, tunteakseni itseni hyväksi? Kyseessä on moraalinen kaksoissidos – kreikkalainen tragedia, joka ei pääty hyvin kenenkään kannalta.

Epilogi

Tekemämme valokuvanäyttelyt nostivat esille asunnottomuuden, mutta voittiko lopulta kukaan? Nyt tutkijana tarkastelen tapahtunutta tavoitellen tietoa siitä, mikä olisi oikea tapa

vaikuttaa. Onko taiteella ylipäättään mahdollisuuksia muuttaa maailmaa? Onko lopulta kyse vain siitä, että taiteilijana haluan tehdä itseäni kiinnostavia asioita?

Etsin ymmärrystä aineistostani:

”N: Ylöspäin vaan on matka, ettei tästä enää alemmaksi pääse, mitä silloin oltiin. Se varmaan antoi monille sykäyksen, että jos noi on onnistunut niin miksen minäkin onnistuisi. Et kyllä se [näyttely] siinä mielessä vaikutti varmaan. Ja ihmiset varmaan aatteli, että ei ne kaikki ole sellaisia ei-toivottuja. Et siinä näki sen, että tuolta roskiksesta ne suurin piirtein on lähtenyt ja nyt niillä on nimi ovesa ja niillä on kämpä. Et kyllä se siinä mielessä [...] anto ihmisille ajatusmaailmaan. Siin oli niissä kirjoituksissakin tossa albumissa, että me ollaan päästy ylöspäin ja nimenomaan omalla sitkeydellä ja halulla. Ku eihän meihin aluksi uskottu pätkääkään. Et meidän oltiin aivan toivottomia tapauksia, että eihän me muuta tehty, ku jatkuvasti oltiin kännissä. [...]

M: Täytyy sanoa, että ylitettiin ittemme kyllä.”

Kutoessani tätä verkkoa, tiedostan toimintani kompastuskiven eli sen, että taiteilijana piipahdin vieraalla maaperällä tehden parhaani, mutta poistuessani kentältä he jatkoivat elämäänsä kuten ennenkin. Yhtä kokemusta rikkaampana, niin kuin minäkin. Koko juttu sisältää kuitenkin ristiriitoja, joita en pysty selittämään. Omien lähtökohtien ja moraalisen horisontin tun-

nistaminen on hyvä alku sen mysteerin selvittämisessä. Vaikka asunnottomuus ei ratkea taidetta tekemällä, voin ihmisenä siitäkin huolimatta suhtautua toisiin ihmisiin niin, että he saavat kokemuksen ihmisarvosta jota heille ei aina anneta.

Lähteet

Aineistositaatit ovat kirjoittajan tekeillä olevasta väitöskirjasta ”Valokuvaus osallistavana menetelmänä” (Aalto yliopiston Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, Valokuvataiteen osasto).

Douglas, M. (2002) Pyyteettömiä lahjoja ei ole. Teoksessa: M. Mauss, *Lahja*. Helsinki: Tutkijaliitto, 7–23.

Pietarinen, J. & Poutanen, S. (1998) *Etiikan teorioita*. Tampere: Gaudeamus.

Weighing ethnography on my moral scale: Thoughts on utilizing ethnography in business research

Kristina Leppälä

Introduction

Ethnography is often thought of as anthropological tales concerning the darker sides of humanity or of culturally primitive terrains most of us would not be privy to enter - or if we were to enter, it would most likely be followed by a hasty retreat. Ethnography is much more than that. Ethnography attempts to capture the lived experience, and to draw out hidden concepts into the open, to illuminate grey areas, to make the murky clear, and to unveil that which is in the shadows. Fine (et al 2011, 612 - 614) emphasizes that ethnography carries with it, more than in other qualitative studies, the increased shift of responsibility onto the researcher's shoulders; many of the choices in ethnography, including methodology and analysis, are carried by the practitioner alone.

My dissertation, an evolving work to be discussed later, is an ethnography. The deeper issues of the morality in ethnography is intriguing for me. This paper is a personal reflection on morality in ethnography. Both the role of the ethnographer, as well as the moral building blocks for the eventual outcome of the ethnography are pondered.

The rest of this paper is a discussion of ethnography as a choice, a concept of morality, and ethnography in practice. This essay is

constructed as follows: first, examining ethnography as a choice for research method. Then, a (most likely unorthodox) discussion of the terms and meanings Alasdire MacIntyre uses with morality. Thirdly, some examples of my fieldwork practices inside of a large, international conglomerate and the questions the time there has stirred. Lastly, some closing thoughts are presented.

Why ethnography?

When critically considered, almost everything we as researchers write about can be rationalized as a form of ethnography, because the produced text relays the real and the experienced. Although the genres of the texts are representative of the various schools' expectations related to the expected certainties in the methods of authorship, the roots of the produced text are embedded in the phenomena of the occurrences being reported. From the solid and stoic laboratory report's recording of an experiment's phases and mechanical outcomes to the rich story-like structuring of a case study ground in a harsh business reality, it is the style of writing which distinguishes the author's bend and desires. The form of the text is thus connecting the means to encompass the researcher's endeavors to the produced content and context.

True ethnography is, however, more than a detailed lab report and much broader than a report of what is thought to be seen or observed. Ethnography as a research method is increasingly being called for as a method in business studies (Cornelissen

2016, Sharpe 2004). Well-known ethnographies from the world of business include works from watchful researchers shadowing high-tech engineers (Kunda 2006), investigations of the thinned moral codes of corporate managers (Jackall 2010), and the rich descriptions of symbolic power relations during an advertising agency's annual breakfast event (Rosen 1985). Not only do these cases capture a point in time, but also seize that which makes a leap from ordinary narrative accounts to something more. By using all the powers of ethnography, the natural and self-evident surface structures are not only recorded, but are examined and interpreted for newer, deeper levels of problematized meaning (Alvesson 2009, 166). The questions remain related to the grand narratives ethnographers reduce into refined meanings as key to the ultimate morality of this type of scientific persuasion. As well, business ethnography should not present only pretty pictures of the studied situations; ethnography can be used as a powerful critique and reflective tool, it may produce "epistemic significance of the particular to shape the general" (Tsoukas 2011).

The researcher is often in a participant role, continually negotiating the roles of researcher and member. van Maanen (1979) patrolled with policemen and interacted with the people while they were "on the beat" for so long that he later stated he could still feel the gun pressing on his leg. Fine (1993) "joined" a virtual reality group and caught himself becoming one of the studied. Participation is a gentle balance. Too far, no reliability; too close, lack of credibility. How can ethnographers ensure that their interpreted work is moral and just? What makes the "real"

experienced by the researcher “real” for the reader, and was it “real” in the same way for those under study?

Fine (et al 2011) uses the word judgement in discussing the moral burden the researcher carries. Fine (1993) also wrote of the “the lies of ethnography”, a sobering account for all interested in this art. These judgements, commitments, choices, and indeed the saturation of the participatory role can be viewed as the tacit moral burden the ethnographical researcher mutely wears throughout the inquiry.

Max van Manen (2014, 43 - 45) draws a line in the sand between ethnography and phenomenology, and points to ethnography as a way to learn about the ways of those under study; an interpretive view. However, ethnography and phenomenology both examine the real, the moments of wonder. The practice of ethnomethodology delves further into the meanings and practices related to the held truths of the studied, even if the features are not evident or obvious. With the addition of alethic hermeneutics bringing pre- and post-understanding of events and dialogues in a circular and iterative continuum as a study of the occurrence, deeper meanings and significance are uncovered. The circular continuum, when fueled by interest looks at texts, symbols, and preconditions of knowledge. In this way, the phenomena (Alvesson 2009: 90-143, Ricouer 1981; 101-128), the connection is set and an interpretivist looks to stretch the words to be “penetrating... (and bringing) out a guiding and underlying intention to the work” (Madison in Alvesson 2009, 122).

This combination would lend shades of critical research, as the accepted state of affairs and order are transformed into one which is questioned and examined (Alvesson 2011). It is my view that ethnography and phenomenology can be linked. John van Maanen (2011) further links the research and the studied together and brings the importance of the telling of the story, the emphasis on the narratives collected during the research.

Pondering and interpreting words of morality

In addition to covering ethical issues of research, the morality of ethnography in my research case should be reviewed as an iterative process of the research. This moral aspect should be viewed to produce a balanced and just evaluation of all of the phases and what they entail. While ethical matters are often part of the methodological discussion in research, the moral aspect is implied in *sotto voce*. Even though different institutions have ethical committees which stamp approval to research design, they do not have committees of morality. Morality appears to lie steadfastly in the space occupied between our ears, and it is judged by our perceived actions.

My ethical background is grounded in biomedical ethics (t.ex. Beauchamp & Childress 1994). I worked for years in a clinical environment, and was also a delegate to an ethics symposium regarding ethical care of neonates. During my current professional phase, I have been very involved with engineering-centric clinical investigations of medical devices. Medical device

investigations involve testing patient monitors, the algorithms that power them, and the hardware that connects the patient to the machine in a clinical environment. Even though this testing is non-invasive¹, the same biomedical ethical institutional committees' approval and international standards related to clinical investigations in human beings apply to the work². In this way, ethics and "ethical behavior" have always been a part of my work, whether it be clinical or engineering based. Morality came along on the coattails.

The *philosophy* of morality was not something I had consciously considered. Morality had been a matter which I "knew of" in two ways:

- as a framework attributed to psychological growth and development (Kohlberg 1963, Kohlberg & Herch 1977, McGraw 1987, Wolbert Burgess1990), and
- in an individual spinal-reflex right/wrong resulting from a stoic and austere Midwestern upbringing (memoirs forthcoming).

Now, as a part of PhD studies in Finland, a philosophical reading on morality (*After Virtue; A Study in Moral Theory* by Alasdye MacIntyre) was introduced to me. It was fascinating, not only as an extension to the above mentioned ethical grounding, but in taking the concept of morality to a deeper level.

¹ Meaning nothing is implanted, placed within the patient, no pharmaceuticals are given/withheld, care practices are not changed in any way, and the investigations are completed with the device being a secondary device, thus no clinical decisions are made from the data it displays.

² For instance ISO 14155:2011, Clinical investigation of medical devices for human subjects -- Good clinical practice; The Declaration of Helsinki, etc.

My interest bloomed, and I read what others had to say about the work and its meanings (at least Higgins 2003, Carden 2006, Räsänen & Trux 2012, and countless youtube lectures). I happily and realistically admit to being but a novice hobbyist at this point. Alvesson (2009, 120-123) states it is more important to be open to the texts that are before you, and do not need to approach the new as anything other than a novice. To begin, you must get started.

My start, as I said, was with MacIntyre (2007). As I employ an interpretivist view with a critical bend, I read his writing through this lens. I found his work as useful in understanding and interpreting moral trade and how it can be applied to my work as an ethnographer. My reading and understanding included actual linguistic interpretation, as well. My interpretation may differ from others', but I will explain mine here.

MacIntyre discusses morals in terms of internal goods and external goods, the give and take between the two concepts and how they compose morality in the quest for virtue. The intentions, acts, practices, and habits performed build the base for good on one's life. This concept of internal and external goods was clear to me until I read some translations of the words into Finnish and discussed views with others more versed. However, instead of "converting", I found myself continually returning to my original reasoning and metaphoric symbolization related to the terms MacIntyre used. Here follows a discussion and my rationalization for using another

interpretation, based on word meaning. For a quick summary, see chart 1.

So to be particular about the words....

MacIntyre discusses internal and external **goods**. The plain, non-S suffix word *good* is either an adjective (a word used to describe something) or a material noun (material nouns¹ are nouns that have no determinable, measureable parts, like coffee). The word *good* (either meaning something positive or something virtuous) is not a word you can make plural or increase with an “S” suffix (t.ex. the boys were good, the boy was good; there are not goods and evils in the world, just good and evil). I do not interpret good written with the S suffix tacked on as a suffix of plurality as being an abundance of internal and external good, because it would be grammatically incorrect. Goods, as a concept, is not the abundance of good, one does not say that the world is full of goods, as the world is full of good.

However, as we look at the word “goods” which is the exact word and spelling used by MacIntyre in his discussion of those things internal and external. The term goods is a material noun meaning merchandise or wares, property or materials, or in the slang usage: incriminating evidence (see Chart 1 for a comparison of the three word forms).

¹ Finnish = ainesana

Word	Used by	Word type	Meaning	Forms	Common use example
Goods	Used in this form AND with this spelling by <u>MacIntyre</u> for the concepts of internal and external goods.	Material noun	Ware, property, materials	As a material noun, the word form is always used as goods. Note that the s does not make it plural, the term is goods whether it is one or many.	The shop had many paper goods to choose from.
Good	Not used in conjunction with the word external or internal by <u>MacIntyre</u> , but as a potential outcome of goods	Material noun	That which is morally right; righteousness.	Cannot make plural; it is always good. (t.ex. one cannot say there were goods and evils)	Many children's books are classic stories of good versus evil.
Good		Adjective	Satisfactory or positive, well-behaved, etc.	Cannot make plural; superlative succession is good, better, best.	He had a good report card.

Chart 1: A brief comparison of the meanings of Good and Goods. Note: Caden (2006) used good and goods seemingly interchangeably (t.ex. p. 58)

By putting slang aside and applying the other definitions in a symbolic form to the usage of goods as internal and external, I find that a potentially different interpretation to MacIntyre's work unfolds for me, complete with rich symbolism. In this interpretation, goods are the individual's bartering blocks, something to symbolically sell, trade, give, or keep - either on a personal basis or in ones with external interaction.

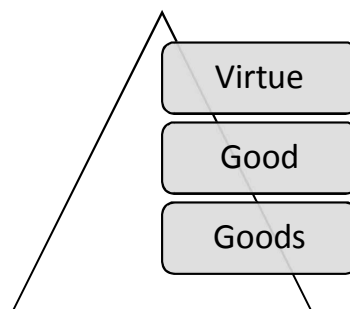

Figure 1: An interpretation of the hierarchy of words in the search for virtue. When internal and external goods are in an equilibrium and harmony (to be defined or defined by self, society, an institution, etc.), one can have a good life/

career/image/etc. To have the internal and external goods “in check” produces a state of good, which if maintained produces a level of virtue. This can be a sliding scale, which we each struggle to maintain.

Each quality we employ, from nicety and love to jealousy and suspicion can be viewed as a piece of our personal puzzle, how we build ourselves to be what we (and others) consider virtuous or not (figure 1). Power and its symbols, or humility and grace define who we are. We attempt to find an equilibrium at multiple levels to achieve a virtuous state.

Symbolic exchanges of morality

Turning internal and external goods into a further metaphor, we could visualize that we are shopkeepers in an old-fashioned store. This store can be viewed as a symbol for life, and the customer is one of the many interactions we as the storekeeper, will make along the way. We stand behind a shiny counter, clean apron immaculately ironed and tied around our waist. We greet our customers as they enter, and quickly assess what the customer wants; do they want to browse, buy something, or are they here with a bad intention. We stand behind the counter, and evaluate the new addition to the scene with attitudes we have created from experience.

The seemingly superficial and tangible wares are for all to see and evaluate. They are the external goods, this display of wares symbolizes the status of the shop and the storekeeper’s life. Everyone involved is making internal and external trades: a tit

for a tat, pushed and pushed back, unyielding or bending. The penniless customer will steal a can of food; the shopkeeper decides what action to take.

Behind the displays in a back room, or hidden away under the counter are items only the shopkeeper only knows about. There are varying abundances of goods that can be used with discretion, traded, sold, or even discarded with each customer interaction, and even manipulated in the absence of any customers. These non-displayed items are the internal goods, those social and emotional packages we all have. They are selectively exposed parts of the whole, complementing the external goods.

If you can imagine shelf after shelf filled with different sized boxes labelled “closeness”, “trust”, “gumption”, “daring”, etc. ready to be used or ignored – maybe even placed on an unattainable shelf. These are the things we selectively use in our tussles between our own internal goods and external goods. What do we trade, for what and why? Will we exchange our pride for more power and still maintain a moral equilibrium? (internal goods)? Can giving up money and material wealth (external goods) give us more enlightenment (internal goods)?

Two short examples placing this store encounter into actual practice.

First, the self-appraised determination of how much trust Stephen, a manager, is willing to give and take – and to and from

whom – to maintain his power status and still be attempting virtue. Will he let another manager trust him, will he trust his coworkers, or will he backstab everyone in the process to attain more power? Will he literally do anything for money, position, or power? What is he willing to trade, either seen (a bribe) or unseen (his dignity) to get what he wants? How will he be viewed in terms of morality by those who work with him in the office? Will he eventually have regrets, the dark shadows on his morality, weights to forever bear in his state of lost virtue?

Secondly, movie (and real) deathbed confessions entail the dying attesting everything they have done that weighs on their conscious, perhaps that which is not moral, in a poorly veiled attempt to swap over to a virtuous position before death.

The continual practice of trying to maintain a top-notch store/virtuous life by balancing the external goods with the internal goods, is uninterrupted work. Every day, the door to the store opens and closes, and the shopkeeper has ample opportunities to practice the attainment of what he feels is the best (virtuous) deal by bartering, trading, and tending to the goods of the store; goods both internal and external build the whole. How much of the goods we use, or don't, in any given situation is either the product of a self-focused bartering, or a form of negotiation against other forces, factors, individuals, or an agglutination of them. Arousing internal and external goods creates a catalyst to action. The question we all answer to is how far is close enough to maintain a virtuous status, a counter-pointed balance?

Back to basics

Now, to return from the shelves of morality in our immediate selves to the power of ethnography. As stated earlier, I am employing ethnography in my dissertation research which focuses on cross-functional R&D teams. The teams I am investigating are working on innovation projects. This form of ethnography is called reflective ethnography. I am a part of the society I am now researching; there is no “getting in” or “learning the ways”, as they are familiar. Teacher Anne Davies studied teachers (in Clandinin & Connelly 2000) in a similar manner as I study “my” engineers. There are many challenges to this approach, including being able to critically appraise the state of reality, being able to be reflective, and to not lead or interpret using one’s own desires/emotions. Another question is how much is too much in terms of involvement, and if one is really seen as more than just “a researcher”, or even considered to be a researcher at all.

A large part of my research is interactive; it is composed of interviews. My goal during interviews is to not have an “interview”. I prefer to use the term discussion. One must not barter in the field, but let the field talk, so I try to prevent myself from being “reporter-like”. It remains a mystery to me why people even agree to an interview – it is a totally unnatural hour spent one-on-one with a recording device between us. Who would invite a friend for coffee and then record the event? I would think that no normal person would; the interview is a created meeting of individuals and is constructed and unnatural.

My preference of interview/discussion technique is that of a “romantic” or “compassionate” interviewer. This approach is not discussing romance, fantasy, or warm-fuzzy feelings, but is a genuine interaction. Its goal is to achieve a deeper and fuller understandings of the subjects’ lived experience and also the conceptualization of their reality at a deeper level (Alvesson 2003, Ekman 2014). Finnish engineers are, generally speaking, quite subdued and pensive. To my surprise, my interviewees have been quite talkative and spontaneous! In most of the discussions, I have almost felt that I am not doing any “work” at all. The information flow has been very generous.

But, as I observe, discuss, probe, and create a landscape from the studied, what do I give and receive for myself in terms of moral trade, what do others give and get? As the studied may not realize that they are an object of study, as is the case in much observation, would they act differently if they knew I was studying them? What if they are hiding the knowledge that they know, and are creating an alternative dialogue?

I do not want to influence the answers, but just the unnatural situation of an interview could create a false pretense and those who are interviewed may have hidden agendas in their replies (van Maanen 1979). What if the answers in interviews are what they think I want to hear, and the interviewee becomes more of a test taker / oral essay machine than a heartfelt responder? To what extent are they banking their internal goods to comply, for whatever reason, with my request for an interview? We always

go through the niceties of “thank you “and “you are welcome, glad to do it”, but what the real meaning of “glad to do it” is remains a mystery. Perhaps I should ask why they are glad.

The people I talk with can speak openly to the listening ear; is it a form of therapy? Do they speak openly? Do they feel I have a hidden agenda? Will there be repercussions? I have not witnessed hesitancy in answers, so I can only assume the answers are genuine. There has been one moment when I was taken aback. I was told that, “you will not say anything bad about us, anyway.” This statement “you will not say anything bad” was an innocent enough statement, yet it stirred me. I felt an uneasy fear, confusion, anger, and surprise. I wrote about this event in my diary as a reflective moment. Was this a breach to the morality of truth in ethnography? Would this statement guide me in my interpretations? This statement evoked emotions in me, the neutral observer and gentle prodder. Would a critical appraisal been seen as evil, as bad? How far can an ethnographer “go” and still be true to the data?

What about emotions, feelings? What is their part in ethnography and morality? In a judicious and scientific world, emotions must not cloud judgement, as supported by ethnographer Fine (1993). How can one employ ethnography, which can be quite an intimate and revealing situation, and harness emotions? I enjoyed reading Jonathan Haidt’s writing on the moral emotions (2003) in which he describes the gamut of moral emotions which can influence action. Emotions, or lack thereof, are a factor to take note; they influence our thoughts, actions and

behaviors (trade of internal and external goods). Emotions may cloud or hamper strivings towards a virtuous, moral state. The emotions are in the real, in life, within the all life experiences. My task as an ethnographer is to capture and affirm emotions, and also reflect on my own emotions.

In my position as the interviewer, I cannot join in the debate with my own opinions, I cannot offer advice – this is not a coaching event. I can only listen and encourage more speaking and reflection, waiting for the pearls for my dissertation. I am literally waiting for “something good”. Although I decide which roads to take us during the interview, they decide how fast we go, and if we take any winding side roads. Some ethnographers create a collage of one person from all of their interviews. I do not personally like this approach, as it quite literally removes the individual from the field and removes the variances and shades in the responses. The voice of the individual is gone, and one sterile cyborg has been created.

For me, a second interview with the same person after a set time since the first round has been beneficial. They are familiar with the set-up, and I have noted that everyone is more relaxed in the second interview. I justify the follow-up interview not as a follow-up interview, but as a way to catch up. Nearly everyone has seen this as a casual event, judging by the coffee cup they arrived with. Our sessions are always held away from the immediate working area, even on a different floor, in different conference rooms which no one can see into. These are all done to try to minimize anyone knowing that the interview is taking

place; it is not secret, but an attempt to promote anonymity for the participants.

One of the most successful things that I have done in all of the interviews is when there is about five minutes left, I ask them “what would you like to say, about anything – the floor is yours”. After a split-second moment of surprise, the floodgates are opened as they take my offer of trade; they can relieve any stressors and someone is willing to listen to them. In the world of business, their managers appear to be wanting to hear only what is going well, even if the tale is embellished to a positive slant. Now, in this private sanctuary, they are given the opportunity to complain, rant, brag, give their opinions, or let off some steam to my recorder and me.

The ability to zoom in and zoom out during the iterative reflective process is key. But how does one step back from the familiar? I have set up some rules for myself:

1. Never eat lunch, the only uniform social act of the group, with the people I interview. I do not want my analysis to be influenced by invading the subjects’ social privacy, and in the process, I also maintain my own.
2. Never discuss the interview with the people outside of the interview arena
3. Never tell anyone in the group that I do interviews, except those who are interviewed
4. Try to interview people not known on a personal basis, and let the interviewee guide me to the next “victim”

5. Only write down observations that are “out of the ordinary”, as it is not a part of the everyday. As the arena is familiar, that which appears varying from the norm is what is interesting and to be studied (Barron 2013)
6. Reflect with a person who is familiar with the arena, yet is not involved in the case or research at all.

Interviewees are promised anonymity. In case my idea of anonymity is different from someone else's, I have promised those I interview can read what is written about them before it is published. If they feel they can be personally identified, we will change it together. In this united way, the co-production of knowledge continues throughout the research process. It also gives me initial readers; I can gauge response to the text. We both get something out of this trade; me probably more than them. Everyone has accepted this offer, and some admit to hesitation to the interview until they are given an anonymity chip to win the gamble with.

But this need for draping, for anonymity, brings to me the most interesting part of ethnography. The interviews – why be anonymous if you are genuine and your statements are true? Do people fear others' own reactions? What makes describing personal situational experiences so sensitive? Would the managers Robert Jackall interviewed for his book *Moral Mazes* have provided alternative selves if they and their employers had been identified? Surely they would not want to be forever remembered as “(insert your name here) the power-hungry

backstabbing middle manager". How my respondents are presented and explained is wholly my choice.

So why use ethnography at all? Fine (1993), an ethnographer, discusses the dark side of ethnography, in which he challenges ethnography through virtues. Fine also discusses ethics in the ethnographer's wake, but his argument could also be framed around morals, as he writes about the numerous and continual choices ethnographers make (trading internally). Adding in that we are all humans powered by some agenda, ethnography can be supremely difficult. Research arenas appear to the inductive researcher as they are truly interesting to the researcher (Tsoukas 2011, 289), and being in the field can open one's eyes to challenge the underlying phenomena of the assumed every day.

Closing thoughts

The choices we make are reflected in the perhaps even hidden and hushed opinions of others. A good businessman who is successful in every way may be regarded as a sleazy opportunist. The on-track manager may be viewed by his subordinates as a zealous, elbowing, totally incompetent meddler. How to not be hoodwinked by those who you are interviewing requires not only a suspicion that you are being fed what you want to hear, the party line, or a glossed-over account, but the ability to step past this and drill deeper in an iterative and reflexive manner.

We all bargain and pose. We present the picture of who we think we are, and those around us make the decisions to accept our

attempt or to create their own. In practicing ethnography, I see myself partaking in multiple ethical and moral exercises with each encounter. I weigh the internal and external goods on a scale, perhaps even subconsciously. But when the time for self-evaluation and my work comes, I will have to stand behind my store counter and do a thorough inventory.

Goods are being exchanged all of the time; they key is to consciously be aware of it. The bricolage we work with, our habits, knowledge, symbols, and goals, produce our effort towards a morality as we interpret what a moral state is for us as individuals - and others. The portrayals I produce, the analyses I make, and even the choices of words I use are done with the purpose of portraying and solving a mystery. The final edition should not only be a true representation, but a just one telling not only what was there, and hopefully something deeper - something good.

References

- Alvesson, M. & Sköldbberg, K. (2009) *Reflexive Methodologies: New Vistas for Qualitative Research*. London: Sage.
- Alvesson, M. (2003) Beyond Neopositivists, Romantics, and Localists: A Reflexive Approach to Interviews in Organizational Research. *Academy of Management Review* 28:1, 13–33.
- Barron, I. (2013) The Potential and Challenges of Critical Realist Ethnography. *International Journal of Research & Method in Education* 36:2, 117–130.
- Beauchamp T. L. & Childress, J. F. (1994) *Principles of Biomedical Ethics* (fourth ed). Oxford, UK: Oxford University Press.

- Carden, S.D. (2006) *Virtue Ethics: Dewey & MacIntyre*. London, UK: Continuum.
- Clandinin, D. J. & Connelly, F. M. (2000) *Narrative Inquiry; Experience and Story in Qualitative Research*. San Francisco, California: Wiley.
- Cornelissen, J. P. (2017) Preserving Theoretical Divergence in Management Research: Why the Explanatory Potential of Qualitative Research Should be Harnessed Rather than Suppressed. *Journal of Management Studies* 54:3, 368–383.
- Ekman, S. (2014) Critical and Compassionate Interviewing: Asking Until it Makes Sense. In: E. Jeanes & T. Hazzard (Eds.) *Critical Management Research: Reflections from the Field*, London: Sage, 119-133.
- Fine, G. A. (1993) Ten Lies of Ethnography: Moral Dilemmas of Field Research. *Journal of Contemporary Ethnography* 22:1, 267–294.
- Fine, G. A., Morrill, C. & Surianarain, S. (2011) Ethnography in Organizational Settings. In: D. A. Buchanan & A. Bryman (Eds.) *Sage Handbook of Organizational Research Methods*, London: Sage, 602–619.
- Haidt, J. (2003) The Moral Emotions. In: R. J. Davidson, K. R. Scherer & H. H. Goldsmith (Eds.), *Handbook of Affective Sciences*. Oxford: Oxford University Press, 852–870.
- Jackall, R. (2010) *Moral Mazes: The World of Corporate Managers* (Twentieth anniversary edition). Oxford, UK: Oxford University Press.
- Kohlberg, L. (1963) The Development of Children's Orientations Towards a Moral Order. Sequences in the Development of Moral Thought. *Vita Humana* 6:1-2, 11-33.
- Kohlberg, L. & Hersh, R.H. (1977) Moral Development: A Review of Theory. *Theory into Practice* 16:2, 53–59.
- Kunda, G. (2006) *Engineering Culture: Control and Commitment in a High-Tech Corporation*. Philadelphia: Temple University Press.
- MacIntyre, A. (2007) *A Study in Moral Theory* (3rd ed). Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press.
- McGraw, K.O. (1987) *Developmental Psychology*. San Diego, California: Harcourt, Brace, Jovanovich.
- Ricouer, P. (1981) *Hermeneutics & the Human Sciences* (edited and translated by Thompson, J.B.). Paris: Cambridge University Press.
- Rosen, M. (1985) Breakfast at Spiro's: Dramaturgy and Dominance. *Journal of Management* 11:2, 31 – 48.

- Sharpe, D.R. (2004) The Relevance of Ethnography to International Business Research. In: R. Marschan-Piekkari & C. Welch (Eds.) *Handbook of Qualitative Research Methods for International Business*. Cheltenham, UK: Edward Elgar, 306-323.
- Tsoukas, H. (2011) Craving for Generality and Small-n Studies: A Wittgensteinian Approach Towards the Epistemology of the Particular in Organization and Management Studies. In: D.A. Buchanan & A. Bryman (Eds.) *Sage Handbook of Organizational Research Methods*, London, UK: Sage, 285-301.
- van Maanen, J. (1979) The Fact of Fiction in Organizational Ethnography. *Administrative Science Quarterly* 4:4, 539-550.
- van Maanen, J. (2011) *Tales of the Field: on Writing Ethnography*. Chicago, Illinois: The University of Chicago Press.
- van Manen, M. (2014) *Phenomenology of Practice: Meaning-Giving Methods in Phenomenological Research and Writing*. Walnut Creek, CA: Left Coast.
- Wolbert Burgess, A. (1990) *Psychiatric Nursing in the Hospital and the Community* (5th ed). Norwalk, Connecticut: Appleton & Lange.

Valtaa ja vastuuta – tutkija julkisen keskustelun herättäjänä

Heidi Lehmuskumpu

Kohti barrikadeja?

”Kuinka paljon rakastat Central Parkia?” Avaamani sähköposti pysäytti. Puisto merkitsi minulle hengittämistä, vapautta ja iloa. Aikaa itselleni ja ajatuksilleni. Lähes jokapäiväinen rituaalini oli mennä puistoon juoksemaan. Välillä hurmioiduin kiertämään puiston useampaan kertaan tai laajentamaan lenkkiäni Manhattanin laiduille. ”Jos puisto on sinulle tärkeä, lähde mukaan lahjoittajaksi”. En miettinyt, vaan otin luottokorttini ja siirryin Central Park Conservancyn lahjoittamissivulle. Miksi en lähtisi mukaan? Kyse on minulle tärkeästä asiasta. En tarvitse verovähennyksiä tukeakseni itselleni rakasta kohdetta.

Ei kulunut kuin pari vuotta. Elettiin helmikuuta 2014, ja olin palannut opintojeni jälkeen New Yorkista Helsinkiin. ”Ateneum on lähdössä kerjuulle”. Kissankokoisilla kirjaimilla ollut otsikko Helsingin Sanomissa lävähti silmilleni, ja aamukahvi oli takertua kurkkuuni. Sittenmin Helsingin Sanomat korjasi otsikkoa, mutta vielä huhtikuussa 2018 otsikossa kerrottiin, että ”Ateneum aikoo anoa kansalaisilta miljoonia”. Kerjäämisteemaa käytetään jutussa niinkin mahtipontisesti, että jopa Poliisihallitukselta

anottava virallinen rahankeräyslupa on nimetty kerjuuluvaksi. (Luukka & Viljanen 2014)

Ei kestänyt kuin tunti, ja olin kirjoittanut yleisönosastokirjoituksen, joka julkaistiin seuraavan päivän lehdessä. Voimmeko todella ulkopuolisina arvottaa, että Ateneumin kaltainen taideorganisaatio lähtee kerjuulle, kun Lastensairaala kerää rahaa? Elämmekö yhteiskunnassa, jossa varainhankinta ja lahjoittaminen nähdään näin kapea-alaisesti? Helsingin Sanomien toimittajien sanavalinnat kuvastavat hyvin sitä varainhankinnan kenttää, jolla itse toimin sekä työelämässä että nyt tohtoriopiskelijana.

Taideorganisaatiot ovat kautta aikain saaneet lahjoituksia taide-mesenaateilta. Vasta viime vuosina organisaatiot ovat kuitenkin heränneet itse aktiiviseen ja monipuoliseen varainhankintaan, jonka avulla tavoitellaan sekä lahjoituksia että yrityskumppanuuksia. Taideorganisaatiot ja myös yliopistot ravistelevat samalla vakiintunutta varainhankinnan kenttää, jossa varainhankkijoita ovat aiemmin olleet lähinnä yleishyödylliset humanitaariset organisaatiot, kuten Punainen Risti, Pelastakaa lapset ja SOS-Lapsikylä.

Varainhankinta on uutta paitsi käytännön toimintana taidekentällä, myös tutkimusmaailmassa. Tämä herättää kysymyksen: mikä on minun roolini tutkijana julkisen keskustelun herättäjänä ja yhteiskunnallisena vaikuttajana? Millä areenoilla haluan herättää keskustelua? Voinko minä tutkijana vaikuttaa siihen, että varainhankintaa ymmärretään ilmiönä entistä paremmin ja

laaja-alaisemmin? Voinko – ja haluanko – tutkimukseni avulla vaikuttaa jopa lainsäädäntöön niin, että eri varainhankinnan toimijoita kohdeltaisiin tasa-arvoisesti?

Kenen asialla tutkija on – saako tutkija vaikuttaa?

"In the First Amendment, the Founding Fathers gave the free press the protection it must have to fulfill its essential role in our democracy. The press was to serve the governed, not the governors." (Hugo Black, USA Supreme Court)

Oheinen sitaatti liittyy Yhdysvaltain korkeimman oikeuden päätökseen, joka vapautti New York Timesin ja Washington Postin syytteistä koskien Vietnamin sodan salaisten asiakirjojen julkaisemista. Sitaatti jäi mieleeni elokuvasta The Post (2018) ja sai miettimään vaikuttamista yhteiskunnassa.

Voin samaistua hyvin Washington Postin toimittajien iloon, kun he saivat kuulla vapauttavasta päätöksestä sananvapauden hyväksi. Olenhan itsekkin työskennellyt taloustoimittajana ja tähdännyt määrätietoisesti monipuoliseen ja mahdollisimman tasapuoliseen tietoon – yhteiskunnan parhaaksi. Mikä on sen sijaan tutkijan rooli? Kenen asialla tutkija on, ja saako tutkija vaikuttaa?

Perinteisesti nähdään, että tutkijan tavoitteena on uuden tiedon löytäminen ja luominen sekä mahdollisten ratkaisuiden esittäminen. Koskinen ym. (2018, 46) ovat uudessa Tutkimuksesta toimintaan -teoksessaan vahvasti jopa sitä mieltä, että tutkija ei

pelkästään voi, vaan tutkijan myös kuuluu vaikuttaa yhteiskuntaan. Kirjoittajat ovat sitä mieltä, että ”tutkimusartikkelilla on vaikuttavuutta vasta sitten, kun joku on lukenut artikkelin ja lukijan ymmärrys on lisääntynyt tai – parhaimmillaan – lukija on muuttanut artikkelin perusteella käsityksiään tai toimintatapaan.” Kirjoittajat kehottavat tutkijaa miettimään, millaista ”muutosta” tutkimuksella haetaan, millaisia vaikutuksia tarvitaan, jotta muutos etenee yhteiskunnassa ja kuka voi viedä muutosta eteenpäin. Tutkijathan ovat siis varsinaisia barrikadeille nousijoita, ja yhtymäkohtia löytyy paljon toimittajan työhön. On luontaista, että jokainen tutkija haluaa vaikuttaa vähintään siihen kenttään, joka on omaa erityisosaamista. Välillä vaikuttaminen voi tosin tarkoittaa muutoksen sijasta myös jonkin arvokkaan asian, kuten esimerkiksi julkisen rahoituksen, perustavaa laatua olevan pohjan säilyttämistä.

Valmiina taisteluun – pääomien lisääminen

Tutkijan roolia on mielenkiintoista tarkastella Bourdieu’n käsitysten pohjalta. Bourdieu’lle keskeisiä käsitteitä ovat habitus, erilaiset pääomat sekä kentät. Bourdieu’n mukaan yhteiskunta koostuu erilaisista kentistä, joilla toimivat henkilöt kilpailevat eri pääomista. Tärkeimpänä välineenä on jokaisen oma habitus eli elämän aikana saadut taidot ja kokemukset. (Banks 2012; Wacquant 2006; Warde 2004)

Oma habitukseni on vielä heiveröinen tutkijana. Pohjan sille luovat aiemmat koulutukset ja työkokemus sekä kokemukset kansainvälisissä yhteyksissä. Erityisen tärkeänä itselleni ovat

olleet varainhankinnan opinnot New York Universityssä. Ei, en sano, että amerikkalainen pärjäämisysteiskunta olisi millään lailla parempi kuin suomalainen hyvinvointivaltio. Varainhankinnan opiskelu ja havainnointi eri kulttuurissa avasi kuitenkin silmiä näkemään niitä monenlaisia mahdollisuuksia, joita varainhankinnalla on. Juuri tämän taustan vuoksi haluaisin tutkijana osaltani vaikuttaa siihen, että varainhankinta nähdään nykyistä laaja-alaisemmin ja syvällisemmin. Suomeenkin mahtuu monenlaisia lahjoituskohteita, eikä ulkopuolinen taho voi sanoa, saako henkilö puolustaa siperiantiereitä vai köyhiä lapsia.

Kuinka sitten voin vahvistaa habitustani ja sitä kautta vaikuttaa julkiseen keskusteluun varainhankinnasta? Bourdieu'n oppien mukaan minun tulee vahvistaa kaikkia eri pääoman laatuja. Erityisen tärkeitä ovat kulttuurinen pääoma, kuten taidot sekä sosiaalinen pääoma, kuten kuuluminen tiettyyn asiantuntijaryhmään. Symbolinenkin pääoma on tärkeää, mutta taloudellinen pääoma jää taka-alalle. Taitojen kerryttäminen tapahtuu paitsi kirjallisuuteen perehtymällä, myös kansainvälisissä seminaareissa ja tutkijayhteisöissä. Koska varainhankinnan tutkimus on Suomessa niin vähäistä, yhteys kansainvälisiin tutkijaverkostoihin korostuu.

Olen paljon pohtinut rooliani väitöskirjatutkijana verrattuna tutkijan rooliin yleisesti. Väitöskirjatutkijana - ja varsinkin varainhankinnan parissa - koen olevani yksin. Varainhankinnalle ei ole edes omia kansainvälisiä akateemisia seminaareja, vaan joudun löytämään oman koloni esimerkiksi markkinointi-

aiheisista seminaareista. Lisäksi tutkimusryhmässä työskentely olisi hedelmällisempää vaikuttamisen näkökulmasta. Useampi tekijä muodostaa vahvemman äänin. Yksin väitöskirjaani puurtavana tutkijana minulla on myös suurempi vastuu kuin laajemman tutkimusryhmän jäsenenä. Miten varmistan, että tuotamani tieto on mahdollisimman monipuolista ja oikeaa? Tehdessäni tutkimustani yksin joudun jatkuvasti peilaamaan kaikkia valintojani omaan etiikkaani, ja pysymään johdonmukaisena.

Varainhankinnan kentän toimijat

Bourdieu'n mukaan taistelua pääomista käydään eri kentillä. Koskinen ym. (2018, 51) korostavat, että on oleellista löytää ne ihmiset tai ryhmät, joilla on mahdollisuus edistää tai estää muutosta yhteiskunnassa.

Tutkijana haluan vaikuttaa varainhankinnan kentällä erityisesti neljään alueeseen: julkiseen keskusteluun, varainhankinnan ammattilaisiin, muuhun tiedeyhteisöön sekä poliitikkoihin ja lainsäätäjiin. Mielenkiintoiseksi pelin tekee se, että jokainen toimi eri säännöillä. Julkisessa keskustelussa menestyvät parhaiten ne, jotka ovat jopa populistisia ja räätälöivät viestejään sen mukaan, mitkä viestit menevät parhaiten läpi mediassa. Tämä on vastoin eettisiä periaatteitani tutkijana. Varainhankinnan ammattilaiset puolestaan kaipaavat käytännön työkaluja höystettynä mahdollisimman vähäisellä tutkimustiedolla. Tiedeyhteisössä vahva ja luotettava tutkimus on kaiken pohja. Poliitiikka on mennyt populistisempaan suuntaan. Juhana Vartiainen kom-

mentoi Helsingin yliopiston Vuoden Alumni 2014 -puheessaan, ennen poliittista uraansa, että poliitikot teettävät ekonomisteilla tutkimuksia, mutta hyödyntävät vain siltä osin, kuin tulokset sopivat suunnitelmiin. Vartiainen vahvan habituksen aistii hyvin hänen kotisivuiltaan: ”Poliittinen ajatteluni kumpuaa pitkälti ammattiosaamisestani ja ammattiyhpeydestäni taloustieteilijänä. Ekonomisteilla ei ole ainoaa totuutta hallussaan, mutta ekonomistienkin totuudet tulee ottaa vakavasti. Erityisesti nyt.” (Vartiainen 2018)

Vaikuttamisen väyliä on monia, kuten erilaiset kirjoitukset, puheenvuorot, vaikuttaminen tutkijaverkostoissa sekä vaikuttaminen mediassa sekä politiikan ja lainsäädännön lähellä. Eri toimijoita on hyvä puhutella eri tavoilla. Myös erilaiset pääomat korostuvat, ja tarvitsen eri taitoja tutkijana riippuen siitä, ketä toimijaa haluan milloinkin lähestyä.

Tang & John (1999) esittelevät erilaisia kirjoittajan rooleja, jotka miellän vaikuttamisen ääniksi. Koen varainhankinnan tutkijana olevani sekä opas, joka johdattaa uuteen varainhankinnan kenttään että mielipidevaikuttaja (vrt. Tang & John 1999, 27–29).

Tutkija muuttaa yhteiskuntaa – ja yhteiskunta tutkijaa

Herätin alussa kysymyksen, mikä on minun roolini tutkijana julkisen keskustelun herättäjänä ja yhteiskunnallisena vaikuttajana?

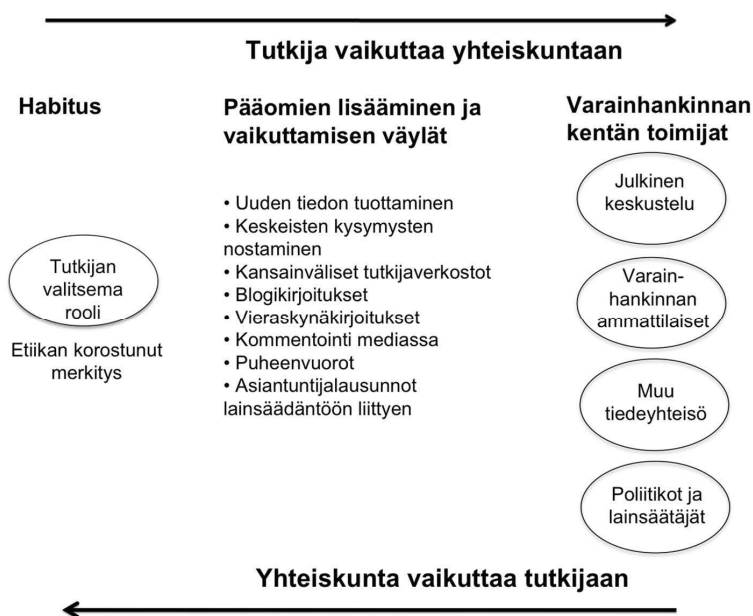
Ensivaikutelmana on, että tutkijana olen varsinainen barrikadeille nousija. ”Osallistuessaan yhteiskunnalliseen keskusteluun tutkijasta tulee väistämättä jollain tapaa poliittinen toimija.” (Koskinen ym. 2018, 178) Kerätessäni erilaisia pääomia ja vahvistaessani habitustani voin vaikuttaa julkiseen keskusteluun, varainhankinnan ammattilaisiin ja käytäntöihin, tiedeyhteisöön sekä politiikkaan ja jopa lainsäädäntöön.

Aivan näin yksinkertainen asia ei kuitenkaan ole. Varsinkin, kun kyse on pienestä ja uudesta kentästä, tutkija voi jäädä helposti yksin. Tai tutkijan ääni ei kuulu muuten. Onko vaikuttaminen niin haasteellista, että osa tutkijoista uupuu? Tieteentekijöiden liiton tuoreen tutkimuksen mukaan lähes puolet kyselyyn vastanneista nuorista tutkijoista on miettinyt siirtyvänsä kokonaan muihin tehtäviin (Kantola 2018).

Entäpä, jos tutkijan kuuluukin pitää montaa hattua? Tieteentekijöiden liiton toiminnanjohtaja Johanna Moisio on sitä mieltä, että tohtoreista olisi hyötyä osaajina sellaisissa tehtävissä, joissa painotetaan johtamista, verkostoitumista ja myyntiä (Kantola 2018).

Tutkija vaikuttaa – tai ainakin yrittää vaikuttaa – yhteiskuntaan. Samalla myös yhteiskunta vaikuttaa tutkijaan. Tiedeyhteisöstä, julkisesta keskustelusta, ammattilaisten keskuudesta, politiikasta tai lainsäädännöstä vai kummuta uusia ideoita tutkimukseen.

Tutkijan pelikenttä yhteiskunnallisena vaikuttajana voidaankin kuvata oheisen kuvion avulla.

Kuva: Tutkijan pelikenttä yhteiskunnallisena vaikuttajana

Koen, että etiikan merkitys korostuu yhä enemmän jatkossa. Ainakin itse haluan tähdätä mahdollisimman laaja-alaiseen, monipuoliseen ja eri näkökulmia ja ääniä esittelevään tutkimukseen. Samalla haluan uskaltaa ottaa kantaa ja nostaa tärkeitä aiheita julkiseen keskusteluun. Silläkin riskillä, että asetan koko habitukseni alttiiksi kritiikille. Jos ei elä täysillä, ei elä ollenkaan.

Lähteet

Banks, M. (2012) MacIntyre, Bourdieu and the practice of jazz. *Popular Music* 31:1, 69–86.

- Kantola, A. (2018) Valtaosa nuorista tutkijoista miettii siirtymistä yliopiston ulkopuolelle - "Koko tiedeyhteisön näkökulmasta erittäin huolestuttavaa". *Helsingin Sanomat*.
<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005643955.html>. 16.4.2018
- Koskinen, I., Ruuska, M. & Suni, T. (2018) *Tutkimuksesta toimintaan. Tieteentekijän opas viestintään ja vaikuttamiseen*. Helsinki: Art House.
- Luukka, T. & Viljanen, K. (2014) Ateneum aikoo anoa kansalaisilta miljoona. *Helsingin Sanomat*. 5.2.2014.
<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002707388.html>. 8.4.2018.
- Ramona, T. & John, S. (1999) The "I" in identity: Exploring writer identity in student academic writing through the first person pronoun. *English for Specific Purposes* 18, 23-39.
- Vartiainen, J. (2018) CV lyhyesti.
<https://juhanavartiainen.fi/cv/> 15.4.2018.
- Wacquant, L. (2006) Pierre Bourdieu. Teoksessa: R. Stones (toim.) *Key Contemporary Thinkers*. London ja New York: Macmillan, 1-16.
- Warde, A. (2004) Practice and Field: Revising Bourdieusian Concepts. CRIC Discussion Paper No 65. Centre for Research on Innovation & Competition, The University of Manchester.
- Wikiquote. (2018) Hugo Black.
https://en.wikiquote.org/wiki/Hugo_Black. 13.4.2018

IV Taiteilija-tutkija opettaa ja kehittää koulutusta

Paras työpäivä

Marja Nurminen

Millainen on piirustuksen ja maalauksen lehtorin työpäivä? Tässä esseessä tarkastelen oman taideopetukseni taktiikkaa, politiikkaa, moraalialia ja sitä minkälainen piirustuksen ja maalauksen lehtori haluaisin mahdollisesti olla. Myös väitöstutkimuksessani tutkin opetusta. Teen sen tutkimalla muita taiteilijoita ja opettajia ja heidän piirustuksen opettamistaan seuraavien kysymysten avulla (Räsänen 2009): miten teen tämän työn (taktinen), mitä yritän saada aikaan ja saavuttaa (poliittinen), miksi pyrin näihin tavoitteisiin näillä keinoin (moraalinen) ja kuka saattaisin haluta olla ammatillisesti. Tässä esseessä käänän katseeni itseeni ja omaan taideopetukseeni.

Tarkastelen yhtä päivää työssäni piirustuksen ja maalauksen lehtorina Aalto-yliopiston Taiteiden ja suunnittelun korkeakoululla 7.3.2018. Tämä päivä ei ole kuvitteellinen (vrt. LaPointe 2012). Olen valinnut kritiikkipäivän ja tämän erityisen päivän siksi, että tuolloin kaikkea osaamistani tarvittiin. Päiväni oli erikoinen, koska osallistuin kurssin Contemporary Drawing kritiikkiosuuteen. Kurssi päättyi yhteiseen näyttelyyn, joka ripustettiin viikkoa ennen kurssin päättymistä ja viimeinen kokonainen päivä käytettiin näyttelyssä olevien teosten katsomiseen ja keskusteluun niistä. Olen luonut kurssin ja opettanut sitä usean vuoden ajan. Nyt olin juuri palannut tutkimus-

vapaalta ja tehtäväni olikin toimia kurssin vierailevana kriittikkona yhdessä kurssin opettajan Hanna Saarikosken¹ kanssa. Päivästäni muodostui niin kummallinen, että kotiin tullessani kirjoitin siitä muistiinpanoja. Kirjoitin tekstin tajunnanvirtana.

Kirjoitan tätä esseetä ateljeessani Kerassa. On pääsiäinen ja minulla on aikaa keskittyä tärkeisiin asioihin kuten kirjoittamiseen ja maalaamiseen. Limittäin kirjoittamisen kanssa maalaan teosta, joka esittää porttia. Portti on kuvattu siten, että vain se mahtuu kuvaan. Rajaus on niukka. Portin pylväävät kulkevat pienen 33 x 33 senttimetriä olevan maalauksen kumpaakin laitaa alhaalta ylös. Teoksen nimi on *Umpikuja*. Aion esittää sen tukholmalaisessa galleriassa toukokuun puolessa välissä. Siksi pyörittelen sen nimeä myös ruotsiksi: *Återvändsgränd*. Se sana on mielestäni pyöreä ja pehmeä ja sisältää ratkaisun itsessään. Det är bara att återvända. On vain palattava tältä kujalta takaisin. On pyörrettävä ympäri. Sama sana suomeksi *umpikuja* tuntuu koko kehossa. Se tuo mieleeni umpisuolen puhkeamisen tai umpion, jossa ei voi hengittää. Umpisolmu -sanakin tuo mieleeni patti-tilanteen. Englanniksi kaikki on vieläkin dramaattisempaa: *Dead end*.

Olen saanut innoitukseni tähän esseeseen taiteesta. Yhdenpäivänromaani on käsite, jossa koko romaani käsittelee yhtä päivää. Aihetta valitessani ajattelin Mika Waltarin *Surun ja ilon kaupunki* romaania vuodelta 1936. Se käsittelee Helsinkiä ja siinä on monia erilaisia henkilöihahmoja. Tässäkin esseessä suru ja ilo

¹ Olen saanut luvan käyttää opettajan nimeä tässä esseessä.

ovat läsnä. Suru työn kuormittavuudesta sekä ilo saada opettaa itselleni tärkeää asiaa eli taidetta. Iloa myös siitä, että saan kohdata lahjakkaita opiskelijoita ja yhdessä heidän kanssaan saan olla taiteen äärellä.

Marja Nurminen: Umpikuja, 2018, akryyli kankaalle, 33 x 33
(Valokuva: Marco Melander)

Miten opetin?

Tänään kaikkea sitä, mitä osaan ja olen vuosien varrella oppinut, tarvittiin. Oli kritiikkipäivä. Erikoista tässä päivässä oli se, etten ollut ollut kurssilla mukana. Menin vain kritiikkiin. Olin kyllä katsellut teoksia jo kahden päivän ajan. Tiistai-iltapäivänä olin kirjoittanut ylös, mitä näin. Kuvasin opiskelijoille ajatuksiani näkemästä. Ensimmäiset heidät tavatessaan esittelin itseni. Kerroin, että olin aluksi vähän pettynyt,

koska näyttely oli vähän niukka, jopa epäantelias. Teokset olivat melko pieniä, niitä oli vähän ja prosessi ei ollut niinkään näkyvissä. Sitten olin kuitenkin lähtenyt kiertämään näyttelyä ja nähnyt paljon mielenkiintoisia teoksia. Puhuimme paperin anatomiasta. Puhuimme Thomas Hirschhornin estetiikasta. Puhuimme Alan McCollumin tyhjästä raameista.

Heti ensimmäiseksi maanantaiaamuna olin kierrellyt näyttelyssä. Jouduin päivän aikaan kulkemaan galleriatilan läpi useaan otteeseen. Olin lähestynyt näyttelyä vaivihkaa. Pohdin sen yleisilmettä. Olin aluksi pettynyt teosten pienuuteen ja vähyyteen. Kun kiersin ja katsoin teoksia lähemmin, ne alkoivat pikkuhiljaa avautua minulle. Monien teosten ymmärtämiseen vaadittiin aikaa. Yksi teos näyttikin aivan erilaiselta näiden kahden päivän aikana, kun saavuin siihen eri suunnasta. Siinä näkyi valöörejä eli tummuusasteita, joita en muistanut siinä ennen olleen. Kun lähestyin teosta, huomasin että tussikynällä tehdyt erilaiset struktuurit loivat valöörin tunnun. Erilaisten kuvioiden tiheys aiheutti sen. Kun kuvaa katsoi läheltä, siinä ei ollut kuin kaksi eri sävyä: musta ja valkoinen. Se oli tehty mustalla tussilla mattapintaiselle piirustuskalvolle.

Edellisenä iltapäivänä olin kirjoittanut jokaisesta opiskelijan teoksesta tai teoskokonaisuudesta oman sivun. Siihen yritin kuvailla, mitä näin. Tarkistin myös joidenkin teosten nimissä olleita sanoja, joita en ymmärtänyt. Työ oli aika raskasta. Minun piti pitää taukoa välillä. Kun teoksiin syventyy, se vie energiaa. Se, mikä tämänlaisessa kritiikkitalaisuudessa on erilaista tavallisen pitämäni kurssin kritiikkiin, on se, etten tunne teosten

taustoja. En myöskään tunne opiskelijoiden tarkoitusperiä, enkä ole seurannut heidän prosessejaan. En ole antanut heille kritiikkiä. Muutkin opiskelijat ovat seuranneet kanssaopiskelijoiden töitä välikritiikeissä. Halusin ehdottomasti, että puhuisin ensimmäisenä. Näin en koskaan muuten toimi. Yleensä kritiikissä koen, että olen jo kurssin aikana sanonut kaiken sanottavani. Olenhan myötäelänyt teoksen syntymistä jo niin kauan. Yleensä kritiikeissä haluan kuunnella, mitä muut opiskelijat sanovat. Siten saan tietää, mitä he ovat oppineet.

Jo opiskeluaikanani Tukholman kuninkaallisessa taidekorkeakoulussa pohdimme kritiikin mahdollisuuksia. Siellä meillä oli käytössä kritiikkikäytäntö ”3+3”. Se tarkoitti, että kolme professoria kiertää kolmen opiskelijan kanssa yhden aamupäivän aikana. Ensimmäisenä vuotena halusimme kehittää tätä käytäntöä, koska se tarkoitti sitä, ettemme koskaan nähneet toisten opiskelijoiden töitä. Professorit muuttivat kritiikkiä siten, että kerran kuussa tai joka toinen kuukausi oli kaikille opiskelijoille avoin kolmen professorin ja kolmen opiskelijan kierros. Kaikilla opiskelijoilla oli oma ateljee koululla, jossa sitten kiersimme. Kritiikeissä aloimme keskustelun tavasta, jolla kritiikissä käytäytyttiin. Kannattaisiko opiskelijan kuulla toisten mielipiteitä ensin vai kannattaisiko opiskelijan ensin kertoa, mihin hän on teoksissaan pyrkinyt? Joku kanssaopiskelijoistani kritisoikin tätä viimeistä vaihtoehtoa siksi, että jos hän kertoo, mihin hän on pyrkinyt, kaikki katsojat laittavat sellaiset silmälasit päälleen. Jos opiskelija esimerkiksi sanoo, että pyrin tässä teoksessa esittämään sekä kuvaamme anatomiasta ja saman aikaisesti paperin anatomiaa, alamme etsiä tätä sisältöä kuvista. On melko epä-

tavallinen, mutta herkullinen tilanne, jos teoksen tekijä saa sellaista palautetta, jossa teosta ensimmäistä kertaa nähnyt kertoo, mitä siinä näkee. Yritin toimia tässä kritiikissä tämänlaisena katsojana.

Väitöstutkimukseni aineistossa nousee esille taideopettajan tärkeys taideteoksen toisena katsojana. Tekijä on taideteoksen ensimmäinen katsoja. Kritiikissä voi painottaa sitä, että opiskelijat puhuisivat vain ja ainoastaan siitä, mitä näkevät. Näin estytään siltä, että puhutaan opiskelijasta henkilönä. Usein opiskelijoiden harjoitellessa kritiikin antamista toisilleen, he puhuvat opiskelijatovereistaan esimerkiksi näin: ”olet niin iloinen aamuisin ja siksi teoksesi on tämänlainen”, ”tämä on niin sinun tyylysesi”. Nämä lauseet eivät kerro teoksista mitään. Olen usein käyttänyt tätä neuvoa keskittyä puhumaan siitä, mikä näkyy. Ensimmäisen vuoden kandidaattivaiheen opiskelijoille kirjoitan kritiikissä käytettävät kysymykset paperille. Ne ovat usein samat, mitkä ovat kurssin tavoitteet. Näin pysymme helpommin asiassa.

Mitä yritin saada aikaan?

Puhuimme prosessista. Eräät opiskelijat olivat olleet jossakin tunnelissa piirtämässä. Piirustuksia oli kaksi rytättyä paperia, jossa oli pieniä eläinten kuvia ja kenties joku metsästäjä. Teoksen nimi oli joku tunneli. Osoittautui, että Otaniemessä on tunneli, jossakin Alepan kohdalla ja siellä kolme opiskelijaa oli piirtänyt. Menimme Hanna Saarikosken kanssa sinne lounaalla. Siellä tapasimme Esan ja Tumpin¹.

¹ Nimet on muutettu.

He asuivat tunnelissa. Tai ainakin heillä oli siellä patja ja tuoli ja 24 tölkkiä kaljaa. He huutelivat, että nyt tulee naisia. Me sanoimme, että tulimme katsomaan taidetta. He tiesivät, mistä on kysymys. Kerroimme, että olemme Rasmuksen, Antonin ja Bean¹ opettajia. Esalla oli meille asiaa. Hän sanoi, ettei hän juo viinaa. Hän oli kyllä ostanut jotain viinaa Tumpille ja siksi Tumppi oli nyt niin vihainen. Esan puhelin oli hävinnyt. Tarina oli pitkä. Tumppi oli aggressiivinen, koska Esa jutteli meidän kanssamme. Hanna sanoi, että meillä on valitettavasti kiire. Esa kertoi juttunsa loppuun puhelimesta. Se oli löytynyt. Sitten hän tuli esittelemään meille tunnelissa olevia teoksia, jotka Anton, Rasmus ja Bea olivat tehneet. Esa oli myös piirtänyt kuvat Antonista, Rasmuksesta ja Beasta. Hän lähetti terveisiä. Tulimme 10 minuuttia myöhässä takaisin lounaalta. Saimme opiskelijoilta anteeksi, koska kerroin terveisiä Esalta ja Tumpilta.

Näyttely oli poliittinen kannanotto mielestäni, koska se oli niin epävarma, harapoiva, jopa kuiskiva. Kaiken sen excellencingin keskellä. Otaniemessä on tunneli. Tunnelissa asuu laitapuolen kulkijoita. Opiskelijat piirtävät tunnelissa ja tutustuvat laitapuolenkulkijoihin. Esa piirtää Rasmuksen, Bean ja Antonin kuvan.

Taiteesta puhuminen taiteen äärellä on työskentelytapa taidekouluissa. Christian Wideberg (2011, 121 - 122) on tutkinut ateljeekeskustelua (studio critique). Ateljeekeskustelu on taideopetuksen käytänne. Opiskelijoilla on omat työhuoneet eli ateljeet ja opettajat käyvät näillä työhuoneilla keskustelemassa opiskelijan kanssa niistä töistä, mitä hän parhaillaan tekee tai on tehnyt tai jopa vasta suunnittelee tekevänsä. Wideberg on löytänyt ateljeekeskusteluissa neljä pääteemaa. Opettaja haastaa

¹ Opiskelijat ovat antaneet luvan käyttää heidän nimiään tässä esseessä.

opiskelijaa henkilökohtaisen ilmaisun yhteyksissä, siinä kuinka opiskelijan taiteellinen ilmaisu kommunikoi, opiskelijan suhteessa itseensä ja toisiin osallisiin. Nämä kaikki neljä pääteemaa ovat kietoutuneet toisiinsa ja muodostavat yleisen teeman, joka voidaan ymmärtää siten, että opettaja haastaa opiskelijaa taiteellisen ilmaisun laadussa. Kritiikissä halusin parantaa opiskelijoiden taiteellista ilmaisua. Halusin kiinnittää heidän huomionsa teosten tekotapoihin ja siihen, mitä ne minulle ensi kertaa kommunikoivat.

Kun keskustelin opiskelijoiden kanssa, halusin tarjota heille silmät, jotka näkevät teokset. Erityisesti prosessitaideteokset eivät avautuneet minulle. Vaikka teoksessa olisi kuinka hieno prosessi takana, jos se ei näy lopputuloksessa, myöskään prosessi ei voi avautua katsojalle. Tässä näyttelyssä Antonin, Bean ja Rasmuksen teos olisi voinut avautua toisella tavalla, jos teoksen vieressä olisi ollut kartta tunnelista. Valokuvat sieltä tai videota sieltä olisivat myös voineet auttaa. Myös paperin anatomiaa ja kuvaa omasta anatomiastamme pohtinut opiskelija olisi voinut käyttää videota metodinsa kuvaamiseen. Yksi tärkeä kuvataiteen kentällä vaikuttaneista taiteilijoista on maataiteen uranuurtaja Robert Smithson. Emme tietäisi paljon mitään hänen taiteestaan, jos hän ei olisi sitä meille niin hyvin dokumentoinut. Usein dokumentointi on ainoa asia, mitä on jäljellä hänen teoksistaan. Tästä yritin puhua opiskelijoille. Yritin saada heitä ymmärtämään sitä taiteen kenttää, jossa he vaikuttivat.

Kritiikkipäivän jälkeisenä lauantaina olin Aboa Vetus Ars Nova -taidemuseossa Turussa. Siellä oli Turku Biennaali -näyttely.

Katsoessani Tuula Närhisen teosta nimeltä *Flux – läikehtivä muste*, ajattelin opiskelijoiden teoksia siltä osin, miten he olisivat voineet esittää teostensa työskentelyprosessin selkeämmin. Tuula Närhisen teos koostui piirustuksista, joita hän tekee yhdessä luonnon kanssa piirtäen musteella veden alla. Näytelyn internetsivuilla taiteilija itse kommentoi teostaan: ”Teos pohjautuu japanilaiseen kelluvan musteen tekniikkaan.” Teoksessa prosessi oli esitetty erinomaisesti. Valmiit vajaan viiden-toista senttimetrin levyiset ja koko seinän pituiset paperisuikaleet täyttivät seinän. Vastakkaisella seinällä oli video, joka kuvasi taiteilijaa maalaamassa luonnossa. Kamera oli veden alla ja kuvasi bikinit päällä maalaavaa taiteilijaa alhaalta päin. Huoneessa oli myös puinen laatikko, kapea ja pitkä. Sen vieressä olivat paperisuikaleet, muste ja pensseli. Tässä prosessi oli näytetty hienosti. Valitettavasti en pääse kertomaan tätä opiskelijoille, koska en tapaa heitä enää.

Ann-Mari Edström (2008, 8-13) on tehnyt tutkimusta taiteellisesta kehitymisestä taidekorkeakoulussa. Mitä taidekorkeakoulussa oppii? Hän haastatteli seitsemän mies- ja neljä naisopiskelijaa Malmön taideakatemiassa kolme kertaa heidän viisivuotisen opiskelunsa aikana: ensimmäisen lukuvuoden lopussa, kolmantena vuonna ja opiskelujen loppuessa. Opiskelunsa aikana taideopiskelijat vakuutuivat (rest assured) ja kehittyivät luottamaan omaan taiteen tekemiseensä. Edström löysi kolme kategoriaa, joissa opintojen aikaisen muutoksen saattoi havaita. Opiskelijat kehittyivät luottamaan omaan ainutkertaiseen *taiteelliseen ilmaisuunsa, taiteellisen työn epävarmuuteen ja itse työprosessiin*. Edströmin tutkimuksen mukaan itsekuri ja itse-

luottamus ovat keskeisiä elementtejä, joita taideopiskelijat kehittivät opintojensa aikana ja siten valmistautuivat itseohjautuvaan ja epävarmaan taiteelliseen työskentelyyn.

Erinomaisuus on mielestäni ongelmallinen käsite taiteessa. Jos taiteessa tavoitellaan erinomaisuutta, saadaan helposti aikaan loppuun hiottuja taideteoksia, joiden äärellä hengittäminenkin vaikeutuu. Ne ovat tukkoon maalattuja, loppuun asti kiillotettuja ja vain erinomaisia. Pelkällä taidolla kun ei saavuteta oikeastaan mitään saavuttamisen arvoista. Taito on tosin tärkeä asia, mutta tässä kirjoitankin siitä, ettei pelkällä taidolla saavuteta taidetta. Opiskelijamme ovat kuitenkin viisaampia, he uskaltauvat olla kuten kritiikki-iltana jo kirjoitin: epävarmoja, hapa-roivia jopa kuiskivia omista teoksissaan.

Miksi nämä tavoitteet ja keinot?

Puhuimme myös siitä, kuinka yksi opiskelija oli metodinaan piirtänyt jotain ja sitten parittanut kaksi piirustusta ja pohtinut, mitä niistä pareista syntyisi, jos he saisivat lapsia keskenään. Piirustukset olivat todella mielenkiintoisia. Tämä metodin hän oli kuullut joltain toiselta opiskelijalta. Minä en ollut koskaan kuullut tällaisesta metodista. Se oli todella hyvä metodi ja opiskelijan piirustukset olivat todella hyviä. Kerroin opiskelijoille toisesta metodista. Koska on aika helppo tehdä teoksia, jotka ovat liian yleisiä. Tai nuorilla taiteilijoilla on tapana haluta sisällyttää liian monta asiaa yhteen ja samaan teokseen, yksi hyvä metodi on heti alusta tehdä kaksi teosta samasta asiasta. Ja siten yrittää virittää näitä kahta teosta toisiaan vastaan. Näin niistä ei tule niin yleisiä.

Kun puhuimme paperin anatomiasta, puhuimme ymmärtääkseni myös ihmisen anatomiasta ja siitä, minkälainen kuva meille on ihmisen anatomiasta. Koska nämä oli yhdistetty yhteen teokseen, ja paperin anatomiaa oli vaikea nähdä, tulimme kenties siihen tulokseen, että ihmisenä olemisen ja omien sisäelinten näkeminen on niin voimakas tunne, että sen yhdistäminen paperin anatomiaan on vaikea laji. Ehkä. Kritiikin jälkeen purimme näyttelyyn. Monet opiskelijat jäivät hengasmaan näyttelytilaan ja juttelemaan. He olivat tyytyväisiä kurssiin.

Jos erinomaisuus on ongelmallinen sana taiteesta puhuttaessa, niin kuinka suhtautua erinomaisuuden tavoitteluun taiteen opettamisessa? Tutkittuaan paljon opettamisen erinomaisuutta Alan Skelton (2009, 109-110) tarjoaa artikkelissaan oman henkilökohtaisen näkemyksensä siitä. Hänellä on kuusi ehdotusta siitä, mitä erinomainen opettaminen voisi olla. Siihen sisältyy henkilökohtaisen opettamisfilosofian kehittäminen. Toinen hänen ehdotuksistaan sopii erityisen hyvin taideopetukseen, koska taideopetuksessa opettaja on kuin jonglööri. Hän ei tiedä etukäteen, mitä opiskelijat tekevät. Jos taideteosten, joita kursilla luodaan, nähdään olevan itse opetusmateriaali, opettajan tulee reagoida niihin kaikella osaamisellaan. Opettamisen erinomaisuus vaatii sen kamppailun sietämistä, jossa yritetään elää opetuksen arvojen mukaan. Jos erinomaisuus ei ole vain pyrkimystä olla muita parempi, vaan sitoutumista kamppailuun, jossa materiaaliset olosuhteet tekevät arvojen toteuttamisen vaikeaksi, allekirjoitan pyrkimyksen erinomaisuuteen paljon mieluummin.

Kolmantena ehdotuksena hän esittää opettamisen erinomaisuuden uudelleen muotoilua moraalisena kategoriana. Tämä

saavutetaan kysymällä mihin pyrimme ja minkälaista maailmaa autamme muodostumaan. Neljäntenä ehdotuksena Skelton toteaa, että erinomaisuus opetuksessa institutionaalisella tasolla tarkoittaa moniarvoisia ja neuvottelevia kulttuureja, missä opetuksen metodeja, pedagogiikan teorioita, arvoja ja menettelytapoja voidaan jakaa. Viidentenä asiana Skelton ehdottaa, ettei meidän tulisi nähdä opettamisen erinomaisuutta heroisten yksilöiden ominaisuutena, vaan materiaalisina olosuhteina, jotka tukevat korkealaatuista opetusta. Kuudes ja viimeinen Skeltonin ehdotus koskee akateemisen käytännön eri aspektien (erityisesti tutkimuksen ja opetuksen) yhdistämistä siten, että ne vahvistavat toisiaan. Minun kohdallani tämä tarkoittaisi sitä, että taiteellinen toimintani, tutkimukseni ja opetukseni tukisivat toisiaan.

Miltä se kamppailu ja omien arvojeni törmäys olosuhteisiin sitten minun työssäni näyttää? Voimavarani kuluvat opetuksen suunnitteluun ja koordinointiin, ei siis vain oman opetukseni vaan kaikkien vastuulleni pantujen kurssien suunnitteluun. Niitä minulla on 17 valinnaista ja kolme pakollista. Liian suuret opiskelijamäärät kursseilla estävät minua kohtaamasta opiskelijoita. En saa siis tehdä sitä, missä koen olevani hyvä ja mitä pidän tärkeänä.

Myös oman opetukseni sisällön pilkkominen liian pieniksi paloiksi aiheuttaa surua. Nykyään opetan yhden opintopisteen 60-80 opiskelijalle, ennen opetin 12 opintopistettä 12-16 opiskelijalle. Opin siis aikaisemmin tuntemaan nämä opiskelijat. Nykyisessä tilanteessa on huomattavasti vaikeampi löytää työs-

täni mielekkyyttä. Tilojen käyttöjen ongelmiin törmään myös usein. Saammeko käyttää ateljeita ilman, että ne pitää joka ilta siivota? Liian suuret ryhmät aiheuttavan sen, että opetukseen varattuja tiloja saattaakin olla kaksi, mutta ne ovat eri kerroksissa. Juoksen siis hikihatussa eri kerrosten väliä enkä voi koskaan olla paikalla siellä, missä minua tarvitaan. Vastuu kaikkien kandidaattien, 180 opiskelijan, pakollisesta kurssista lisää sähköposteja. Sähköposteja tulee monilta opiskelijoilta, eri koulutusohjelmien opettajilta ja kursseilla opettavilta opettajilta. Pahimmassa tapauksessa koen, että itse opettaminen on uhattuna, koska opettamisen rauha kärsii.

Olen taiteilija ja opettaja

Edellisessä kappaleessa kuvaamistani olosuhteista johtuen parhaaksi työpäiväksi nimittämäni päivän kaltaisia työpäiviä on vähän, tuskin ollenkaan. Mikä tuossa päivässä oli sitten parasta? Se koostui opiskelijoiden kohtaamisesta, heidän teostensa katse-
lusta ja niistä puhumisesta. Osaamistani siis tarvittiin. Wideberg (2011, 120) toteaaakin, että taideopettajan on sen lisäksi, että hänellä on laaja osaaminen taiteesta, opeteltava tuntemaan kukin opiskelija sekä taiteilijana että ihmisenä, käytävä dialogia hänen kanssaan ja oltava huomaavainen hänen prosessiaan kohtaan. Widebergin mukaan huomaavaisuutta täytyy riittää myös siihen, miten opiskelija vastaanottaa annetun palautteen.

Näen, että opettaminen on keskeisin asia akateemisessa työssäni. Akateeminen työni on taiteellista toimintaa, tutkimista ja opettamista. Vaikeuksista huolimatta opetan edelleen yliopistossa jo

kahdettakymmenettä vuotta. Opettamisen ammatilliset, moraaliset motiivit ovat vielä tähän asti voittaneet. Taide on minulle tärkeä asia. Opiskelijoiden kanssa taiteesta puhumisen olen aina nähnyt aktivismina. Saan olla taiteen äärellä nuorten ihmisten kanssa.

Koska arvopohjani on rakentunut yhtä aikaa oman taiteilija-identiteettini kanssa, arvonikin tulevat taiteesta. Hyvää taidetta on sellainen taide, jossa kokee läsnäoloa. Opetuksessa toisten kohtaaminen ja läsnäolo ovatkin tärkeitä arvojani. Opettaessani saan seurata nykytaidetta, en vain itseäni varten vaan myös opiskelijoitani varten. Saan tutustua moniin nykytaiteilijoihin. On myös mukava nähdä, miten nuoremmat taiteilijat kehittyvät.

Työssäni saan perehtyä eri taiteen aloihin niin paljon kuin ikinä jaksan ja ehdin. Olen saanut opettaa monien taiteen ja muotoilun eri alojen opiskelijoita näinä menneinä kahtenakymmenenä vuotena. Aloitin taidekasvatuksen opiskelijoiden opettamisen vuonna 1998 Tukholmassa. Seuraavat opiskelijani olivat tekstiilitaiteen opiskelijoita. Olin heidän taiteellinen ohjaajansa kandidaatin tai maisterin lopputöissä, jos he kokivat tarvitsevansa sellaista. Sitten opetin korutaiteen opiskelijoita, joiden koulutusohjelmaa kutsuttiin jalolaboratorioksi (Ädellab). Suomessa olen erityisesti perehtynyt muodin opiskelijoiden opettamiseen, vaikkakin olen opettanut myös valokuvan, visuaalisen viestinnän muotoilun, lavastuksen, muotoilun, arkkitehtuurin, maisema-arkkitehtuurin sekä sisustusarkkitehtuurin opiskelijoita. Muutaman viikon kuluttua saan tehdä uuden aluevaltauksen elokuvan alueelle. Odotan opiskelijoiksi dokumentaarisen elo-

kuvan, elokuva- ja tv-käsikirjoituksen, elokuva- ja tv-tuotannon, elokuvaohjauksen, elokuvauksen, elokuvaäänityksen ja äänisuunnittelun opiskelijoita.

Palaan *Umpikuja*-maalaukseen. Miten tämä kytkeytyy opetuskäytäntööni? En ole tehnyt maalausta kuvittamaan tätä esseetä, mutta kenties se saattaisi toimia tässäkin yhteydessä. Kamppaillessani käytännön olosuhteiden kanssa, näen vain portissa olevan ruudukon, säännölliset suorakaiteet monotonisesti vierekkäin. Jos uskallan nostaa katseeni, näen jotain muuta. En kertonut vielä, että portissa on pieni salaovi. Siitä pääsee helposti luikahtamaan tästä umpikujasta eteenpäin, toiselle puolelle, jossa odottavat iloisen väriset talot ja syyskesän keltaamien lehtien välistä hehkuu korkea taivas.

Lähteet

Edström, A-M. (2008) To rest assured: A study of artistic development. *International Journal of Education and the Arts* 9:3, 1-25.

LaPointe, K. (2012) "Kun oikein, oikein etsimme vaan..." Hyvä akateeminen arkipäivä. Teoksessa: K. Räsänen (toim.) *Tutkijat keskustelevat - esseitä ja kirjeitä akateemisesta työstä*, Helsinki: Aalto-yliopisto, 23 - 36.

Räsänen, K. (tulossa) Suorittamassa vai hyvällä asialla? Nuorten tutkijoiden moraalikäsitteitä Aalto-yliopistossa ja naapurikorkeakouluissa. Teoksessa: K. Filander, M. Korhonen & P. Siivonen (toim.) *Huiputuksen moraalijärjestys. Osallisuuden ja sosiaalisen kivun kertomuksia*.

Räsänen, K. (2009) Understanding Academic Work as Practical Activity - and Preparing (Business-school) Academics for Praxis? *International Journal for Academic development* 14:3, 185-195.

- Räsänen, K. & Trux, M-L. (2012) *Työkirja - Ammattilaisen paluu*. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Skelton, A. (2009) A 'teaching excellence' for the times we live in? *Teaching in Higher Education* 14:1, 107-112.
- Turkubiennaali 2017.
<http://turkubiennaali.fi/fi/taiteilijat/tuula-narhinen>. 9.4.2018
- Waltari, M. (1965) *Surun ja ilon kaupunki* 5.painos. Porvoo: WSOY.
- Wideberg, C. (2011) *Ateljésamtalets utmaning - ett bildningsperspektiv*. Art Monitor: Göteborgin yliopisto. (Väitöskirja)

Äänisuunnittelun koulutus ja pedagogiikka ekosysteeminä

Antti Ikonen

Saatteeksi

Tämän esseen tarkoitus on kuvata, kuinka vastuullani oleva äänisuunnittelun maisterikoulutus on rakentunut osana ja osaksi suomalaista korkeakoulukenttää ja samalla muodostanut oman ekosysteeminsä, joka on monin tavoin kytköksissä alaansa niin akateemisesti kuin taiteen ja liiketoiminnankin kautta. Pohdin hieman myös ekosysteemin käsitettä, ja pyrin selventämään mitä tarkoitan sillä tässä nimenomaisessa asiayhteydessä. Pääasiassa kronologisesti etenevä selostus maisteriohjelman synnystä ja kehittymisestä on ennen kaikkea kuvaus käytännön toiminnasta ja kertoo siitä *mitä* on tehty, mutta pyrkii myös vastaamaan kysymyksiin *miten* ja *miksi*. Jotta valitsemani näkökulma tulisi paremmin ymmärrettäväksi, kerron ensin kuinka päädyin opettajaksi – *kuka* olen työssä ja ammatissa, jossa olen toiminut jo neljännesvuosisadan ajan.

Opettajuuteni taustat

Vuosien 1991–92 taitteessa minut oli kutsuttu sivutoimiseksi tuntiopettajaksi Helsingin yliopiston silloisen Musiikkitieteen

laitoksen maineikkaaseen kokeilustudioon, jonka nuori Erkki Kurenniemi (1941–2017) oli perustanut kolmekymmentä vuotta aikaisemmin – kokeilustudio ja minä olemme siis samaa ikäpolvea. Opettajaksi pääseminen oli helppoa: tietoni ja taitoni tunnettiin studion henkilökunnan keskuudessa, ja yhdessä lyhyehkössä palaverissa studion kahvihuoneessa katsottiin almanakasta koska voisin aloittaa ja minä viikonpäivinä opettaisin. Studiosta osoitettiin minulle tilava, akustoitu ja teknisellä perusinfrastruktuurilla varustettu huone, jota sain käyttää vapaasti myös omiin projekteihini. Verokortin vein amanuenssille, ja sain samalla avaimen, jolla pääsisin kaikkiin studion tiloihin. Ainoa muodollisuuden tapainen oli samalle viikolle ajoittunut käynti paria kerrosta ylempänä sijanneeseen professorin työhuoneeseen tervehtimään laitoksen johtajana toiminutta maailmankuulua semiootikkaa, Eero Tarastia.

En laatinut työhakemusta, en toimittanut mitään todisteita ansioistani, minua ei haastateltu enkä ollut edes kuullut seremoniasta nimeltään opetusnäyte. Opiskelijaksi pääseminen oli sen sijaan hyvinkin vaikeaa. Kymmenisen vuotta aikaisemmin minut oli hylätty musiikkitieteen pääsykokeessa, vaikka lähtöpisteeni olivat hyvää, osittain erinomaistakin tasoa: kirjoitin kokeen painavimman tehtävän, merkittävää säveltäjää käsittelevän esseen Frank Zappasta – ennenkuulumatonta! Moisen aiheenvalinnan johdosta sain esseestäni nollan.

En siis päässyt opiskelemaan. Jouduin hankkimaan janoamani opin itse ja maksamaan musiikillisiin kokeiluihin tarvitsemäni laitteet kalliilla pankkilainalla ja sekalaisilla töillä. Samalla kui-

tenkin karttui elämäkokemusta, johon opettajuuteni huomattavalta osin perustuu. Kymmeniä kaupallisia ja taiteellisia musiikki- ja ääniprojekteja kokeneempana osasin arvostaa sitä, että minut otettiin uutena työntekijänä avosylin vastaan, ja sain varmasti yliopistolla viettämästäni ajasta enemmän irti kuin olisin saanut juuri lukion päättäneenä haaveilijana. Hylättyä pääsykoettani ei kukaan muu kuin minä itse varmaan enää muistanutkaan.

Määrärahasupistusten takia Musiikkitieteen laitos ja muita pienempiä taiteen tutkimuksen yksiköitä yhdistettiin 90-luvun jälkipuoliskolla, ja henkilökuntaa vähennettiin. Sain samoihin aikoihin epävirallisia teitä kutsun työhaastatteluun Helsingin taiteen ja viestinnän oppilaitokseen, josta sittemmin tuli osa Stadia-ammattikorkeakoulua (nyk. Metropolia). Koulu oli uusi ja vasta ottamassa vauhtia vahvaan kasvupyrähdykseen – opetussuunnitelma oli vain lista kurssinimikkeitä, ja kaikkea toimintaa leimasi improvisoinnin tuntu. Tutkintovaatimukset ja oppimistavoitteet piti laatia kuin tyhjästä; vertailukohtia Suomessa ei oikein ollut, eikä ulkomaisia osattu etsiä. Ammattikorkeakoulu oli minulle eräänlainen pedagoginen Siperia, joka opetti kantapään kautta yhteisöllistä tiedonrakentelua ja ongelmälähtöistä oppimista – noihin käsitteisiin tutustuin tosin vasta seuraavassa työpaikassani.

Keväällä 2001 Taideteollisen korkeakoulun Medialaboratorioon haettiin uusia opettajia, ja Labran maine yhtenä Suomen kiinnostavimmista opiskelupaikoista oli minunkin tiedossani – olin vierailut siellä opettajana jo muutamaan otteeseen. Elämäni

ensimmäinen "oikea" työnhakuprosessi hakemuksineen ja haastatteluineen onnistui, ja aloitin työni kesälomien jälkeen. Samalla alkoi uusi vaihe opettajan urallani: pääsin oppimaan (ja lopulta opiskelemaan) ilmiöitä ja aihepiirejä, joista monista en ollut kuullutkaan. Jouduin myös hahmottamaan oman asiantuntijuuteni rajat uudelleen ja omaksumaan uusia käsityksiä oppimisesta, opiskelusta ja opettajuudestakin.

Ekosysteemi pedagogisen toimintakentän metaforana

Epätieteellinen lähde, suomenkielinen Wikipedia, määrittelee ekosysteemin olevan " - - - eliöyhteisön ja siihen kuuluvan elottoman ympäristön muodostama kokonaisuus tietyssä rajatussa paikassa. Ekosysteemiin kuuluvat sekä paikan ravintoverkko että sen fysikaalis-kemiallinen elinympäristö." Ja edelleen: "Ekosysteemien rajaaminen luonnossa on hankalaa, joten yksittäisten ekosysteemien rajat ovat melko häilyvät. Koska kaikki ekosysteemit ovat yhteydessä toisiinsa ilmakehän kautta, niiden erottaminen täysin erillisiksi kokonaisuuksiksi on käytännössä mahdotonta."

Tällä vuosikymmenellä suorittamieni yliopistopedagogisten opintojen myötä olen alkanut pohtia akateemista toimintaympäristöä ihmisineen vielä laajemman vuorovaikutuskentän osana, ja kehitellyt mielessäni ajatusta "pedagogisesta ekosysteemistä". Sen toiminta ei syvimmältä olemukseltaan ole määriteltävissä hallinnollisten rakennekaavioiden tai aikajanelle asetettujen tutkintovaatimusten ja oppimistavoitteiden kautta. Voitaisiin hyvin puhua myös "akateemisesta ekosysteemistä",

mutta omassa ajatusmallissani sana pedagoginen asettaa opiskelijan ja oppimisen tämän tarkastelutavan keskeiseksi näkökulmiksi.

Akateeminen yhteisö on mielestäni parhaimmillaan arvokkuuden ja arvostuksen paratiisi, jossa ihmiset ovat aidosti kiinnostuneita paitsi omastaan, myös muiden työstä ja saavutuksista. Sivistys, tutkimus, oppiminen ja uuden löytäminen ovat arvokkaita ja arvostettavia asioita, joista kaikki voivat päästä osallisiksi. Tästä huolimatta – tai kenties juuri tämän takia – yliopisto on myös äärimmäisen haavoittuvainen ekosysteemi, joka saattaa joutua epätasapainoon pieninkin häiriötekijän takia. Ainakin suurissa organisaatioissa on vaarana, että sivistyksen puutarhurit korvataan tehokkuuden ja kärsimättömän hyödyn tavoittelun nimissä managerialismin metsureilla ja hallinnon harvestereilla.

Pedagogisen ekosysteemin osa-alueita

Kehittämistyön ensimmäinen askel: lähiyhteisö oppimisympäristönä

Ammattikorkeakoulussa työskennellessäni insinöörimäinen laatu- ja järjestelmäajattelu oli opetustoimessa muoti-ilmiönä huipussaan. Vaikka yritin parhaani mukaan ymmärtää mitä hyötyä siitä saattaisi olla opetuksen kehittämiseksi, en saanut omaa opetusfilosofiaani taipumaan EFQM-laatikoihin.

Medialaboratoriossa sain tilaisuuden haastaa itseni tälläkin alueella. En ollut opettajana kokenut sellaista vapautta, jonka

Labran työkulttuuri teki mahdolliseksi. Vapauden luonnollisena kumppanina seurasi vastuu: ei ollut ketään eikä mitään – hankalaa esimiestä tai rajoittavia säännöksiä – jonka taakse olisi voinut paeta omaa vastuunkantajan rooliaan. Oli itse tunnistettava asiat, joita halusi omassa osaamisessaan tai toimintaympäristössään kehittää, ja sitten tartuttava toimeen.

Vuonna 2008 toteutui pitkäaikainen haaveeni, kun äänisuunnittelun maisteriohjelma Sound in New Media (jäljempänä Sound MA) sai opetusministeriön siunauksen. Laaja-alaisessa toimessani pääainevastaavana on työtä riittämiin. Sihteerin, suunnittelijan, tuutorin, kv-koordinaattorin ja pääsykoeraadin puheenjohtajan tehtäviä hoitaessa saa harjoitella pedagogista johtamista toden teolla. Koska uuteen koulutusohjelmaan ei osoitettu euroakaan tai neliometriäkään uusia korvamerkittyjä resursseja, oli katse käännettävä olemassa olevien jalostamiseen ja katalysoimiseen. Oli keksittävä keinoja ja luotava käytäntöjä, jotka rakensivat ja vahvistivat opiskelijoiden ryhmäidentiteettiä ensimmäisestä aloittaneesta vuosikurssista alkaen: yhteistä kiinnostavaa ajanvietettä johon kuka tahansa oli tervetullut mukaan, opiskelijoiden omien aikaansaannosten esittelyä ja jakamista, spontaaneja vieraita ja vierailuja opetusohjelman ennalta aika-tilatetuissa puitteissa – kaikkea mahdollista mikä ei maksa mitään eikä muutenkaan vaadi juuri muuta kuin hieman kekseliäisyyttä ja vaivannäköä.

Hyvinvoiva ekosysteemi edellyttää monimuotoisuutta, jonka halusin turvata jo opiskelijavalintaprosessissa. Pidinkin tärkeänä päästä määrittelemään opiskelijoiden valintakriteerit niin, että

valituksi voi periaatteessa tulla (melkein) kuka tahansa sellainen, jolle on nähtävissä oma ”ekologinen lokeronsa” opiskelijaryhmässä. Kun opiskelijat ovat keskenään riittävän erilaisia, he oppivat toisiltaan eivätkä kilpaile samoista apurahoista, harjoittelupaikoista tai kesätöistä.

Kun seuraava vuosikurssi oli aloittamassa opintojaan, olin jo ohjeistanut toisen vuoden opiskelijat vastaanottamaan uudet tulokkaat ja tutustuttamaan heidät uuteen opinahjoonsa. Moni uusi opiskelija on myös ensimmäistä kertaa Helsingissä, Suomessa tai jopa Euroopassa, mikä tietenkin tuli huomioida vertaisperehdyttämisessä. Laitoksellemme oli näin muodostunut ”soundilaisten” tiivis ja omaleimainen yhteisö, joka oli kuitenkin elävässä vuorovaikutuksessa muun oppilaskunnan kanssa.

Kannustava ja avarakatseinen esimiehemme on ollut ja on edelleen avainasemassa lähiyhteisön henkisen hyvinvoinnin ylläpitämisessä. Yhteistyö lähimpien kollegoitten (jotka eivät kuitenkaan edusta omaa alaani) kanssa on myös luontevaa ja pragmaattista: sitkeä ydinjoukkomme on onnistunut luomaan prosessit, joilla laitoksen opetustarjontaa päivitetään ja uudistetaan monenlaisten odotusten ristipaineessa, mutta opiskelijapalautetta huomioiden. Me opetustyötä tekevät olemme yhdessä vastuussa siitä, että koko tutkinnon laajuiset oppimistavoitteet tulevat saavutetuiksi – toki kunkin valmistujan osalta yksilöllisesti painottuneina.

Laitoksellamme toimii myös vuorovaikutteisen äänisuunnittelun tutkimusryhmä, jota johtaa meiltä ensin maisteriksi ja sitten tohtoriksi valmistunut tutkija. Tämä Suomeen aikoinaan muuttanut henkilö on kansainvälisistä uramahdollisuuksistaan huolimatta päättänyt jäädä maahamme, ja käyttää tutkijan vapauttaan allokoimalla aikaansa myös Sound MA -ohjelmaan opettajana ja opinnäytteiden ohjaajana tai tarkastajana. Vuosittain yksi tai kaksi maisteriopiskelijaa saa tehdä opinnäytteensä palkattuna mainittuun tutkimusryhmään.

Viimeisenä muttei vähäisimpänä mainittakoon oman yksikömme ja laitoksemme teknisen ja hallintohenkilökunnan apu, joka on ollut tärkeä osa koulutusohjelman sisintä ekosysteemiä ja ensiarvoisen tärkeää oppimisympäristöllemme; olen onnekseen kyennyt säilyttämään kontaktit näihin mainioihin ihmisiin, jotka uuden organisaatiomallin matriisissa – siis teoriassa – ovat nykyään jossain aivan muualla kuin mukana maisteriohjelman käytännön arjessa. Koko korkeakoulullamme on pian edessä muutto uudisrakennukseen, jossa toimintamme vakiintuneet käytännöt joudutaan monilta osin purkamaan ja rakentamaan uudelleen. Uskon silti, että ekosysteemimme kykenee juurtumaan uuteen maaperään, kunhan olemme yhteisönä motivoituneita sekä joustamaan itse että venyttämään sääntöjä sopivasti.

Verkostojen vertaistuki ja "vuodenaikojen vaihtelut"

Suomen kaltaisessa homogeenisessa, pienessä ja epähierarkkisessa kulttuurissa verkostojen muodostaminen ja hyödyntäminen on huomattavan helppoa. Oman oppiaineen ja yksikön

pienekosysteemi saa valtavasti elinvoimaa kanssakäymisestä muissa instituutioissa toimivien saman alan ihmisten, tutkimusryhmien ja koulutusohjelmien kanssa. Näistä verkostoista kutsuin koolle poikkitieteellis-taiteellisen aivoriihen, kun ryhdyin aikoinaan ideoimaan Sound MA -ohjelmaa. Tällaiselle yhteistyölle on epäilemättä olemassa virallisia, ylhäältä ohjeistettuja muotoja ja menettelyitä. Niiden mukaan toimimisessa ei tietenkään ole mitään vikaa, mutta paljon nopeampaa, joustavampaa ja tuloksellisempaa on luoda suorat kontaktit suorittavan portaan ihmisiin, joita yhdistää aito sisällöllinen mielenkiinto yhteiseen asiaan – oli se sitten tieteellistä, taiteellista tai vaikka kaupallistakin.

Ruohonjuuritason yhteistyö muiden korkeakoulujen kanssa on ollut avaintekijä siinä, että olen saavuttanut Medialaboratoriossa omalle opetukselleni asettamani tavoitteet. Professorit, lehtorit ja tohtoriopiskelijat Taideyliopiston akatemioiden ja entisessä työpaikassani Helsingin yliopiston musiikkitieteen koulutusohjelmassa – sekä Aalto-yliopiston myötä enenevässä määrin myös insinöörikoulujen väki – ovat olleet korvaamattoman tärkeitä mentoreita, keskustelukumppaneita ja käytännön työpareja niin opetuksen suunnittelussa kuin toteuttamisessakin. Erityiskiitoksen ansaitsevat kollegani Sibelius-Akatemiassa ja heidän luotsaamansa musiikkiteknologian yksikkö, ”lämmin etelä”, jonne toisen vuosikurssin opiskelijani siirtyvät talvehtimaan, kun oman pääaineen kurssitarjonta on käyty läpi.

Yhtään virallista Sound MA -ohjelmaa koskevaa sopimusta ei ole solmittu Aalto-yliopiston ja Taideyliopiston välillä, mutta yli

vuosikymmenen jatkuneen yhteistyön arvo näkyy nykyään jo pääsykoehaastatteluissa, kun hakijat järjestään mainitsevat Sibelius-Akatemian yhtenä houkuttimena hakea meille opiskelemaan. Mainittakoon vielä, että yhteiset kurssit, Sound MA -ohjelman ja Taideyliopiston opiskelijoiden töitä esittelevät konsertit ja näyttelyt ovat vakiintuneita yhteistyömme muotoja, samoin kuin valmistuvien maistereiden opinnäytteiden ohjaaminen ja tarkastaminen puolin ja toisin.

Olen kutsusta osallistunut sekä virallisesti että epävirallisesti Taideyliopiston rekrytointiprosesseihin, mutta rohkenen väittää, että on ennen kaikkea korkeatasoisen opiskelija-aineksemme ansiota, että Teatterikorkeakoulun äänisuunnittelun professori, Sibelius-Akatemian musiikkiteknologian yksikön johtaja ja Taideyliopiston akatemioiden yhteinen äänitaiteen lehtori ovat Sound MA -ohjelmasta valmistuneita. Tällaisista kontakteista on hyötyä esimerkiksi silloin, kun yksittäisen opiskelijan osallistuminen toisen yliopiston opetukseen tai muuhun toimintaan kilpistyisi byrokraatiaan, joka voidaankin sitten pedagogisin perustein ohittaa tai kiertää.

Se luonnon uudeks' luopi

Kukoistava pedagoginen ekosysteemi tarvitsee vuorovaikutusta myös akateemisen maailman ulkopuolelle, taiteen, yritys-elämän sekä julkisen ja kolmannen sektorin kanssa. Vaikka viimeisten kymmenen vuoden ajan olen käyttänyt aikani pääasiassa lehtoraattini ja koulutusohjelmani hoitamiseen, on minulla vuosikymmenten varrelta runsaasti kontakteja erilaisiin ääni- ja

musiikkialan tahoihin. En ole epäröinyt hyödyntää näitä ei-akateemisia verkostoja hankkiessani laitoksellemme vierailevia luennoitsijoita, opinnäytteiden ohjaajia ja tarkastajia tai opiskelijoilleni harjoittelupaikkoja ja työkeikkoja. Useimmat minulle tarjotut äänisuunnittelu- tai sävellysprojektit pyrin delegoimaan opiskelijoilleni tai alumneilleni, työn luonteen ja vaativuuden mukaan. Sound MA -ohjelmasta valmistuneet ovat työllistyneet hyvin, ja vaikka minulla on ollut ilo kirjoittaa heille monenlaisia suosituksia, ovat heidän uransa toki ennen kaikkea heidän lahjakkuutensa ja ahkeruutensa ansiota. Koulutuksella ja opiskeluaikana luoduilla verkostoillakin lienee tuossa osuutensa.

Joka tapauksessa työelämässä toimivat alumnimme ovat kullanarvoisia kontakteja uusille ja valmistuville opiskelijoilleni. Koulutusohjelmalle on myös suurta hyötyä hyvän työllistäjän maineesta, sillä se houkuttelee parhaita hakijoita. Hyvä opiskelija-aines puolestaan tuottaa menestystä opiskelijoille suunnatuissa kansainvälisissä kilpailuissa ja nostaa opinnäytteiden tasoa, joka ulkopuolisten tarkastajien kautta edelleen luo myönteistä kuvaa koulutusohjelmasta. Monet vierailevat opettajat ovat maininneet, että tulevat mielellään – vaatimattomista tuntipalkoista huolimatta – aina uudestaan pitämään kurssiaan ja työpajaansa, koska opiskelijoiden taidot ja motivaatio ovat niin erinomaisella tasolla. Lahjakkaat kansainväliset hakijat ja korkeatasoiset vierailevat opettajat ympäri maailman ovatkin elinvoimaisen ja uudistumiskykyisen pedagogisen ekosysteemin tunnusmerkkejä.

Tehoviljelyn uhkakuvat

Olen tietoinen siitä, että opettamisella ja pedagogisella johtamisella ei ole kovin suurta painoa akateemisella urapolulla. Nyky-yliopiston virallinen tulostittaristo ei tosin ole täysin kuuro opiskelijoiden saavutuksille, kuten kilpailumenestykselle, vertaisarvioidulle tai julkisuusarvoa sisältävälle taiteelliselle toiminnalle, erinomaisille opinnäytteille tai merkittäviin asemiin työllistymiselle. Opettajan palkinto näistä tuloksista on myötäilo ja hyvä mieli – virallista tunnustusta on turha odottaa. Tästä huolimatta omaa toimintaani ohjaa halu tarjota opiskelijoille paras mahdollinen oppimiskokemus, johon sisältyvät runsaat ja ravitsevat eväät valmistumisen jälkeiseen elämään, mitä se itse kunkin kohdalla tarkoittaakaan.

Melko pitkään nykyisessä virassani toimineena olen päässyt osalliseksi myös korkeakouluni ja yliopistoni hallinnosta ja erilaisista ylhäältä ohjatuista kehittämishankkeista. Näihin liittyvin kokouksiin, työpajoihin ja seminaareihin osallistuminen on usein sangen vieraannuttava kokemus. Managerialistinen akateemisen työn kehittäminen tuntuu aina lähtevän numeroista, joistain hyvin alkeellisista tilastoista, joissa on vähän vertailtavaa ja pieni aineisto, kuten esimerkiksi viiden eri laitoksen professorien määrä pylväsdiagrammina esitettynä. Myös erilaisten tilojen käyttöaste prosentteina tuntuu olevan polttavan tärkeä kysymys, kun yliopistoamme kiritetään maailman huipulle. Ja kun puhutaan huipusta tai huipuista, sitä tarkoitetaan kirjaimellisesti: vain huippu on tärkeä, pyramidin alemmilla osilla ei ole mitään merkitystä eikä roolia (vaikka todelli-

suudessahan huippu pysyy siellä korkealla ainoastaan paksun ja leveän jalustansa varassa). Yksinkertaisimmillaan numerojohtaminen tähtää vain suurimpaan mahdolliseen lukuun: enemmän on parempaa, isoin on paras. Kun koulutusohjelmia, laitoksia tai kokonaisia korkeakouluja yhdistetään, saadaan isompaa, ja kuin taikaiskusta määrä muuttuu laaduksi.

Olen saanut käsiini luonnoksen selvityksestä, joka sisältää ehdotuksia myös oman koulutusalan ”kehittämiseksi” enkä pitänyt lukemastani. Ensimmäiseksi tuossa dokumentissa valittiin, kuinka pieniin yksiköihin äänisuunnittelun opetus on jakautunut, ja miten heikkoja nämä pienet yksiköt ovat. Näitä rinnakkaisia ja päällekkäisiä pieniä koulutusohjelmia pitäisi selvityksen mukaan yhdistää ja lakkauttaa, jotta saadaan tilalle suurempaa ja siten ikään kuin parempaa. Ekosysteemisesti ajateltuna ehdotus on mieletön, sillä se näivettäisi diversiteetin, joka takaa alan uudistumisen ja elinvoimaisuuden: oppimisympäristöjen, hakijoiden ja sen myötä opiskelijoiden sekä lopulta opetussisältöjen monimuotoisuuden.

On mitä onnellisinta, että *pieni* Sound MA -ohjelma toimii osana Median laitosta, joka tarjoaa opiskelijalle monipuolisen ja omaileimaisen ympäristön ja monialaisen yhteisön, jossa voi erikoistua ääneen ja musiikkiin. Samalla tavoin Teatterikorkeakoulun *pieni* äänisuunnittelun koulutusohjelma toimii osana teatteri- ja tanssitaiteen akatemiaa, josta valmistuvat suomalaiset näyttämötaiteen ammattilaiset. Sibelius-Akatemian *pienessä* musiikkiteknologian yksikössä opiskellaan satojen muusikoiden keskellä talossa, jossa toimii kaksi kokonaista sinfoniaorkesteria ja jossa

sijaitsevat huippuvarustellut äänistudiot. Helsingin yliopiston *pienellä* musiikkitieteen oppiaineella on yli satavuotinen historia ja ympärillään kokonainen humanistinen tiedekunta.

Jos olemassa olevia resursseja halutaan käyttää tehokkaammin, pitäisi parantaa ainakin opiskelijoiden liikkuvuuden edellytyksiä, jotta äänisuunnittelua ja musiikkiteknologiaa opiskelevat voisivat vieraillla ja toimia erilaisissa taiteellisissa ja tieteellisissä konteksteissa ja laajentaa siten näkemystään ja osaamistaan. Olen tätä asiaa selittänyt ja argumentoinut monissa yhteyksissä, mutta pahoin pelkään, etteivät mitkään rationaaliset perustelut auta väittelyssä, jossa toisen osapuolen ajattelua ohjaa tiedostamaton ja julkilausumaton ideologia.

Lopuksi

Päällisin puolin moni asia on muuttunut niistä ajoista, kun otin opettajuuteni ensiaskelia Helsingin yliopistolla. Mediasisältöjen tuotannossa suuri ja keskitetty on korvautunut pienellä ja hajautetulla. Opiskelijat eivät enää kilpaile opiskelupaikoista, vaan oppilaitokset opiskelijoista. Kansainvälisyys on arkipäivää: siinä missä opetusryhmässä oli ennen yksi ulkomaalainen, on nyt yksi suomalainen. Frank Zappan musiikkiakin esittävät arvostetut orkesterit maailmankuulujen kapellimestareiden johdolla. Ennen kaikkea olen muuttunut itse, ja joutunut hyväksymään, että vain muutos on pysyvää.

Uskallan silti sanoa, että jokin opettajuuteni ytimessä on säilynyt, ja toivon mukaan säilyykin. Uskon edelleen opettajan kes-

keiseen rooliin ”puutarhurina”: keskustelukumppanina, kuuntelijana, innostajana, rohkaisijana ja elämäkokemuksen välittäjänä. Mikä tahansa uusi teknologia voidaan valjastaa palvelemaan opetusta ja oppimista, kunhan opettaja muistaa mikä hänen työssään on tärkeintä.

Kirjan valokuvat: Jukka Enäjärvi (s. 35); Marco Melander (s. 152);
Keijo Räsänen.

ISBN 978-952-60-8070-3 (painettu)
ISBN 978-952-60-8071-0 (pdf)
ISSN 1799-4799 (painettu)
ISSN 1799-4802 (pdf)

Aalto-yliopisto
Kauppakorkeakoulu

www.aalto.fi

**KAUPPA +
TALOUS**

**TAIDE +
MUOTOILU +
ARKKITEHTUURI**

**TIEDE +
TEKNOLOGIA**

CROSSOVER

**DOCTORAL
DISSERTATIONS**